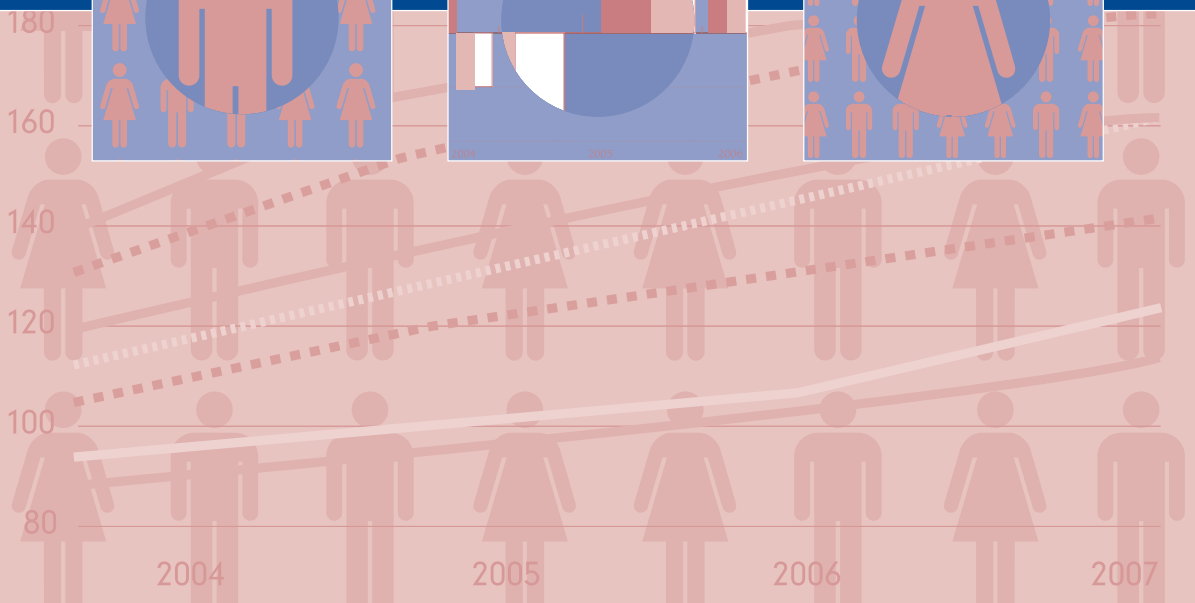
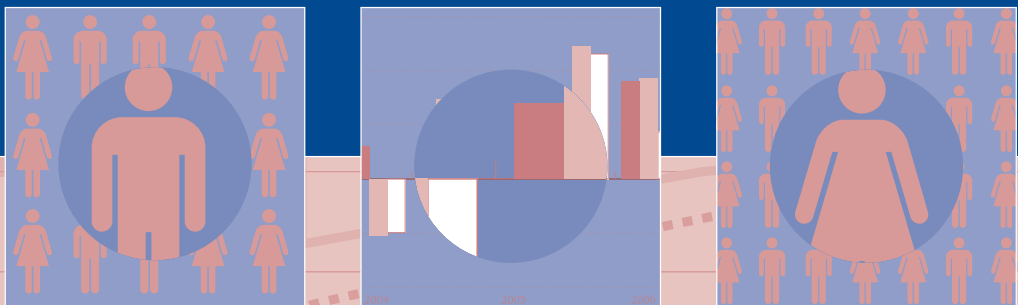


# De keuze voor de lerarenopleiding en het lerarenberoep



**De keuze voor de  
lerarenopleiding en  
het lerarenberoep**

# De keuze voor de lerarenopleiding en het lerarenberoep

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt:  
Lex Borghans  
Bart Golsteyn

januari 2005

Uitgave: Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO), Den Haag  
Auteurs: drs. L. Borghans, dr. B. Golsteyn, Researchcentrum voor Onderwijs en  
Arbeidsmarkt, Maastricht  
Opmaak: Desktoppers, Leiden  
Druk: Albani drukkers bv, Den Haag

ISBN 90-77864-04-0

© januari 2005, Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, geluidsband, elektronisch of op welke andere wijze ook en evenmin in een retrieval system worden opgeslagen zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

## Inhoudsopgave

1	Samenvatting	9
2	Van middelbare school naar leraarschap	27
3	Voor de opleiding: het keuzeproces	47
4	Tijdens de opleiding: oordeel over de opleiding	73
5	Na afstuderen: oordeel studie en beroep	89
6	Appendix	115



1

# Samenvatting

## | Samenvatting

Het is van groot maatschappelijk belang dat voldoende leerlingen als leraar willen gaan werken. Daarom staan de studiekeuze voor de lerarenopleiding en de doorstroom van de opleiding naar het lerarenberoep voortdurend in de belangstelling. De vraag is waarom bepaalde leerlingen er voor kiezen om naar een lerarenopleiding te gaan, maar ook waarom een deel van hen weer voortijdig deze opleiding verlaat of na de opleiding er voor kiest om niet als leraar te gaan werken<sup>1</sup>.

In dit rapport gaan we in op dit keuzeproces vanuit het perspectief dat leerlingen sterk verschillen in wat ze aantrekkelijk vinden in opleidingen en banen, maar ook vaak een onjuist en onvolledig beeld hebben van de opleidingen en beroepen waar ze voor kiezen. Het is niet makkelijk voor een leerling van 16 of 17 jaar om zich een goed beeld te vormen van wat het betekent om voor een bepaalde beroepsloopbaan te kiezen. De kans is dan ook aanzienlijk dat men gedurende de opleiding of in het werk dat men daarna gaat uitoefenen tot het inzicht komt dat het beroep waarvoor men gekozen heeft anders blijkt te zijn dan men aanvankelijk dacht. Als jongeren een verkeerd beeld hebben van het lerarenberoep kan het zijn dat ze een andere richting uitgaan, terwijl leraar eigenlijk wel een heel geschikte keuze voor hen zou zijn geweest. Als echter wordt geprobeerd om meer leerlingen naar de lerarenopleiding te krijgen door een zo gunstig mogelijk beeld van het beroep te schetsen, zal een deel van de nieuwe instroom na verloop van tijd ontdekken dat beeld en werkelijkheid niet met elkaar overeenstemmen. De kans is dan aanwezig dat men alsnog een andere opleiding gaat volgen of voor een ander beroep kiest waardoor de investering in de opleiding verloren gaat.

### Doelstelling rapport

Het doel van dit rapport is om na te gaan wat de motieven zijn van leerlingen in het havo en vwo om voor de lerarenopleiding en het lerarenberoep te kiezen en hoe de beeldvorming over dit beroep zich tijdens de opleiding en de eerste jaren op de arbeidsmarkt ontwikkelt. Inzicht in de beeldvorming en de motieven van leerlingen en studenten kan voor beleidsmakers als leidraad dienen om de instroom in het lerarenberoep te sturen.

---

1. Zie ook J. Allen c.s., *Functioneren van de onderwijsarbeidsmarkt*, ROA, juni 2003.

Om deze analyse te maken bekijken we de beeldvorming en motieven van leerlingen en studenten op drie momenten:

- bij de keuze voor de lerarenopleiding;
- bij de overstap van of naar de lerarenopleiding;
- na afstuderen, bij de keuze om al dan niet in het onderwijs te gaan werken.

Ten eerste wordt onderzocht waarom studenten kiezen voor de lerarenopleiding. In de analyse worden de studenten die kozen voor de lerarenopleiding vergeleken met de studenten die de lerarenopleiding overwogen maar uiteindelijk voor een andere opleiding kozen. De studenten in deze laatste groep waren in potentie dus geïnteresseerd in het volgen van de lerarenopleiding, maar specifieke verschillen met de groep die wel de opleiding is gaan volgen, hebben ertoe geleid dat ze geen leraar zijn geworden.

Om de instroom in een opleiding te bevorderen, worden vaak campagnes gevoerd, gericht op de positieve aspecten van het lerarenberoep. Indien leerlingen echter met bepaalde ambities naar een opleiding gaan en deze, achteraf gezien, in de opleiding of het beroep dat ze ermee uit kunnen oefenen niet kunnen waarmaken, zullen ze meer geneigd zijn over te stappen naar een andere opleiding of beroep. Een goed beeld van de opleiding of het beroep voorkomt dus dat men met verkeerde verwachtingen de weg naar het lerarenberoep in slaat.

In dit rapport worden de karakteristieken en motieven geanalyseerd van studenten die de lerarenopleiding kiezen maar deze voortijdig verlaten. Daarnaast wordt onderzocht welke karakteristieken en motieven studenten hebben die na afstuderen van de lerarenopleiding niet het lerarenberoep gaan uitoefenen.

### Toevoeging rapport aan eerdere onderzoeken

In het kader van de Onderwijsmonitor<sup>2</sup> is in de afgelopen jaren reeds veel aandacht besteed aan de factoren die van invloed zijn op de

---

2. Van der Linden en Van der Velden (1998), *Na de lerarenopleiding. Onderwijsmonitor 1997*, Ministerie van OCenW, Den Haag;  
Allen en Smit (1999), *Na de lerarenopleiding. Onderwijsmonitor 1998*, Ministerie van OCenW, Den Haag;  
Vaatstra en Jacob-Tacke (2000), *Na(ar) de lerarenopleiding. Onderwijsmonitor 1999*, Ministerie van OCenW, Den Haag;  
Farag en Vaatstra (2001), *Na(ar) de lerarenopleiding. Onderwijsmonitor 2000*, Ministerie van OCenW, Den Haag;  
Vaatstra en Huijgen (2002), *Na(ar) de lerarenopleiding. Onderwijsmonitor 2001*, Ministerie van OCenW, Den Haag.

keuze voor de lerarenopleiding en het lerarenberoep. In deze rapporten wordt ook gebruik gemaakt van verschillende gegevens die afkomstig zijn van de jaarlijkse schoolverlatersonderzoeken van het ROA, zowel onder schoolverlaters van het havo, vwo en mbo als onder de afgestudeerden van de lerarenopleidingen (pabo, nlo en ulo).

Deze studies gaan vooral in op de kans op voortijdig verlaten van de opleiding, de evaluatie van de opleiding door afgestudeerden en wat studenten na de lerarenopleiding gaan doen: vervolgopleiding of werken (als leraar of in een andere functie). Uit dit onderzoek blijkt onder andere dat ongeveer 80% van de havo-, vwo-, en mbo-afgestudeerden die een lerarenopleiding hebben gekozen, deze opleiding na 1,5 jaar nog steeds volgen. De belangrijkste redenen om te stoppen met de opleiding zijn 'onvoldoende motivatie', 'oninteressante lessen' en 'liever een andere opleiding volgen'. Ongeveer 90% van de afgestudeerden vindt werk na de lerarenopleiding (Van der Linden en Van der Velden, 1998). Ongeveer 90% van de pabo-afgestudeerden die werken vindt een baan binnen het onderwijs, ten opzichte van ongeveer tweederde van de nlo-afgestudeerden (Farag en Vaatstra, 2001). Uit de evaluatie van de opleiding blijkt dat veel studenten zich verkijken op het niveau van de lerarenopleiding. Dit is lager dan zij verwachten. Na de opleiding gaat ongeveer een kwart nog een andere opleiding volgen. De opleiding die zij kiezen is vaak een lerarenopleiding in een andere richting.

Uit deze rapporten komt ook een aantal belangrijke conclusies over de keuze voor de lerarenopleiding en het lerarenberoep naar voren. Over de studiekeuze-informatie van de middelbare school zijn de studenten aan de lerarenopleiding over het algemeen tevreden. Zij gebruiken meestal open dagen en meeloopdagen om zich een beeld van de opleiding te vormen. Van der Linden en Van der Velden (1998) laten zien welke opleidingen studenten aan de lerarenopleiding als alternatief hadden. Zij vinden dat de meeste studenten aan de lerarenopleiding een opleiding binnen de sector hbo economie of een andere lerarenopleiding overwogen.

In dit rapport wordt een aantal van deze thema's ook behandeld. De vernieuwing in dit rapport is echter dat de informatie over de alternatieve opleidingskeuze van havo/vwo-schoolverlaters expliciet gebruikt wordt om de kenmerken van personen die net wel en net niet voor de lerarenopleiding kiezen, nauwkeurig te vergelijken. Daardoor ontstaat een beter beeld van onder meer de redenen waar-

om men voor de opleiding kiest, de informatiebronnen die van belang zijn bij de afweging, en de beroepsaspecten die men van belang vindt. In het rapport wordt verder veel dieper ingegaan op de kenmerken en motieven van voortijdig schoolverlaters en van studenten die na afstuderen niet in het lerarenberoep gaan werken of nog een andere opleiding gaan volgen.

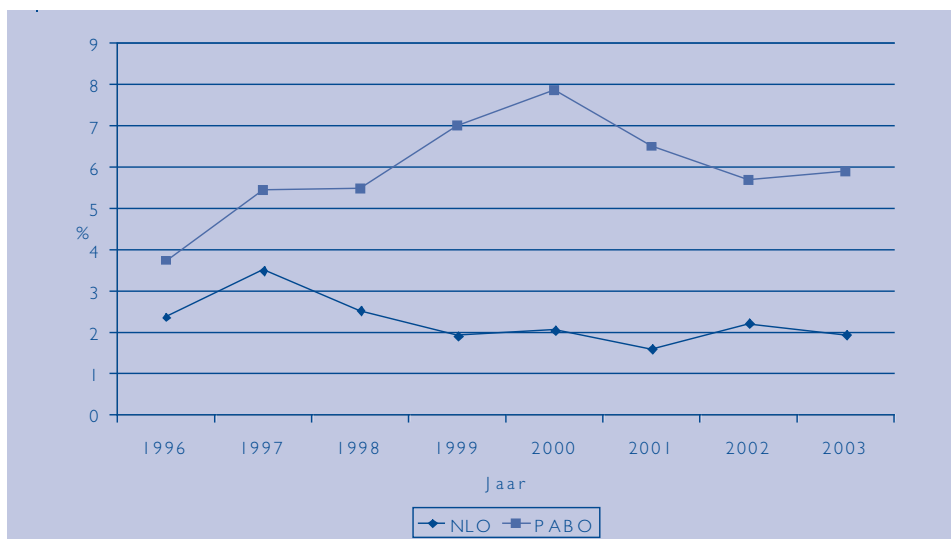
## Bevindingen

### Het potentieel aan studenten voor de lerarenopleiding

Figuur 1.1 laat zien hoeveel leerlingen voor een lerarenopleiding kiezen. Van de havo/vwo-afgestudeerden kiest momenteel zo'n 2% voor de nlo en 6% voor de pabo. Tussen 1996 en 2000 is het marktaandeel van de pabo zeer sterk gestegen. De laatste jaren neemt de belangstelling weer wat af, maar nog steeds stromen aanzienlijk meer middelbare scholieren van het havo en vwo door naar de pabo dan in 1996. De doorstroom van middelbare scholieren naar de nlo is licht gedaald sinds 1997. Met name de laatste jaren is de ontwikkeling van het aandeel van de nlo echter vrij stabiel.

Figuur 1.1

Aandeel havo/vwo-afgestudeerden dat gekozen heeft voor de lerarenopleiding als percentage van de havo/vwo-afgestudeerden die een opleiding op mbo-, hbo- of wo-niveau kozen, 1996-2003



Bron: ROA schoolverlatersenquête, 2003

Veel leerlingen twijfelen over de keuze die ze maken. Figuur 1.2 geeft hiervan een beeld<sup>3</sup>. Ongeveer 40% van de studenten aan de lerarenopleiding geeft aan bij hun keuze een andere opleiding te hebben overwogen. In vergelijking met andere opleidingen is dat echter laag. Een belangrijke reden hiervoor is waarschijnlijk dat iedereen zelf op school heeft gezeten en zich daardoor een beter beeld van het beroep leraar kan vormen dan van vele andere beroepen. De enquête-resultaten geven echter ook aan dat jongeren die kiezen voor een lerarenopleiding sowieso beter nadenken over keuzes die ze maken.

Er zijn ook studenten die de lerarenopleiding overwogen hebben maar uiteindelijk een andere hbo-opleiding zijn gaan volgen. Als alle leerlingen die als eerste of tweede keuze een lerarenopleiding hebben overwogen ook daadwerkelijk naar de pabo of de nlo waren gegaan, zou de instroom in deze opleidingen met 33% zijn gestegen. Er bestaat dus voor de lerarenopleidingen een aanzienlijke markt van potentieel geïnteresseerde leerlingen.

#### Twijfels bij de studiekeuze en spijt

Van alle studenten die twijfelen<sup>4</sup> over de lerarenopleiding gaat echter al meer dan de helft daadwerkelijk naar de pabo of de nlo. De lerarenopleidingen weten dus een aanzienlijk deel van deze potentiële belangstelling binnen te halen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat het beeld dat jongeren hebben van het beroep leraar in vergelijking met andere beroepsmogelijkheden gedurende de opleiding en de eerste jaren op de arbeidsmarkt gunstiger wordt. Als het zou lukken om deze leerlingen reeds op de middelbare school te laten inzien hoe aantrekkelijk het beroep leraar voor hen zal worden, zou een nog groter deel van de potentiële doelgroep meteen na het behalen van het middelbare-schooldiploma doorstromen naar de lerarenopleiding. Nu maakt een deel van de studenten die pas later inzien hoe aantrekkelijk het lerarenberoep voor hen is, alsnog de overstap naar een lerarenopleiding. Anderen geven aan dat ze achteraf gezien liever de pabo of de nlo hadden willen doen, maar besluiten toch om geen nieuwe opleiding meer te volgen.

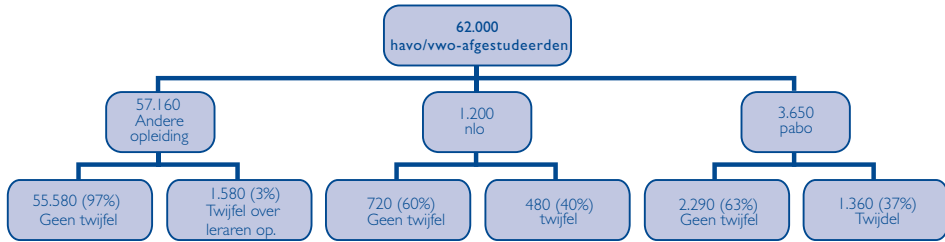
---

3 De verdeling die resulteert op basis van de steekproef is met behulp van gegevens van OCW opgehoogd om een beeld te krijgen van de absolute omvang van de groepen.

4 Naast studenten die twijfelen tussen een lerarenopleiding en andere opleidingen, zijn er ook studenten die twijfelen tussen de pabo en de nlo.

Figuur 1.2

Het keuzeproces van havo/vwo-scholieren (schattingen van aantallen per jaar)



Bron: ROA schoolverlatersenquête, 2003 en OCenW in Kerncijfers, 2002

Als studenten enige tijd studeren krijgen ze een beter beeld van de aard van de opleiding waarvoor ze hebben gekozen, en zal ook hun beroepsbeeld helderder worden. Als gevolg daarvan zullen sommige studenten tot de ontdekking komen dat ze liever een andere opleiding hadden willen volgen en spijt krijgen van hun keuze. Ongeveer 10% van de studenten aan een lerarenopleiding geeft halverwege de opleiding aan dat men liever een andere opleiding had gekozen. Dit percentage studenten dat gedurende de opleiding spijt krijgt is lager dan bij andere opleidingen. Ook dit hangt samen met het feit dat jongeren een relatief goed beeld hebben van het beroep leraar, omdat ze allemaal ervaring met school hebben, maar ook omdat leerlingen die de pabo of de nlo kiezen, zoals reeds is opgemerkt, in het algemeen bewustere kiezers zijn.

Omgekeerd geldt dat sommige studenten van andere opleidingen juist liever voor een lerarenopleiding hadden gekozen. Deze groep blijkt groter te zijn dan de groep leerlingen op de lerarenopleiding die juist aangeven achteraf geen pabo of nlo te hebben willen volgen. Wanneer alle studenten meteen na het behalen van hun middelbare-schooldiploma de studie hadden gekozen die ze halverwege de opleiding het meest geschikt vinden, zou de instroom bij zowel de nlo als de pabo groter zijn geweest. Er zouden dan 2% meer pabo-studenten en 5% meer nlo-studenten zijn geweest.

Een aanzienlijk deel van de studenten met spijt blijkt ook daadwerkelijk de overstap te maken naar de opleiding die ze bij nader inzien liever hadden willen volgen. Studenten van de lerarenopleiding hebben minder vaak spijt, maar als ze spijt hebben besluiten ze vaker ook over te stappen. De reden hiervoor zou kunnen zijn dat het voor leraren makkelijker is om over te stappen omdat ze een groter deel van de kennis die ze op hebben gedaan ook in een andere studie kunnen benutten (denk aan iemand die overstapt van nlo scheikunde

naar hbo chemische techniek), maar het kan ook zijn dat men inschat dat het relatief moeilijk is om na afloop van de opleiding carrière te maken buiten het onderwijs. Ondanks dit verschil blijken, ook als gekeken wordt naar de feitelijke veranderingen van opleiding, meer leerlingen over te stappen naar de lerarenopleiding dan dat er leerlingen de lerarenopleiding verlaten. Wanneer de cijfers weer opgehoogd worden naar landelijke schaal gaat het hierbij netto om 100 extra pabo'ers en 130 extra nlo'ers.

Er zijn ook studenten die pas bij na de arbeidsmarktintrede tot de ontdekking komen dat zij eigenlijk liever een andere opleiding hadden willen volgen. 13% van de nlo- en 6% van de pabo-studenten geeft aan dat zij 1,5 jaar na het afsluiten van de opleiding spijt hebben van hun keuze. Opnieuw zijn deze percentages lager dan gemiddeld. Uit nadere analyses blijkt dat leerlingen die kiezen voor de pabo of de nlo weliswaar minder vaak spijt krijgen van deze keuze dan anderen, maar dat degenen die spijt krijgen van hun keuze opvallend laat pas tot het inzicht komen dat de lerarenopleiding niet de juiste keuze was voor hen. Pas als ze daadwerkelijk gaan werken dringen de consequenties van hun keuze volledig tot deze groep door. Terwijl leerlingen van de pabo en de nlo over het algemeen bewustere keuzes lijken te maken, wijkt deze groep niet af van leerlingen bij andere opleidingen. Kennelijk krijgen zij gedurende de opleiding onvoldoende signalen dat het beroep waar zij voor gekozen hebben, niet goed bij hen past.

Studenten die spijt hebben van hun opleiding, besluiten vaak nog een andere opleiding te gaan volgen of in een ander beroep te gaan werken. Respectievelijk 26% en 28% van de nlo- en pabo-afgestudeerden met spijt gaat een vervolgopleiding in een andere richting dan de lerarenopleiding volgen. 36% van de nlo- en 15% van de pabo-afgestudeerden met spijt gaat werken in een ander beroep dan het lerarenberoep<sup>5</sup>.

Er gaan meer afgestudeerden van de lerarenopleiding een andere opleiding volgen dan er afgestudeerden uit andere richtingen de lerarenopleiding gaan volgen. Opgesplitst naar pabo en nlo blijken er meer nlo-studenten bij te komen en minder pabo-studenten. Er gaan namelijk relatief veel pabo-studenten na afloop nog een nlo volgen. Wanneer het overstappen van de ene studie naar de andere tijdens en

---

<sup>5</sup> Werklozen zijn niet meegeteld.

na de studie bij elkaar genomen worden, blijkt de balans voor de nlo positief uit te pakken en voor de pabo negatief<sup>6</sup>.

### Concurrerende opleidingen

In het rapport worden de studenten die de lerarenopleiding zijn gaan volgen, vergeleken met de studenten die de lerarenopleiding hebben overwogen maar uiteindelijk een andere opleiding kozen.

Tabel 1.1 laat in volgorde van belangrijkheid zien welke opleidingen concurreren met de lerarenopleiding. De tabel geeft aan welke opleidingen de studenten zijn gaan volgen die een lerarenopleiding als meest serieuze alternatief opgaven. De pabo en de nlo blijken voor een groot deel in dezelfde vijver te vissen. Van de studenten die de nlo overwogen, is ongeveer een kwart een pabo gaan volgen en 14% een lerarenopleiding in een andere richting. Er kan dus geconcludeerd worden dat voor een groot deel van de nlo-studenten lerarenopleidingen in andere richtingen een substituut voor hun keuze zijn. Deze studenten zullen wellicht meer geïnteresseerd zijn in aspecten van het lerarenberoep dan in een specifiek vak. Veel andere nlo-studenten geven overigens aan dat zij iets met hun favoriete vak wilden gaan doen. Het ligt daarom voor de hand dat opleidingen in de betreffende vakgebieden voor hen vaak een serieus alternatief vormen. Ongeveer een kwart van de studenten die een nlo-opleiding overwoog is een opleiding in de sector hbo sociaal-cultureel (met name de opleiding hbo journalistiek) en 14% is een opleiding in de sector hbo economie gaan volgen.

Van de studenten die de pabo overwogen heeft een veel kleiner deel een andere lerarenopleiding gekozen. De meeste studenten die de pabo tijdens het keuzeproces hebben overwogen maar deze niet zijn gaan volgen, zijn een opleiding in de sector hbo sociaal-cultureel gaan volgen (veelal hbo sociaal-pedagogische hulpverlening en hbo maatschappelijk werk en dienstverlening). Ongeveer een kwart is daarnaast een opleiding in de paramedische sector gaan volgen (zoals onder meer hbo fysiotherapie).

<sup>6</sup> Opgehoogd naar landelijke schaal komen er netto ongeveer 220 nlo-studenten bij en vallen er 650 pabo-studenten af.

Tabel 1.1 Opleiding die hbo-afgestudeerden hebben gekozen die een lerarenopleiding als alternatief hadden

Gevolgde opleiding:	Hbo-opleiding, excl. nlo en				Totaal
	Nlo als alternatief	Pabo als alternatief	pabo als alternatief	Geen alternatief	
Hbo sociaal-cultureel (%)	26,1	41,2	23,5	26,8	25,8
Hbo economie (%)	13,7	13,0	25,3	19,9	21,7
Hbo natuur en techniek (%)	9,1	5,6	21,8	20,8	20,7
Hbo paramedisch (%)	10,4	23,9	12,5	10,5	11,5
Hbo leraar basisonderwijs (%)	24,1	6,3	9,3	12,6	11,4
Hbo lerarenopleiding (%)	14,1	5,3	3,2	6,3	5,3
Onderwijs overig (%)	2,5	4,6	4,4	3,1	3,6
Totaal	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>241</b>	<b>284</b>	<b>5.629</b>	<b>9.384</b>	<b>15.538</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

### Informatie voor de studiekeuze

Zoals we al hebben opgemerkt heeft iedere leerling ervaring met school en daardoor al tot op zekere hoogte een beeld van het beroep leraar. Inderdaad geven nlo- en pabo-studenten gemiddeld aan dat zij tijdens hun havo/vwo-opleiding betere informatie hebben gekregen dan de andere hbo-studenten. Hierbij speelt echter niet alleen de alledaagse ervaring een rol. Specifiek voor de nlo-studenten geldt dat zij de informatie tijdens de open dagen het nuttigst vonden en dat zij vaak een beeld van het beroep kregen door de vakken die zij op school volgden. Voor de pabo-studenten geldt dat meeloopdagen een belangrijke bron van informatie voor de studiekeuze zijn. Zij krijgen meestal een beeld van het beroep door familieleden en hebben daarnaast vaak klasgenoten die ook de opleiding gingen volgen.

Wanneer de studenten die twijfelden over de lerarenopleiding vergeleken worden met de studenten die kozen voor de lerarenopleiding, blijkt de rol van informatie belangrijk te zijn in het keuzeproces. De studenten die voor een lerarenopleiding kozen geven aan dat ze meer informatie hebben gekregen dan anderen en zijn ook meer tevreden met deze informatie.

Het is interessant te zien dat de studenten die twijfelen tussen de pabo en een andere hbo-opleiding, vaker de pabo kiezen als er meer andere leerlingen op hun school de pabo kozen. Er blijken structurele verschillen tussen middelbare scholen bestaan, waardoor op sommige scholen leerlingen sneller kiezen voor het beroep leraar.

Leerlingen van scholen waarbij de doorstroom naar de lerarenopleiding hoog is, blijken minder vaak spijt te hebben van hun studiekeuze. Verder onderzoek naar verschillen tussen scholen waarvan een groot deel van de leerlingen kiest voor een lerarenopleiding met scholen waar dit percentage veel lager is, zou inzicht kunnen geven over de vraag hoe scholen een bijdrage kunnen leveren aan een adequatere studiekeuze van hun leerlingen.

### Motieven van studenten om wel of niet voor de lerarenopleiding te kiezen

Beleid dat gericht is op het vergroten van de belangstelling voor de lerarenopleiding kan zich richten op de beeldvorming over het beroep leraar of kan gericht zijn op het vergroten van de aantrekkelijkheid van het beroep. Om het beroep aantrekkelijker te maken is het vooral relevant om te weten hoe leerlingen die wel getwijfeld hebben over de lerarenopleiding maar deze toch niet zijn gaan volgen, denken over dit beroep.

In vergelijking met andere studenten hechten nlo- en pabo-studenten een minder groot belang aan het inkomen in hun latere werk en een groter belang aan maatschappelijk nut van de baan. Ook is werken met kinderen een belangrijk aspect in hun keuze. Pas na het afstuderen geeft een aanzienlijke groep studenten aan dat de baan zekerheid in het onderwijs hen ertoe gebracht heeft de lerarenopleiding te gaan volgen.

Vooraf pabo-studenten vinden het daarnaast belangrijk om een creatief beroep te krijgen. Opvallend vaak hebben zij het vak Tekenend of Handvaardigheid in hun vakkenpakket op de middelbare school. De nlo-studenten noemen vaak dat zij iets met hun favoriete vak wilden gaan doen.

De studenten die kozen voor de pabo en een andere hbo-opleiding overwogen, hebben onder meer gekozen voor de pabo omdat deze hen beter in staat zou kunnen stellen een vaste baan te krijgen en creatief bezig te zijn. Hoewel ze voor de pabo kozen, gingen ze er van uit met de pabo minder goed hun inkomensambities te kunnen verwezenlijken, minder hun expertise te kunnen ontwikkelen en minder erkenning te krijgen van anderen. De studenten die de pabo overwogen maar een andere hbo-opleiding zijn gaan volgen, dachten met de gekozen opleiding een hogere kans op een vaste baan en een beter inkomen te kunnen verwezenlijken. Hun ambities in de richting van creativiteit hadden volgens hen echter beter kunnen

worden vervuld met de pabo. Ook de nlo-studenten dachten creatiever te kunnen zijn met de pabo, maar kozen vooral voor de nlo omdat zij er meer afwisseling door zouden kunnen krijgen. De studenten van andere opleidingen die de nlo overwogen hebben kozen voor hun opleiding omdat zij meer zelfstandigheid, afwisseling, creativiteit en uitdaging zochten. De twijfel om toch de lerarenopleiding te volgen is vooral gerelateerd aan de hogere kans op een vaste baan en het hoger maatschappelijk nut. De pabo-studenten die de nlo overwogen, hebben gekozen voor hun opleiding omdat zij verwachtten met de pabo creatiever te kunnen zijn, beter het maatschappelijke nut te kunnen dienen en een hogere kans op een vaste baan te hebben. Het hogere inkomen, de hogere verantwoordelijkheid en de erkenning door anderen waren factoren waarvan zij dachten dat hun ambities beter met de nlo zouden kunnen worden vervuld.

#### **Overeenkomst beeld opleiding met realiteit**

Een andere manier om beleidsmatig de belangstelling voor de lerarenopleiding te vergroten zou gericht kunnen zijn op het verbeteren van de beeldvorming. Zoals reeds is opgemerkt komt uit het onderzoek naar voren dat een deel van de leerlingen die een lerarenopleiding overweegt na verloop van tijd een gunstiger beeld krijgt van de lerarenopleiding dan ze op de middelbare school hadden. Als het zou lukken deze doelgroep reeds op de middelbare school te doordringen van de aantrekkelijkheid van een lerarenopleiding, kan de belangstelling voor de opleiding worden vergroot en kan studievertraging worden vermeden.

De lerarenopleidingen voldoen over het algemeen goed aan de verwachtingen die de studenten hadden. Ruim eenderde van de studenten aan een lerarenopleiding vindt dat het beeld van het beroep dat zij hadden toen zij begonnen aan de opleiding na 1,5 jaar te hebben gestudeerd even gunstig is gebleven. Dit is meer dan de studenten die een andere hbo-opleiding zijn gaan volgen. Andere studenten geven aan dat hun beeld over het beroep veranderd is. Door hun ervaringen met de opleiding maar bijvoorbeeld ook met stages, zijn ze gaan inzien dat de praktijk van het lerarenberoep niet zo is als zij aanvankelijk dachten.

De helft van de pabo-studenten geeft aan dat het beeld van het beroep gunstiger is geworden. Zij hebben het dus vooraf te ongunstig ingeschat. Van de nlo-studenten heeft iets minder dan de helft de opleiding te ongunstig ingeschat. Een groot deel van deze studen-

ten geeft aan dat de lerarenopleiding afwisselender en uitdagender is dan zij vooraf dachten.

Ongeveer eenvijfde van de nlo-studenten heeft de opleiding te gunstig ingeschat. Dit is laag in vergelijking met vele andere opleidingen maar hoger dan bij de pabo. Ze geven aan dat zij een positiever beeld hadden over de mogelijkheden om werk en privé-leven te combineren en om hun expertise te ontwikkelen op het moment dat zij hun keuze maakten. Andere aspecten die hen tegenvielen aan de opleiding waren de organisatie van de opleiding en de grote aandacht in de opleiding voor (pedagogische) theorie.

Hoewel eerder werd aangegeven dat pabo-studenten geen groot belang hechten aan het inkomen of aan erkenning door anderen en zij op het moment van de keuze voor de opleiding wisten dat de opleiding hen in mindere mate in staat zou stellen om ambities op dit terrein te realiseren, geven de studenten toch nog aan deze aspecten te gunstig ingeschat te hebben. De studenten geven daarnaast aan dat ze minder positief zijn geworden over de mogelijkheden om als leraar werk en privé-leven te combineren en de kans om een vaste baan te krijgen. Met betrekking tot de opleiding zelf zijn deze studenten vaak negatief over de organisatie van de opleiding en het eenvoudige karakter van de opdrachten die ze tijdens de opleiding krijgen.

#### **Voortijdig verlaten van de opleiding**

Het percentage studenten dat na anderhalf jaar nog de opleiding volgt, is van de nlo 77% en van de pabo 91%. Vooral bij de nlo gaan dus veel studenten een andere opleiding volgen. Omdat nlo-studenten niet vaker spijt hebben van hun opleidingskeuze, lijkt het er op dat zij eenvoudigweg sneller wisselen als ze minder tevreden zijn over de opleiding. Een oorzaak hiervan kan zijn dat een groot deel van de kennis die men vergaard tijdens de opleiding ook nuttig is bij de opleiding die men bij nader inzien verkiest, omdat het vaak gaat om een vakopleiding in dezelfde richting als de lerarenopleiding die zij volgden.

Het is niet verwonderlijk dat goede informatie over de opleiding de kans op uitval reduceert. Het blijkt dat studenten die deze informatie via familie of kennissen krijgen en op school tijdens het keuzeproces goed geïnformeerd worden, minder vaak uitvallen. Het (in)formele netwerk als informatiekanaal is dus van groot belang.

De voorlichtingsdagen blijken ook van belang voor het blijven op de pabo. Daarnaast blijken meeloopdagen tijdens de havo/vwo-opleiding in de opleiding die men als alternatief had voor de pabo-studenten van groot belang te zijn om de pabo voortijdig te verlaten. De nlo-studenten verlaten de nlo eerder als zij andere familieleden in de opleiding van hun alternatieve keuze hebben werken of door de media een beeld krijgen van deze opleiding.

Een betere aansluiting tussen het nlo en de vooropleiding reduceert de kans op voortijdig verlaten van de opleiding. Studenten van de nlo geven in vergelijking met andere hbo-studenten gemiddeld vaker aan dat hun vooropleiding op de middelbare school slechter aansluit wanneer zij een profiel Cultuur en Maatschappij hebben. Dat geldt niet voor de pabo.

### **Een andere opleiding na afstuderen**

Door de ervaringen die studenten tijdens de opleiding of in de eerste jaren op de arbeidsmarkt opdoen, besluiten sommigen om na afloop van de studie toch nog een andere weg in te slaan. Ze vervolgen hun onderwijsloopbaan door nog een andere opleiding te volgen of kiezen voor een ander beroep dan leraar. Afgestudeerden van de nlo die aangeven veel geleerd te hebben gaan vaker een andere vervolgopleiding volgen. Het gaat hierbij onder andere om kennis van het eigen vakgebied, kennis van andere vakgebieden, informatie verzamelen en productief samenwerken. Ook bij de pabo valt op dat de betere studenten (hoger gemiddeld cijfer) vaker doorstuderen. Deze studenten geven ook aan dat zij de diepgang in de pabo onvoldoende vonden. Veel studenten geven aan dat zij hoorcolleges, schrijfopdrachten, zelfstudie en de afstudeerscriptie niet leuk vonden in de opleiding. De studenten die deze schoolse activiteiten niet aantrekkelijk vonden, blijken ook een grotere kans te hebben niet verder te studeren. Studenten die onderwijs kregen met de studiesystemen PGO, projectonderwijs en competentiegericht onderwijs studeren minder vaak door.

### **Wie gaat als leraar werken?**

Zowel voor de nlo- als de pabo-afgestudeerden blijkt dat degenen die de opleiding zien als een goede basis om te starten op de arbeidsmarkt, vaker in het lerarenberoep terecht komen. Hetzelfde geldt voor degenen die meer tevreden zijn met de voorlichting tijdens de opleiding over de beroepsmogelijkheden. Mannen die afstuderen van de pabo gaan vaker buiten het basisonderwijs werken dan vrouwen.

Net zoals de studenten die zichzelf hoger inschatten op bepaalde

competenties vaker doorstudeerden, blijken degenen die zichzelf hoger inschatten ook vaker in een ander beroep te gaan werken. Belangrijke competenties waarin deze studenten verschillen van anderen zijn onder andere verbanden leggen en capaciteiten aanspreken voor de pabo-afgestudeerden en kennis van andere vakgebieden voor de nlo-afgestudeerden.

Opvallend is ook dat de pabo-afgestudeerden die zich bij de studiekeuze lieten leiden door de locatie van de school minder vaak een baan als basisschoolleraar krijgen. Dit kan er mee te maken hebben dat zij niet bereid zijn te verhuizen voor hun baan, maar zou er ook op kunnen wijzen dat ze bij de studiekeuze vooral naar de reisafstand en daardoor minder naar de inhoudelijke aspecten van de keuze gekeken hebben.

De behoefte aan afwisseling is de belangrijkste reden die leraren zouden kunnen doen overstappen naar een ander beroep. Ook zou maar liefst 30% van de leraren een overstap overwegen als er nieuwe mogelijkheden zouden komen om ander werk te krijgen. Het salaris wordt door ongeveer 29% van de nlo-afgestudeerden genoemd en door ongeveer 19% van de pabo-afgestudeerden. De inhoud van het lerarenberoep wordt maar door weinig afgestudeerden genoemd, terwijl de inhoud van een ander beroep hen eerder naar dat beroep zou doen overstappen.

Voor de schoolverlaters die momenteel niet als leraar werken blijkt de inhoud van het lerarenberoep erg vaak genoemd te worden als barrière om er naar over te stappen. Voor 27% van de pabo-afgestudeerden geldt dat nieuwe mogelijkheden om werk als leraar te krijgen hen zou kunnen overhalen leraar te worden. Behoeft aan afwisseling wordt door 58% van de nlo-afgestudeerden genoemd.

## Conclusies

In dit rapport zijn we ingegaan op de redenen waarom studenten kiezen voor de lerarenopleiding en het lerarenberoep. Vanwege de grote maatschappelijke behoefte aan leerkrachten is het van groot belang om een beeld te krijgen van de redenen waarom jongeren na de middelbare school kiezen voor een lerarenopleiding. Omdat ook een groot aantal studenten de opleiding niet afrondt of na de opleiding niet als leraar gaat werken, is echter ook de vraag waarom studenten die beginnen met een lerarenopleiding tijdens of na de opleiding afhaken.

Bij deze analyses is het van groot belang om twee aspecten van de studiekeuze te onderscheiden. In de eerste plaats verschillen studenten in hun voorkeuren en interesses. Terwijl sommige het zeer aantrekkelijk vinden om leraar te worden, kan het zijn dat de lerarenopleiding voor anderen geen interessante optie is. Als men voldoende leerkrachten wil opleiden is het natuurlijk niet van belang dat iedereen deze opleiding en dit beroep aantrekkelijk vindt, maar hoeft de opleiding slechts voor een voldoende grote groep aantrekkelijk te zijn. Als men de aantrekkingskracht van de opleiding zou willen vergroten is het daarom vooral van belang te weten welke motieven de doorslag geven bij degenen die net wel of net niet voor een lerarenopleiding kiezen.

Daarnaast ondervinden leerlingen een grote mate van onzekerheid bij hun studiekeuze. De studiekeuze is niet puur gebaseerd op de voor- en nadelen van de verschillende opleidingen, maar hangt ook in grote mate af van wat men denkt dat de voor- en nadelen zijn. Sommige leerlingen zullen vanwege een onjuist beeld ten onrechte voor een lerarenopleiding kiezen, terwijl anderen door een onjuist beeld juist ten onrechte niet voor deze opleiding kiezen. Gedurende de opleiding of na het betreden van de arbeidsmarkt zal het deze studenten vaak duidelijk worden dat ze niet de juiste keuze hebben gemaakt. Degenen die met een verkeerd beeld voor de lerarenopleiding hebben gekozen hebben een grotere kans om alsnog af te haken, terwijl het nog maar de vraag is of degenen die pas later beseffen dat de lerarenopleiding een aantrekkelijk alternatief voor hen is, de overstap alsnog zullen maken. In ieder geval gaan er onnodige jaren in het onderwijs verloren. Een belangrijke vraag is waarom sommige leerlingen goed weten wat ze willen, terwijl anderen kennelijk moeite hebben om zich een goed beeld van de opleiding te vormen.

### Onderzoeksverantwoording

In dit rapport worden gegevens van de schoolverlatersenquête van het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt gebruikt. De enquête wordt jaarlijks onder schoolverlaters van vmbo, havo/vwo, mbo, hbo en wo gehouden, anderhalf jaar na hun afstuderen. In dit rapport worden de gegevens van de havo/vwo-schoolverlaters die een opleiding op hbo-niveau zijn gaan volgen en van de hbo-schoolverlaters gebruikt. Het gaat om respectievelijk 1.955 en 15.601 schoolverlaters (zie tabel 1.2). Bij de havo/vwo-afgestudeerden zijn er 75 respondenten die de nieuwe lerarenopleiding (nlo) zijn gaan volgen en 228 respondenten die de pabo zijn gaan volgen. Bij het



hbo zijn er 529 respondenten die de nlo hebben gevolgd en 1.776 respondenten die de pabo hebben gevolgd.

Daarnaast is een groep afgestudeerden van de havo/vwo-opleiding een half jaar nadat de schoolverlatersenquête afgenomen werd opnieuw ondervraagd met specifieke vragen over het keuzeproces van de opleiding. Deze groep omvat de studenten die de lerarenopleiding zijn gaan volgen, een lerarenopleiding hebben overwogen of achteraf spijt hebben dat zij geen lerarenopleiding zijn gaan volgen. In eerste instantie werden de schoolverlaters gemaïld met de vraag of ze de vragenlijst op internet wilden invullen. Degenen die niet reageerden werden vervolgens gebeld. Van de 410 aangeschreven havo/vwo-schoolverlaters repondeerden er 122 via internet en 195 aan de telefoon, dus in totaal 317. Naast deze groep werden 2.083 schoolverlaters van de hbo-lerarenopleiding aangeschreven om op internet een vragenlijst in te vullen. Van deze groep repondeerden er 418.

In de additionele enquête werden onder andere open vragen gesteld aan de respondenten. Dit heeft als voordeel dat de antwoorden minder gestuurd worden dan wanneer antwoordcategorieën gebruikt zouden worden. Vanwege de relatief kleine omvang van de steekproef geldt dat deze gegevens meer ter verrijking van de resultaten uit de schoolverlatersenquêtes gepresenteerd worden dan als inzichten die gelden voor de gehele populatie.

Tabel 1.2 Aantallen respondenten

	Havo/vwo-enquête		Hbo-enquête	
	1,5 jaar na afstuderen	2 jaar na afstuderen	1,5 jaar na afstuderen	2 jaar na afstuderen
Nlo	75	55	529	96
Pabo	228	181	1.776	322
Overige hbo afgestudeerden	1.652	80	13.296	0
<b>Totaal</b>	<b>1.955</b>	<b>317</b>	<b>15.601</b>	<b>418</b>

Bron: ROA schoolverlatersenquêtes en additionele enquête

### Opbouw van het rapport

In hoofdstuk 2 wordt een overzicht gegeven van de grootte van de groepen studenten die op enige manier het lerarenberoep overwogen op drie belangrijkste momenten in hun studie- en beroepsloopbaan. Het eerste moment doet zich voor wanneer havo/vwo-schoolverlaters kiezen voor hun vervolgopleiding. Een gedeelte van de schoolverlaters kiest de lerarenopleiding terwijl anderen de lerarenopleiding

overwogen maar toch voor een andere opleiding kiezen. Het tweede moment is een meting anderhalf jaar nadat de studenten zijn begonnen aan de lerarenopleiding. Dit moment is belangrijk omdat het informatie geeft over de mate waarin de opleiding voldoet aan het beeld dat studenten ervan hadden. Als consequentie van een slecht beeld kunnen studenten spijt hebben van de opleiding en deze eventueel voortijdig verlaten. Het derde moment is een meting anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding. De studenten hebben dan een totaalbeeld van de opleiding en zijn veelal geïntroduceerd in een beroep. Wanneer de schoolverlaters op dit moment spijt hebben van de opleiding, kunnen zij overstappen op een ander beroep of zich omscholen.

Hoofdstuk 3 gaat dieper in op het moment van studiekeuze en tracht een antwoord te geven op de vraag waarom studenten kiezen voor de lerarenopleiding. Onder andere wordt aandacht gegeven aan de persoonskenmerken van de nlo- en pabo-studenten, de gebruikte informatiebronnen om tot de keuze te komen en de mate waarin men denkt bepaalde aspecten met de opleiding te kunnen realiseren. Er wordt specifiek gebruik gemaakt van de verschillen tussen de groepen die de lerarenopleiding overwogen maar deze niet zijn gaan volgen en de studenten die andere opleidingen overwogen maar de lerarenopleiding zijn gaan volgen.

Hoofdstuk 4 behandelt de situatie van studenten tijdens de opleiding. Anderhalf jaar na aanvang van de studie worden studenten gevraagd te oordelen over de studie. Met name zal het algemene oordeel van studenten over de verschillende opleidingen worden onderzocht en zal worden bekeken welke aspecten studenten doet overwegen de opleiding voortijdig te verlaten en over te stappen naar een andere opleiding.

Hoofdstuk 5 gaat in op de positie van studenten na afloop van de opleiding: het oordeel van afgestudeerden over hun opleiding en beroep. Evenals in hoofdstuk vier zal hier worden bekeken of er bepaalde aspecten zijn die de afgestudeerden doen overstappen naar andere opleidingen of beroepen.

2

**Van middelbare school  
naar leraarschap**

## | Van middelbare school naar leraarschap

Ieder jaar halen zo'n 35.000 leerlingen van het havo en 27.000 leerlingen van het vwo hun diploma en staan ze voor de vraag hoe ze hun onderwijsloopbaan voort zullen zetten. Voor de meeste van deze schoolverlaters betekent het behalen van het diploma van de middelbare school dat men voor het eerst een concrete invulling moet geven aan de beroepskeuze, omdat opleidingen in het mbo, hbo en op de universiteit doorgaans een veel sterkere relatie hebben met een specifiek beroepsdomein dan de middelbare school.

Van de veelheid aan mogelijkheden die deze schoolverlaters hebben is de lerarenopleiding het meest gekozen alternatief. Met name van de havisten kiest een hoog percentage er voor om in het onderwijs verder te gaan. De pabo is hierbij populair. Tabel 2.1 geeft aan dat in totaal 13,1% van de havo-schoolverlaters doorgaat naar een lerarenopleiding. 44,4%-punt van deze groep geeft aan ook nog een alternatief te hebben overwogen. Dit is 5,8% van alle gediplomeerde havisten. Hier staat tegenover dat 4,4% van de havo-schoolverlaters die geen lerarenopleiding zijn gaan volgen dit toch heeft overwogen. Bij het vwo kiest 2,3% van de schoolverlaters voor een lerarenopleiding. 52,3% hiervan (1,2% van alle gediplomeerden) overweegt ook nog een alternatief, terwijl 1,3% van degenen die niet voor een lerarenopleiding hebben gekozen dit wel nog heeft overwogen.

Tabel 2.1 Gekozen en overwogen vervolgopleidingen van havo/vwo-schoolverlaters

	Vooropleiding	
	Havo (%)	Vwo (%)
<b>Gekozen Vervolgopleiding</b>		
Overige opleidingen (op mbo, hbo of wo niveau)	86,9	97,7
Nlo	3,2	0,6
Pabo	9,9	1,7
Totaal	100	100
<b>Overwogen alternatieve opleiding van de studenten aan nlo of pabo</b>		
Geen alternatieve keuze	55,6	47,7
Overige opleidingen (op mbo, hbo of wo niveau)	36,3	47,7
Nlo	5,4	2,3
Pabo	2,7	2,3
Totaal	100	100

Vervolg tabel 2.1

	Vooropleiding	
	Havo (%)	Vwo (%)
<b>Overwogen opleiding van de overige studenten</b>		
Geen alternatieve keuze	52,3	41,3
Overige opleidingen (op mbo, hbo of wo niveau)	43,3	57,4
Nlo	1,2	0,3
Pabo	3,2	1,0
<b>Totaal</b>	<b>100</b>	<b>100</b>
Aantal respondenten	1.585	370

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Deze cijfers geven een indicatie van de groep die potentieel bij de lerarenopleiding kan worden binnengehaald. Als iedereen die een lerarenopleiding als meest serieuze alternatief heeft overwogen dit ook was gaan doen, zou de instroom met 32,7% zijn toegenomen. Omgekeerd geven deze cijfers echter ook aan hoe groot de instroomgroep is die verloren zou kunnen gaan voor de lerarenopleiding. Als alle studenten aan de lerarenopleiding die een andere opleiding overwogen, voor dit alternatief hadden gekozen, zou de instroom met 38,0% zijn gedaald.

De studiekeuze na de middelbare school blijkt verre van eenvoudig te zijn. Veel leerlingen proberen op allerlei manieren informatie over de keuzemogelijkheden te vergaren, maar geven desondanks aan dat ze in meer of mindere mate hebben getwijfeld over de keuze die ze hebben gemaakt. Als ze eenmaal een (beroeps)opleiding volgen kan het beeld dat men heeft van deze opleiding, en van het beroep dat men hiermee uit kan oefenen, sterk wijzigen. Soms wordt het beeld gunstiger, soms wordt het minder gunstig. En sommige studenten besluiten, ondanks het feit dat de opleiding niet brengt wat men er van verwachtte, door te gaan met de studie, terwijl anderen stoppen en overstappen naar een andere opleiding.

Na afloop van de opleiding, als deze studenten de arbeidsmarkt betreden, volgt de echte confrontatie tussen beeld en werkelijkheid. Ook in deze fase blijken veel studenten tot het inzicht te komen dat ze eigenlijk liever een andere opleiding hadden willen volgen. Sommigen gaan dat alsnog doen, anderen kiezen een beroep dat meer bij hun wensen past en weer anderen besluiten ondanks hun veranderde inzichten toch niet van richting te veranderen.

De lerarenopleiding is hierop geen uitzondering en ook hier blijken sommige leerlingen voor de pabo of de nlo te kiezen, terwijl ze achteraf ontdekken dat ze liever iets anders hadden willen kiezen, terwijl anderen aanvankelijk niet voor de lerarenopleiding kiezen maar er juist weer achterkomen dat dit wellicht toch de meest geschikte opleiding voor hen was geweest.

In dit hoofdstuk zullen we per fase in dit selectieproces nader ingaan op de onzekerheid waar studenten mee worden geconfronteerd bij hun studiekeuze en de alternatieven die zij hebben, om zo de groep die kiest voor de lerarenopleiding te vergelijken met degenen die deze opleiding serieus overwegen maar toch een andere keuze maken. In de latere hoofdstukken zullen we in meer detail ingaan op de motieven en overwegingen die bij de keuzes zijn gemaakt.

### De keuze voor de opleiding

De opleiding die studenten kiezen heeft een grote impact op het verdere verloop van hun beroepsloopbaan. Omdat het moeilijk is voor studenten om zich een volledig beeld te vormen van de consequenties van hun keuze, is het aannemelijk dat zij een zekere mate van twijfel hebben over de keuze van hun opleiding. In de enquête onder havo/vwo-afgestudeerden kon door middel van retrospectieve vragen de twijfel bij de keuze worden gemeten. Tabel 2.2 toont dat studenten aan de pabo en de nlo aangeven minder te twijfelen dan de andere studenten. De leraren zijn gemiddeld genomen dus zekerder van de studiekeuze dan hun studiegenoten in het havo of het vwo. Opgesplitst naar geslacht, blijken vrouwen die kozen voor de nlo of de pabo wat minder getwijfeld te hebben dan mannen.

Tabel 2.2 Twijfel over de keuze voor de opleiding, havo/vwo-schoolverlaters naar vervolgopleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			
	Nlo	Pabo	pabo	Totaal
Nauwelijks getwijfeld (%)	40,5	46,1	34,8	36,4
Een beetje getwijfeld (%)	39,2	30,6	40,8	39,6
Behoorlijk getwijfeld (%)	14,9	15,5	18,0	17,6
Zeer sterk getwijfeld (%)	5,4	7,8	6,3	6,5
Totaal	100	100	100	100
<b>Gemiddeld*</b>	<b>1,85</b>	<b>1,85</b>	<b>1,96</b>	<b>1,94</b>
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

\* 1 nauwelijks getwijfeld, 2 beetje getwijfeld, 3 behoorlijk getwijfeld, 4 zeer sterk getwijfeld.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenchêtes, 2003

Aan de schoolverlaters van havo en vwo is ook de vraag voorgelegd of men bij de studiekeuze nog een alternatief heeft overwogen. Tabel 2.3 geeft aan dat 44% van de pabo-studenten een andere opleiding serieus heeft overwogen. Dit is veel minder dan de studenten aan een nlo of andere hbo-opleiding. Voor de nlo is het percentage studenten dat een alternatief heeft overwogen met 55% vrijwel gelijk aan het gemiddelde van andere hbo-opleidingen.

Tabel 2.3 Heeft men naast de opleiding een andere opleiding overwogen? havo/vwo-schoolverlaters

	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en	
			pabo	Totaal
Andere opleiding overwogen (%)	54,7	44,3	55,0	53,8
Geen andere opleiding overwogen (%)	45,3	55,7	45,0	46,2
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tegenover de respectievelijk 55% en 44% van de studenten aan de lerarenopleiding die een alternatief hebben overwogen staan natuurlijk ook studenten die een andere richting uit zijn gegaan maar de lerarenopleiding als eerste alternatief hadden. Tabel 2.4 laat zien welke opleidingen de studenten zijn gaan volgen die een lerarenopleiding als meest serieuze alternatief opgaven. Van de studenten die de nlo overwogen, is ongeveer een kwart een pabo gaan volgen en 15% een andere lerarenopleiding in een andere richting. Ongeveer 23% van hen is een opleiding in de sector hbo sociaal-cultureel (met name de opleiding hbo journalistiek) en 10% een opleiding in de sector hbo economie gaan volgen.

De meeste studenten die de pabo hebben overwogen maar deze niet zijn gaan volgen, zijn een opleiding in de sector hbo sociaal-cultureel gaan volgen (veelal hbo sociaal-pedagogische hulpverlening en hbo maatschappelijk werk en dienstverlening). Ongeveer 19% is een opleiding in de paramedische sector gaan volgen (zoals onder meer hbo fysiotherapie).

Tabel 2.4 Opleiding die havo/vwo-afgestudeerden hebben gekozen die een lerarenopleiding als alternatief hadden

Gekozen vervolgopleiding:	Hbo-opleiding, excl. nlo en				Totaal
	Nlo als alternatief	Pabo als alternatief	pabo als alternatief	Geen alternatief	
Havo/vwo (%)	5,1	0,0	0,4	0,8	0,6
Mbo natuur en techniek (%)	0,0	0,0	1,0	1,7	1,3
Mbo economie (%)	0,0	4,2	1,3	1,5	1,4
Mbo dienstverlening en gezondheidszorg (%)	2,6	4,2	1,0	1,4	1,3
Hbo natuur en techniek (%)	7,7	4,2	7,9	10,7	9,1
Hbo economie (%)	10,3	9,7	14,7	18,3	16,1
Hbo leraar basisonderwijs (%)	25,6	4,2	5,3	9,1	7,2
Hbo lerarenopleiding (%)	15,4	8,3	2,2	3,3	3,0
Hbo sociaal-cultureel (%)	23,1	29,2	12,9	10,6	12,4
Hbo paramedisch (%)	2,6	19,4	7,1	6,9	7,2
Wo natuur en techniek (%)	0,0	1,4	8,9	8,3	8,4
Wo economie (%)	0,0	1,4	12,8	8,8	10,6
Wo letteren en sociaal-cultureel (%)	7,7	8,3	15,0	9,1	12,1
Wo medisch (%)	0,0	0,0	5,2	6,0	5,4
Onderwijs overig (%)	0,0	5,6	4,2	3,5	3,9
Totaal	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>39</b>	<b>72</b>	<b>1624</b>	<b>1412</b>	<b>3147</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Onder de schoolverlaters van de hbo-opleiding is ook gevraagd welk alternatief zij in gedachten hadden op het moment dat zij kozen voor de opleiding. Tabel 2.5 geeft aan welke opleidingen de studenten hebben gevolgd en of zij een lerarenopleiding hebben overwogen. In grote lijnen is hetzelfde profiel als in de bovenstaande tabel terug te zien. Doordat in deze tabel alleen studenten met een hbo-opleiding zijn meegenomen, zijn de percentages hoger dan in de voorgaande tabel. Ook nu bestaat de groep die een nlo heeft overwogen voor een groot gedeelte uit pabo-studenten en studenten die een nieuwe lerarenopleiding in een andere richting zijn gaan volgen. Met name opleidingen binnen de sector hbo sociaal-cultureel worden gekozen door studenten die overwogen een lerarenopleiding te gaan volgen.

Tabel 2.5 Opleiding die hbo-afgestudeerden hebben gekozen die een lerarenopleiding als alternatief hadden

Gekozen vervolgopleiding:	Hbo-opleiding, excl. nlo en				Totaal
	Nlo als alternatief	Pabo als alternatief	pabo als alternatief	Geen alternatief	
Hbo sociaal-cultureel (%)	26,1	41,2	23,5	26,8	25,8
Hbo economie (%)	13,7	13,0	25,3	19,9	21,7
Hbo natuur en techniek (%)	9,1	5,6	21,8	20,8	20,7
Hbo paramedisch (%)	10,4	23,9	12,5	10,5	11,5
Hbo leraar basisonderwijs (%)	24,1	6,3	9,3	12,6	11,4
Hbo lerarenopleiding (%)	14,1	5,3	3,2	6,3	5,3
Onderwijs overig (%)	2,5	4,6	4,4	3,1	3,6
Totaal	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>241</b>	<b>284</b>	<b>5.629</b>	<b>9.384</b>	<b>15.538</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Als alle studenten in plaats van hun gekozen opleiding de alternatieve opleiding zouden zijn gaan volgen, zouden er ongeveer 9% minder nlo-studenten en 15% minder pabo-studenten zijn geweest. Dit betekent dus dat beide lerarenopleidingen uit de groep middelbare scholieren die een lerarenopleiding overweegt een meer dan proportioneel deel weten aan te trekken. Als alleen de groep studenten die aangeven zeer sterk getwijfeld te hebben wordt genomen, zou het aantal studenten aan de nlo met 3% stijgen en het aantal studenten aan de pabo met 3% dalen.

Dit roept de vraag op waarom de lerarenopleiding door sommigen wel overwogen werd maar niet gekozen. Verschillen zij bijvoorbeeld wat betreft ambities of informatiebronnen ten opzichte van de groep die wel gekozen heeft voor de opleiding? Op deze vragen zal in hoofdstuk drie worden ingegaan.

### Tijdens de opleiding

Voor een aanzienlijk deel van de studenten blijkt het beeld dat ze van de studie en het beroep hebben tijdens de opleiding te veranderen. Anderhalf jaar na de start van de opleiding krijgen de studenten de vraag voorgelegd of ze achteraf gezien opnieuw voor dezelfde opleiding zouden kiezen. Tabel 2.6 laat zien hoeveel studenten na anderhalf jaar spijt hebben van de gemaakte keuze. Pabo-studenten blijken anderhalf jaar na de start van hun hbo-opleiding wat minder spijt te hebben dan nlo-studenten. In het algemeen hebben studenten aan beide lerarenopleidingen beduidend minder spijt dan de

andere hbo-studenten. Dit lijkt er op te wijzen dat de studenten aan de lerarenopleidingen beter weten waar ze voor kiezen dan studenten aan andere hbo-opleidingen. Opgesplitst naar geslacht, blijken vrouwen die kozen voor de pabo meer spijt van hun keuze te hebben dan mannen. Ook vrouwen die kozen voor de nlo hebben gemiddeld meer spijt dan mannen maar dit verschil is klein.

Tabel 2.6 Percentage havo/vwo-afgestudeerden dat spijt heeft van de opleidingskeuze

	Studenten met spijt van opleidingskeuze			
	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl.	
			nlo en pabo	Totaal
Geen spijt (%)	89,0	90,4	84,4	85,3
Spijt (%)	11,0	9,6	15,6	14,7
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.95</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Tegenover deze studenten aan de lerarenopleiding die achteraf gezien liever een andere opleiding hadden willen volgen staan ook studenten die geen lerarenopleiding hebben gekozen, maar halverwege de studie tot het inzicht komen dat ze dit juist wel hadden willen doen. Tabel 2.7 toont hoeveel havo/vwo-schoolverlaters aangeven dat ze achteraf gezien liever een lerarenopleiding hadden willen volgen. Hoewel het maar kleine aantallen respondenten betreft, geeft de tabel een indicatie dat studenten van de opleidingssector hbo sociaal-cultureel vaak onterecht niet voor de lerarenopleidingen kiezen.

Stel dat de studenten die liever een andere opleiding hadden gevolgd, deze opleiding ook daadwerkelijk hadden gekozen. Het blijkt dat voor zowel de pabo als voor de nlo de balans dan gunstig uit zou vallen: er zouden ongeveer 2% meer pabo-studenten zijn. Voor de nlo-studenten geldt dat er 5% meer studenten zouden zijn geweest. Hoewel de lerarenopleidingen dus al een meer dan proportioneel deel van de potentiële belangstelling naar zich toe weten te trekken, blijkt in de ogen van de studenten de lerarenopleiding halverwege de studie eerder nog als gunstiger dan als ongunstiger te worden beoordeeld.

Tabel 2.7 Opleidingskeuze van havo/vwo-afgestudeerden die na anderhalf jaar aangeven liever een lerarenopleiding te hebben gekozen

Gekozen vervolgopleiding:	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Geen spijt	Totaal
	Nlo liever gevolgd	Pabo liever gevolgd	pabo liever gevolgd		
Havo/vwo (%)	0,0	0,0	0,5	0,7	0,6
Mbo natuur en techniek (%)	0,0	0,0	0,8	1,4	1,3
Mbo economie (%)	8,3	0,0	2,0	1,3	1,4
Mbo dienstverlening en gezondheidszorg (%)	0,0	0,0	2,6	1,1	1,3
Hbo natuur en techniek (%)	0,0	5,6	11,2	8,8	9,1
Hbo economie (%)	8,3	5,6	20,2	15,6	16,1
Hbo leraar basisonderwijs (%)	16,7	0,0	5,1	7,6	7,2
Hbo lerarenopleiding (%)	16,7	5,6	1,3	3,2	3,0
Hbo sociaal-cultureel (%)	25,0	38,9	12,5	12,1	12,4
Hbo paramedisch (%)	8,3	16,7	5,9	7,4	7,2
Wo natuur en techniek (%)	0,0	0,0	8,4	8,4	8,4
Wo economie (%)	0,0	0,0	11,5	10,6	10,6
Wo letteren en sociaal-cultureel (%)	16,7	22,2	11,2	12,2	12,1
Wo medisch (%)	0,0	5,6	1,8	5,9	5,4
Onderwijs overig (%)	0,0	0,0	5,1	3,7	3,9
Totaal	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>9</b>	<b>13</b>	<b>229</b>	<b>1.567</b>	<b>1.818</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Bovenstaande analyse roept de vraag op of de studenten die na anderhalf jaar aangeven liever een lerarenopleiding te willen volgen, ook degenen zijn die voordat ze de keuze maakten de lerarenopleiding al als meest serieuze alternatief hadden. Tabel 2.8 laat zien dat dit geldt voor meer dan de helft van de studenten die spijt hebben dat ze niet de pabo hebben gekozen en voor ongeveer eenderde van de studenten die spijt hebben dat ze niet de nlo hadden gekozen.<sup>7</sup> Deze bevinding suggereert dat “verkeerde” studiekeuzes niet zozeer betekenen dat studenten niet nagedacht hebben over een bepaald alternatief en er geen informatie over hebben ingewonnen, maar dat men kennelijk niet in staat was om de juiste afweging te maken. Daarmee benadrukt deze bevinding het belang van de studiekeuze op de middelbare school.

<sup>7</sup> Gezien de kleine aantallen respondenten gelden deze conclusies als indicaties.

Tabel 2.8 Samenhang tussen het alternatief dat havo/vwo-afgestudeerden hadden bij de studiekeuze en de opleiding die ze halverwege de opleiding, achteraf gezien liever hadden willen volgen

Gekozen vervolgopleiding:	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Geen spijt	Totaal
	Nlo liever gevolgd	Pabo liever gevolgd	pabo liever gevolgd		
Geen alternatief (%)	41,7	19,0	33,2	49,1	47,2
Hbo-opleiding als alternatief (%)	25,0	28,6	65,4	48,0	49,7
Nlo als alternatief (%)	33,3	0,0	0,2	1,0	1,1
Pabo als alternatief (%)	0,0	52,4	1,2	1,9	2,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<b>Aantal respondenten</b>	<b>9</b>	<b>13</b>	<b>229</b>	<b>1.567</b>	<b>1.818</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Als studenten wanneer ze reeds gestart zijn met een opleiding tot het inzicht komen dat een andere opleiding voor hun aantrekkelijker lijkt, kunnen ze besluiten om alsnog deze andere opleiding te gaan volgen. Hoewel het maar kleine aantallen respondenten betreft, geeft tabel 2.9 een indicatie dat studenten aan de nlo vaker dan de anderen de overstap alsnog maken. Omdat het percentage studenten dat spijt heeft van de nlo lager is dan het gemiddelde bij het hbo, betekent dit dat het voor deze groep kennelijk makkelijker is om deze overstap te maken. Hoewel voortijdig schooluitval meestal gezien wordt als iets negatiefs, geldt voor de nlo dus dat de studenten niet ontevredener zijn over hun opleiding, maar dat de nlo de studenten meer keuzes openlaat zodat zij makkelijker naar andere opleidingen over kunnen stappen. Dit geldt ook voor de pabo in hogere mate dan voor de overige hbo-opleidingen.

Tabel 2.9 Studiecontinuering van havo/vwo-afgestudeerden die na anderhalf jaar spijt hebben van de studiekeuze

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Volgt opleiding nog steeds (%)	14,3	23,8	28,4	27,7
Volgt opleiding niet meer; diploma behaald (%)			4,7	4,2
Volgt opleiding niet meer; voortijdig verlaten (%)	85,7	76,2	66,8	68,1
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>7</b>	<b>21</b>	<b>232</b>	<b>260</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Tabel 2.10 geeft ter vergelijking aan welk deel van de totale studentenpopulatie binnen anderhalf jaar de opleiding verlaat. Uit de tabel blijkt dat ongeveer een kwart van de nlo-studenten de opleiding voortijdig verlaten heeft. Dit is meer dan het aantal studenten dat de pabo of een andere hbo-opleiding voortijdig verlaten heeft. Dit hoge percentage hangt waarschijnlijk samen met het relatieve gemak van de transfer naar andere opleidingen.

Tabel 2.10 Studiecontinuering van havo/vwo-afgestudeerden

	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en	
			pabo	Totaal
Volgt opleiding nog steeds (%)	77,3	90,5	82,3	83,0
Volgt opleiding niet meer; diploma behaald (%)			1,8	1,5
Volgt opleiding niet meer; voortijdig verlaten (%)	22,7	9,5	15,9	15,5
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Een groot deel van de studenten die binnen anderhalf jaar tot het inzicht komen dat ze niet de juiste keuze hebben gemaakt blijkt nog van richting te veranderen. Het productiviteitsverlies blijft in het geval van overstappen binnen anderhalf jaar na afsluiten van de havo/vwo-opleiding beperkt, maar door te bevorderen dat deze groep meteen na de middelbare school de juiste keuze maakt, kunnen onnodige kosten tijdens de opleiding worden voorkomen en wordt bevorderd dat deze toekomstige leerkrachten eerder de arbeidsmarkt betreden. Daarnaast blijkt een aanzienlijk deel van de studenten die liever de nlo of de pabo hadden gedaan door te studeren in hun gekozen opleiding. Bij een betere studiekeuze zou deze groep gewonnen kunnen worden voor de lerarenopleiding.

Tabel 2.11 Percentage havo/vwo-afgestudeerden dat binnen anderhalf jaar overstapt naar een andere opleiding

	Hbo-opleiding,			Geen spijt	Totaal
	Nlo liever hebben gevolgd	Pabo liever hebben gevolgd	excl. nlo en pabo liever gevolgd		
Geen nieuwe opleiding aan het volgen (%)	25,0	9,5	35,3	86,3	80,2
Overgestapt op hbo-opleiding (%)	0,0	4,8	64,7	13,2	18,6
Overgestapt op nlo (%)	75,0	0,0	0,0	0,3	0,5
Overgestapt op pabo (%)	0,0	85,7	0,0	0,2	0,6
Totaal	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>8</b>	<b>13</b>	<b>229</b>	<b>1.567</b>	<b>1.818</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Doordat studenten na verloop van tijd nog van opleiding wisselen raken opleidingen leerlingen kwijt, maar krijgen ze er anderen weer bij. De balans met betrekking tot het switchen naar een andere opleiding is voor zowel de pabo als de nlo positief.

De vragen die bij deze analyses opkomen zijn of de opleidingen bepaalde karakteristieken hebben die studenten afstoot en welke dit dan zijn. Daarnaast is natuurlijk de vraag op welke aspecten de studenten zich met name verkeken hebben. Deze vragen worden behandeld in hoofdstuk vier.

### Na de opleiding

Er is een substantiële groep studenten die, ondanks dat zij tijdens de studie ontdekken dat ze liever een andere studie hadden gekozen, toch hun opleiding afmaken. Daarnaast zijn er ook studenten die pas als ze de arbeidsmarkt betreden ontdekken dat ze eigenlijk liever een andere opleiding hadden willen volgen. Tabel 2.12 geeft een beeld van het oordeel dat afgestudeerden hebben over hun opleidingskeuze, anderhalf jaar nadat ze de opleiding hebben verlaten. Uit de tabel blijkt dat spijt van de opleidingskeuze onder de nlo- en in nog grotere mate onder de pabo-afgestudeerden lager is dan het gemiddelde van de overige hbo-afgestudeerden. Van deze afgestudeerden die spijt hebben, geeft 1,8% van de nlo- en 0,5% van de pabo-afgestudeerden aan dat zij liever meteen waren gaan werken.

Tabel 2.12 Spijt van de opleidingskeuze bij hbo-afgestudeerden

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Geen spijt (%)	85,0	92,8	80,1	81,8
Spijt (%)	15,0	7,2	19,9	18,2
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding, 2003

Er blijken aanzienlijke verschillen te zijn in de beroepskeuze van degenen die tevreden zijn met hun opleidingskeuze en degenen die achteraf liever een andere keuze hadden willen maken. Tabel 2.13 toont dat van de pabo-afgestudeerden die geen spijt hebben bijna iedereen in het basisonderwijs gaat werken. Bij de nlo-afgestudeerden gaat ongeveer drie kwart als tweedegraads leraar werken en nog eens ongeveer 10% in het basisonderwijs of als eerstegraads leraar. Hoewel dus het aantal nlo-afgestudeerden dat in het onderwijs terecht komt wat lager is dan het aantal pabo-afgestudeerden, is dit aandeel (het beroepsrendement) toch nog erg hoog.

Van de pabo-afgestudeerden die spijt hebben gaat toch ongeveer 78% in het basisonderwijs les geven en slechts 15% een ander beroep dan het lerarenberoep uitoefenen. Bij de nlo-afgestudeerden geldt dat ongeveer 39% een ander beroep gaat uitoefenen. Het lijkt dus dat in de trechter naar het lerarenberoep na het afstuderen veel potentiële nlo'ers afhaken bij de toetreding tot de arbeidsmarkt wanneer zij inzien dat hun keuze niet de juiste was. Opnieuw betekent deze relatief hoge uitstroom van nlo'ers naar andere beroepen ook dat deze met hun opleiding in andere beroepen dan het lerarenberoep terecht kunnen.

Tabel 2.13 Verdeling van hbo-afgestudeerden over de verschillende beroepen, uitgesplitst naar degenen die achteraf dezelfde opleiding hadden willen volgen en degenen die achteraf liever een andere opleiding hadden willen volgen

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	
	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt
Leraar tweedegraads (%)	77,2	50,9	2,4	4,5	2,4	1,8
Leraar basisonderwijs (%)	5,6	8,8	95	79,8	0,5	0,3
Leraar eerstegraads (%)	4,1	1,8	0,2	1,1	0,2	0,2
Overige beroepen (%)	13,1	38,6	2,4	14,6	96,8	97,7
Totaal	100	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>449</b>	<b>80</b>	<b>1.648</b>	<b>128</b>	<b>10.650</b>	<b>2.646</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding, 2003

Aan de andere kant gaan er ook afgestudeerden zonder lerarenopleiding het lerarenberoep uitoefenen. Uit tabel 2.14 blijkt dat de balans in het voordeel van het lerarenberoep doorslaat. Er komen meer leraren basisonderwijs bij en het aantal leraren in het middelbare onderwijs (eerste-, tweedegraads) verdubbelt zelfs ruim<sup>8</sup>.

Tabel 2.14 Verdeling van hbo over de verschillende beroepen (excl. werklozen)

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Leraar tweedegraads (%)	71,8	2,6	3,8	6,0
Leraar basisonderwijs (%)	6,4	93,4	0,5	12,0
Leraar eerstegraads (%)	4,3	0,3	0,4	0,5
Overige beroepen (%)	17,5	3,7	95,4	81,5
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>439</b>	<b>1522</b>	<b>10.513</b>	<b>12.474</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo opleiding, 2003 en OCenW in Kerncijfer, 2002

Studenten die achteraf gezien liever een andere opleiding hadden gevolgd, kunnen door middel van de beroepskeuze proberen om de keuze te herstellen. Een andere mogelijkheid is om na de afronding van een opleiding door te gaan met een andere opleiding. Tabel 2.15 geeft aan dat van de schoolverlaters uit de lerarenopleidingen zowel met als zonder spijt een groot aantal na de opleiding doorstudeert. Dat geldt echter voor de gemiddelde hbo-schoolverlater in nog grotere mate. De pabo-afgestudeerden studeren het minst vaak door. 36% van de nlo-afgestudeerden met spijt van de gekozen opleiding studeert verder, terwijl van degenen die geen spijt hebben van hun keuze nog altijd 28% verder studeert. Deze hoge percentages zijn echter lager dan de vergelijkbare cijfers van overige hbo-opleidingen.

<sup>8</sup> Het betreft hier het aantal personen dat als leraar gaat werken. Deze hoeven niet perse ook de lerarenopleiding gevolgd te hebben.

Tabel 2.15 Percentage hbo-schoolverlaters dat na de opleiding verder gaat met studeren, uitgesplitst naar degenen die achteraf gezien weer dezelfde opleiding zouden hebben gekozen en degenen die achteraf gezien liever een andere opleiding hadden gekozen

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	
	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt
Ja (%)	27,6	35,8	21,3	30,8	29,4	37,6
Nee (%)	72,4	64,2	78,7	69,2	70,6	62,4
Totaal	100	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>470</b>	<b>59</b>	<b>1.672</b>	<b>104</b>	<b>11.133</b>	<b>2.163</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding, 2003

Opnieuw staan tegenover de afgestudeerden van de lerarenopleiding die achteraf gezien liever een andere opleiding hadden gevolgd, afgestudeerden van andere opleidingen die liever een lerarenopleiding hadden willen volgen. Tabel 2.16 geeft aan dat er veel studenten van de opleiding hbo sociaal-cultureel liever de nlo of de pabo zouden hebben gevolgd.

Tabel 2.16 Opleidingsachtergrond van de hbo-afgestudeerden die achteraf gezien liever een lerarenopleiding hadden willen volgen

Gevolgte opleiding:	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo			Geen spijt	Totaal
	Nlo liever gevolgd	Pabo liever gevolgd	pabo liever gevolgd		
Hbo sociaal-cultureel (%)	33,9	38,8	28	25,4	25,8
Hbo economie (%)	10,7	23,9	29,4	20,4	21,7
Hbo natuur en techniek (%)	16,1	10,4	22,1	20,5	20,7
Hbo paramedisch (%)	7,1	10,4	9,2	11,9	11,5
Hbo leraar basisonderwijs (%)	17,9	11,9	3,9	12,7	11,4
Hbo lerarenopleiding (%)	7,1	3	3,5	5,6	5,3
Onderwijs overig (%)	7,1	1,5	3,9	3,5	3,6
Totaal	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>56</b>	<b>67</b>	<b>2.203</b>	<b>10.945</b>	<b>13.271</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding, 2003

Dit strookt met de eerdere gegevens over de opleidingen die de hbo-schoolverlaters aangaven op het moment van keuze als alternatief te hebben overwogen. Uit tabel 2.17 blijkt dat veel van de studenten die aangaven liever de nlo of de pabo te hebben gevolgd, ook al voor ze met de opleiding begonnen aangaven een lerarenopleiding overwogen te hebben.

Tabel 2.17 Samenhang tussen het alternatief dat hbo-afgestudeerden hadden bij de studiekeuze en de opleiding die ze na afstuderen, achteraf gezien liever hadden willen volgen

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Geen spijt	Totaal
	Nlo liever gevolgd	Pabo liever gevolgd	pabo liever gevolgd		
Geen alternatief (%)	35,7	32,8	37,9	64,5	60,5
Hbo-opleiding als alternatief (%)	21,4	17,9	60,1	32,3	36,1
Nlo als alternatief (%)	41,1	1,5	1,1	1,5	1,5
Pabo als alternatief (%)	1,8	47,8	1,0	1,7	1,8
Totaal	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>56</b>	<b>67</b>	<b>2.203</b>	<b>10.945</b>	<b>13.271</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding, 2003

Uiteraard kunnen afgestudeerden evenals de voortijdig schoolverlaters hun studiekeuze aanpassen door een andere opleiding te gaan volgen. In tabel 2.18 wordt getoond dat ongeveer een kwart van de studenten die liever een nlo hadden gevolgd, deze na afloop van de hbo-opleiding nog gaat volgen. Ongeveer 18% van degenen die achteraf gezien de pabo hadden willen volgen, gaat dit na afloop doen.

Tabel 2.18 Relatie tussen het volgen van een vervolgopleiding en beoordeling achteraf van de gemaakte opleidingskeuze, hbo-schoolverlaters

	Overgestapt		Overgestapt	Geen	Aantal	respondenten
	op nlo (%)	op pabo (%)	excl. nlo en pabo (%)	aan het volgen (%)		
Geen spijt	1,0	0,9	23,9	74,1	100	10.945
Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo liever gevolgd	0,5	0,2	36,5	62,8	100	2.203
Nlo liever gevolgd	23,2	0,0	17,9	58,9	100	56
Pabo liever gevolgd	0,0	17,9	9,0	73,1	100	67
<b>Totaal</b>	<b>1,1</b>	<b>0,9</b>	<b>25,6</b>	<b>72,5</b>	<b>100</b>	<b>13.271</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding, 2003

Wanneer de balans wordt opgemaakt tussen de hbo-afgestudeerden die nog een lerarenopleiding gaan volgen en de afgestudeerden van de lerarenopleiding die liever een andere opleiding hadden gevolgd, blijkt dat er minder studenten zijn die later alsnog voor de nlo en de pabo kiezen dan dat er studenten van de lerarenopleidingen doorgaan met een andere opleiding. Als hierbij echter ook de studenten worden betrokken die reeds gedurende de opleiding van richting

veranderen krijgt de nlo er meer studenten bij dan ze verliest terwijl de pabo netto studenten verliest.

Tabel 2.19 hbo-afgestudeerden die na afstuderen nog een andere opleiding gaan volgen

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Geen nieuwe opleiding aan het volgen (%)	73,7	79,3	71,5	72,5
Overgestapt op hbo-opleiding, excl. nlo en pabo (%)	18,3	13,8	27,5	25,6
Overgestapt op nlo (%)	6,4	3,0	0,6	1,1
Overgestapt op pabo (%)	1,5	3,9	0,4	0,9
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding, 2003 en OCenW in Kerncijfers, 2002

In hoofdstuk vijf zal verder worden ingegaan op de aspecten die schoolverlaters na het afsluiten van hun opleiding doen besluiten te switchen naar een andere opleiding of beroep.

#### De kwaliteit van de beeldvorming

Terwijl sommige leerlingen op de middelbare school adequaat een opleiding weten te kiezen die bij hen past, blijkt dat anderen pas later tot het inzicht komen welke opleiding aantrekkelijk voor hen is. Een belangrijke vraag is daarom waar deze verschillen tussen studenten vandaan komen. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat er aanzienlijke verschillen bestaan tussen de mate waarin mensen zich een beeld weten te vormen van de toekomst. In de enquête is dit vermogen om toekomstbeelden te vormen gemeten. Mensen die minder goed in staat zijn zich de toekomst voor de geest te halen, blijken in de keuzes die ze maken waarbij afwegingen tussen nu en de toekomst spelen sneller voor het heden te kiezen. Dit wordt tijdsvoorkeur genoemd. Verwacht kan dus worden dat twijfelaars en studenten die achteraf spijt krijgen van de gemaakte keuze lager scoren qua beeldvorming en juist een hogere tijdsvoorkeur hebben.

Tijdsvoorkeur wordt gemeten door middel van een reeks vragen waarbij de respondent afwegingen moet maken tussen het krijgen van geldbedragen nu of in de toekomst. Hierbij worden zowel de geldbedragen als het tijdsbestek gevarieerd. De beeldvorming wordt gemeten door de respondent te vragen hoe compleet hij zich een beeld vormt van de consequenties van bepaalde keuzes in het leven en hoe zijn beeld achteraf gezien overeenkomt met de werkelijkheid.

Uit tabel 2.20 komt naar voren dat studenten aan de lerarenopleiding een relatief lage tijdsvoorkeur hebben in vergelijking met andere hbo-studenten. Het gaat dus om studenten die gemiddeld goed nadenken over wat ze later willen. Na afloop van de opleiding blijkt dat degenen die spijt hebben van de gevolgde opleiding inderdaad een hogere tijdsvoorkeur hebben dan degenen die geen spijt hebben. Mensen die beter in staat zijn zich een beeld te vormen van hun toekomst maken dus minder snel een opleidingskeuze waar ze later spijt van hebben. Tijdens de studie wordt bij de meeste hbo-opleidingen een vergelijkbaar patroon gevonden, maar de lerarenopleidingen blijken hiervan af te wijken. Studenten die na anderhalf jaar spijt hebben van de opleiding blijken een lagere tijdsvoorkeur te hebben dan anderen. Dit lijkt er op te wijzen dat de groep studenten die juist veel moeite heeft om goed over de toekomst na te denken, tijdens de opleiding nog geen spijt krijgt van de gemaakte keuze en dat deze groep kennelijk pas bij het betreden van de arbeidsmarkt tot het inzicht komt dat de lerarenopleiding voor hen niet geschikt is. Voor de lerarenopleiding geldt sterker dan voor andere opleidingen dat de studie zelf nog geen goed beeld geeft van wat men later tijdens de beroepsuitoefening kan verwachten. Hoewel iedereen al eens leraren in hun beroepssituatie heeft gezien, weten de studenten kennelijk minder goed dat het lerarenberoep ook andere kanten heeft die minder zichtbaar zijn (ouderavonden, nakijkwerk, het omgaan met collega's, enzovoort).

Tabel 2.20 Tijdsvoorkeur en beeldvorming van studenten met en zonder spijt van de gekozen richting, tijdens en na hun opleiding

		Tijdsvoorkeur	Beeld
		%	vorming
<b>Tijdens de studie</b>	Hbo, excl. pabo en nlo met spijt	32,3	1,3
	Hbo, excl. pabo en nlo zonder spijt	27,2	1,5
	Hbo, excl. pabo en nlo, die nlo hadden willen volgen	32,2	0,8
	Hbo, excl. pabo en nlo, die pabo hadden willen volgen	38,0	1,8
	Nlo of pabo met spijt	23,6	1,6
	Nlo of pabo zonder spijt	26,1	1,5
	Nlo met spijt	24,9	1,6
	Nlo zonder spijt	26,8	1,4
	Pabo met spijt	23,2	1,7
	Pabo zonder spijt	25,8	1,5
<b>Na de studie</b>	Hbo, excl. pabo en nlo met spijt	33,3	
	Hbo, excl. pabo en nlo zonder spijt	31,5	
	Hbo, excl. pabo en nlo, die nlo hadden willen volgen	34,8	
	Hbo, excl. pabo en nlo, die pabo hadden willen volgen	29,7	
	Nlo of pabo met spijt	31,8	
	Nlo of pabo zonder spijt	25,5	
	Nlo met spijt	29,2	
	Nlo zonder spijt	26,2	
	Pabo met spijt	33,1	
	Pabo zonder spijt	25,3	

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003



3

**Voor de opleiding:  
het keuzeprocés**

## Voor de opleiding: het keuzeprocess

### Kenmerken van studenten die kiezen voor de nlo en pabo

Tabel 3.1 beschrijft een aantal kenmerken van studenten met een vooropleiding havo/vwo die (1) aan de pabo studeren, (2) de nieuwe lerarenopleiding (nlo) volgen, of (3) een andere opleiding op hbo-niveau volgen. Een in het oog springend kenmerk is dat ongeveer 71% van de studenten aan de nlo vrouw is. Aan de pabo is zelfs 88% vrouw. Studenten aan de nlo of pabo hebben vaker een havo-vooropleiding dan andere studenten van hbo-opleidingen en hebben deze opleiding even snel afgemaakt.

Naast de achtergrondkenmerken bevat de tabel ook informatie over het aantal uren dat studenten gemiddeld per week besteden aan de opleiding. Opvallend is dat studenten aan de nlo of pabo gemiddeld twee uur minder per week aan hun studie besteden dan de overige hbo-studenten. Tijd besteed aan de studie kan verschillende kenmerken van de opleiding maar ook van de studenten weergeven. De opleiding kan namelijk minder moeilijk zijn maar studenten kunnen zich ook minder inzetten.

Tabel 3.1. Achtergrondkenmerken havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgopleiding.

	Hbo-opleiding, excl. nlo en		
	Nlo	Pabo	pabo
Vrouw (%)	70,7	87,6	57,8
havo vooropleiding (%)	85,3	85,5	80,3
Gemiddelde leeftijd 1,5 jaar na diploma havo	18,7	18,5	18,6
Gemiddelde leeftijd 1,5 jaar na diploma vwo	19,2	19,0	19,3
Aantal studiejaren havo	4,9	5,0	5,2
Aantal studiejaren vwo	6,1	5,9	6,1
Opleidingsniveau vader hbo of hoger (%)*	36,1	42,7	39,2
Opleidingsniveau moeder hbo of hoger (%)*	19,4	26,7	26,3
Gemiddeld aantal uren besteed aan opleiding per week	25,1	25,1	27,1
Aantal respondenten	75	228	1.652

\* Antwoordcategorieën opleidingsniveau ouders = 1 lagere school, 2 lbo, 3 mavo/mulo, 4 havo/mms, 5 vwo/hbs/gymnasium, 6 mbo/bbl, 7 hbo, 8 universiteit.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel 3.2 geeft aan dat het huishoudinkomen van de ouders van studenten aan de lerarenopleidingen lager is dan dat van de ouders van andere hbo-studenten. Bij de pabo is dit verschil groter dan bij de nlo.

Tabel 3.2 Huishoudinkomen ouders havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgopleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Minder dan 15.000 euro bruto per jaar (%)	6,7	5,6	6,6	6,2
Tussen 15.000 en 30.000 euro bruto per jaar (%)	20,0	20,6	19,2	19,4
Tussen 30.000 en 45.000 euro bruto per jaar (%)	36,7	35,0	30,6	31,4
Tussen 45.000 en 60.000 euro bruto per jaar (%)	20,0	25,0	24,8	24,6
Meer dan 60.000 euro bruto per jaar (%)	16,7	13,9	18,8	18,1
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

\*\* Huishoudinkomen ouders = 1 minder dan 15.000 euro bruto per jaar, 2 15.000-30.000, 3 30.000-45.000, 4 45.000-60.000, 5 meer dan 60.000.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Voordat studenten de keuze voor hun opleiding maken, moeten zij een studieprofiel en een vakkenpakket kiezen op hun middelbare school. Voor studenten die nog geen duidelijk beeld hebben over hun toekomstige loopbaan is een goede keuze van groot belang, omdat zij het risico lopen met bepaalde profielen minder makkelijk toegang tot bepaalde vervolgopleidingen te kunnen krijgen. Op het moment dat zij hun profiel kiezen is de vervolgopleiding echter nog verre toekomst en de studenten kennen vaak wel al de vakken die in de profielen aangeboden worden. Het is dus aannemelijk dat studenten zonder duidelijk beeld over hun vervolgopleiding hun profielen zullen kiezen op basis van eerdere ervaringen met vakken. Een belangrijke vraag is of studenten door het kiezen van bepaalde profielen de keuze voor de lerarenopleiding bemoeilijken.

Tabel 3.3 toont het gekozen profiel van de studenten gedurende hun havo/vwo-opleiding. De nlo- en pabo-studenten hebben veel vaker dan de andere hbo-studenten een profiel Cultuur en Maatschappij.

Tabel 3.3 Profiel havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgopleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Cultuur en maatschappij (%)	45,3	58,6	29,6	33,6
Economie en maatschappij (%)	29,3	26,9	38,2	36,5
Natuur en gezondheid (%)	18,7	12,3	17,5	16,9
Natuur en techniek (%)	6,7	2,2	14,7	12,9
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel 3.4 laat zien dat studenten van de pabo gemiddeld het meest tevreden zijn met de aansluiting tussen de havo/vwo-opleiding en de vervolgopleiding. Ook binnen alle afzonderlijke profielen zijn de pabo-studenten meer tevreden dan de hbo-studenten. Dit lijkt er op te wijzen dat studenten met elk profiel zonder noemenswaardige problemen de pabo kunnen gaan volgen.

Studenten van de nlo geven daarentegen in vergelijking met andere hbo-studenten gemiddeld vaker aan dat hun vooropleiding op de middelbare school slechter aansluit wanneer zij een cultuur en maatschappij profiel hebben. Studenten met de overige profielen zijn wel meer tevreden met de aansluiting dan de andere hbo-studenten.

Tabel 3.4. Aansluiting havo/vwo-opleiding aan vervolgopleiding

Gevolgd profiel	Vergelijken met	Tevredenheid met aansluiting*
Cultuur en maatschappij	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	3,3
	Nlo	3,1
	Pabo	3,5
	<b>Totaal</b>	<b>3,3</b>
Economie en maatschappij	hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	3,2
	Nlo	3,2
	Pabo	3,4
	<b>Totaal</b>	<b>3,2</b>
Natuur en gezondheid	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	3,2
	Nlo	3,5
	Pabo	3,4
	<b>Totaal</b>	<b>3,2</b>

Vervolg tabel 3.4

Gevolgde profiel	Vervolgopleiding	Tevredenheid met aansluiting*
Natuur en techniek	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	3,0
	Nlo	3,4
	Pabo	3,6
	<b>Totaal</b>	3,0
Totaal	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	3,2
	Nlo	3,2
	Pabo	3,5
	<b>Totaal</b>	3,2

\* 1 slecht, 2 matig, 3 redelijk, 4 goed.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

In tabel A.1 in de appendix worden het vakkenpakket en de gemiddelde examencijfers van de havo-schoolverlaters onder de loep genomen. Studenten aan een lerarenopleiding kiezen vaker voor Frans, Wiskunde A, en Geschiedenis en minder voor Wiskunde B en Natuurkunde. Het valt op dat 27% van de Pabo-studenten Tekenen in hun pakket hebben gehad. Blijft natuurlijk de vraag of zij dit vak kiezen met het oog op hun beroep of dat zij vanwege hun interesse voor een dergelijk vak de pabo zijn gaan doen. Pabo-studenten zijn in vergelijking met de andere hbo-studenten goed in Nederlands, Wiskunde A en Muziek. De studenten aan de nlo zijn relatief beter in Duits en Aardrijkskunde.

Er zijn minder studenten die met een vwo-diploma een lerarenopleiding gaan volgen. De nlo-studenten met een vwo-diploma blijken (tabel A.2) gemiddeld hogere punten te hebben gehaald dan de andere hbo-studenten met een vwo-vooropleiding. Ook hebben zij vaak Duits, Frans en Latijn, Wiskunde B, Natuurkunde, Scheikunde, Biologie en Tekenen in hun pakket. De pabo-studenten hebben vaak Frans, Wiskunde A en Tekenen in hun pakket.

### Gebruikte informatiebronnen bij de keuze van de opleiding

Een belangrijk aspect bij het maken van een studiekeuze is de informatie die leerlingen vanuit hun school, kennissenkring of uit ander bronnen meekrijgen. Leerlingen aan de pabo en de nlo geven gemiddeld aan dat zij tijdens hun havo/vwo-opleiding betere informatie hebben gekregen dan de andere leerlingen. Dit uit zich vooral in de kwaliteit van de informatie over de beroepen die met de opleiding uit te oefenen zijn en de kansen op werk. De pabo- en nlo-studenten

geven überhaupt vaker aan informatie over de kansen op een baan gekregen te hebben. Zij hebben minder informatie gekregen over de moeilijkheidsgraad van de vervolgopleiding. Daarnaast hebben zij minder vaak informatie verkregen over de inhoud van de lessen.

Tabel 3.5 Hulp in havo/vwo bij het kiezen van de studie naar vervolgopleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Oordeel hulp bij keuze vervolgopleiding/beroep*	3,2	3,2	3,0	3,0
<b>Informatie verkregen in havo/vwo-opleiding over:</b>				
Mogelijkheden vakkenpakket (%)	100	95,6	96,3	96,4
Keuze vakkenpakket (%)	97,3	96,5	96,1	96,2
Vergoedingen (%)	97,3	95,2	96,1	96,0
Hulp bij keuze vervolgopleiding (%)	94,7	93,0	93,6	93,6
Beroepen die je kunt uitoefenen met opleiding (%)	94,7	91,2	86,9	87,7
Kans op werk (%)	85,3	87,7	77,1	78,6
Moeilijkheidsgraad vervolgopleiding (%)	73,3	73,7	78,7	77,9
Manier lesgeven in vervolgopleiding (%)	73,3	71,9	78,0	77,1
Inhoud lessen vervolgopleiding (%)	65,3	71,5	73,4	72,9
<b>Oordeel kwaliteit van informatie over:</b>				
Mogelijkheden vakkenpakket**	3,1	3,2	3,1	3,1
Keuze vakkenpakket***	3,0	3,1	3,0	3,0
Beroepen die je kunt uitoefenen met opleiding**	3,1	3,3	2,7	2,8
Kans op werk**	3,1	3,3	2,7	2,8
Vergoedingen**	2,8	2,8	2,6	2,7
Hulp bij keuze vervolgopleiding**	2,6	2,7	2,5	2,5
Moeilijkheidsgraad vervolgopleiding**	2,3	2,5	2,4	2,4
Manier lesgeven in vervolgopleiding**	2,1	2,3	2,3	2,3
Inhoud lessen vervolgopleiding**	2,0	2,1	2,1	2,1
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

\* 1 zeer ontevreden...5 zeer tevreden.

\*\* 1 kwaliteit van de informatie slecht...4 kwaliteit van informatie goed.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

De informatie die de pabo- en nlo-studenten krijgen doen zij vaker dan de andere studenten op in meeloopdagen bij de vervolgopleiding, zoals blijkt uit tabel 3.6. Ongeveer 30% van de pabo-studenten geeft aan dat de meeloopdagen ook de nuttigste bron van informatie was. Van de nlo-studenten gaf 17% aan dat de meeloopdagen de nuttigste bron van informatie waren. Ook de begeleiding

op school scoort goed bij de pabo-studenten ten opzichte van andere hbo-studenten in termen van nut van de informatie. De nlo-studenten vonden de informatie tijdens open dagen van de opleiding het nuttigst.

Tabel 3.6 Gebruik en nut van informatiebronnen bij studiekeuze, havo/vwo-schoolverlaters naar vervolgo-  
leiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Informatiebronnen gebruikt bij studiekeuze (meerdere antwoorden mogelijk)				
Open dagen bij vervolgo- leiding (%)	92,9	92,9	93,4	93,4
Folders (%)	85,7	75,6	84,9	83,9
Computer/internet (%)	74,5	61,8	78,9	77,0
Begeleiding op school (leraar, mentor, decaan) (%)	71,9	66,3	70,0	69,6
Meeloopdagen bij vervolgo- leiding (%)	70,7	61,5	50,7	53,0
Anders (%)	44,4	41,0	34,7	35,9
Totaal	100	100	100	100
Welke informatiebronnen waren het nuttigst?				
Open dagen bij vervolgo- leiding (%)	51,6	41,8	48,8	48,1
Meeloopdagen bij vervolgo- leiding (%)	17,2	30,8	16,8	18,5
Folders (%)	6,3	3,4	10,5	9,5
Computer/internet (%)	7,8	4,3	9,5	8,9
Anders (%)	7,8	8,7	8,0	8,1
Begeleiding op school (leraar, mentor, decaan) (%)	9,4	11,1	6,4	7,0
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel 3.7 geeft aan dat leerlingen van de nlo en pabo ongeveer even vaak naar een voorlichtingsdag gegaan zijn als de overige hbo-studenten. Pabo-studenten hebben hun opleiding op veel jongere leeftijd voor het eerst overwogen. Ongeveer 37% van de nlo-studenten zijn naar een voorlichtingsdag geweest met betrekking tot hun alternatieve keuze. Dit steekt af tegen de pabo-studenten waarvan ongeveer een kwart gaat kijken naar een voorlichtingsdag van de alternatieve opleiding.

**Tabel 3.7 Informatie over keuzeproces van havo/vwo-schoolverlaters van de vervolgopleiding**

Gekozen opleiding	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Voorlichtingsdag bezocht (%)	86,7	85,1	84,6	84,8
Gekozen vervolgopleiding eerst overwogen:				
gemiddelde leeftijd	15,9	13,9	16,2	15,9
Alternatieve vervolgopleiding				
Voorlichtingsdag bezocht (%)	37,3	23,2	37,8	36,1
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Uit tabel 3.8 komt naar voren dat maar liefst 29% van de pabo-studenten een beeld van de inhoud van het beroep of de opleiding heeft gekregen door directe familie. Dit staat in schril contrast met de nlo-studenten, waarvan slechts 12% directe familie in het beroep had. De pabo-studenten noemen daarnaast ook veel vaker andere familieleden of kennissen die op een school werkzaam waren als bron voor hun beeldvorming over het beroep. Veel vaker dan de andere studenten noemen de nlo-studenten vakken op school als bron voor de beeldvorming aangaande het beroep. Opgesplitst naar geslacht, hebben vrouwen die de nlo kozen vaker een beeld van de nlo gekregen door stage of vakken op school en minder vaak door voorlichtingsdagen of de schooldecaan dan mannen. De vrouwen die de pabo kozen hebben minder vaak een beeld van de opleiding gekregen door kennissen of de schooldecaan en vaker door voorlichtingsdagen.

**Tabel 3.8 Manier waarop havo/vwo-schoolverlaters een beeld van de vervolgopleiding en de alternatieve opleiding hebben verkregen**

Gekozen opleiding	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Open-/voorlichtingsdagen (%)	80,0	75,4	79,4	78,9
Andere wijze (%)	33,3	29,4	28,0	28,3
Werk/opl andere familie/kennissen (%)	25,3	41,2	25,2	27,1
Informatie schooldecaan (%)	25,3	25,0	23,4	23,6
Uit de media (tv/krant) (%)	10,7	16,7	23,1	21,8
Vakken op school (%)	52,0	5,7	20,6	20,1
Werk/opl pa, ma, broer, zus (%)	12,0	29,4	14,6	16,2
Werkervaring/stage (%)	6,7	14,9	7,1	8,0

Vervolg tabel 3.8

Alternatieve opleiding	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Open-/voorlichtingsdagen (%)	34,7	24,6	36,3	34,8
Andere wijze (%)	17,3	13,2	16,9	16,5
Uit de media (tv/krant) (%)	17,3	14,5	16,0	15,9
Werk/opl andere familie (%)	12,0	9,6	15,7	14,9
Informatie schooldecaan (%)	10,7	10,5	12,4	12,1
Vakken op school (%)	14,7	13,2	11,1	11,5
Werk/opl pa, ma, broer, zus (%)	1,3	5,7	8,0	7,5
Werkervaring/stage (%)	5,3	3,5	4,1	4,0
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel 3.9 toont dat pabo-leerlingen vaker dan de andere studenten klasgenoten hadden die de opleiding ook zijn gaan doen. Dit komt ten dele doordat de pabo een vrij grote opleiding is.

Tabel 3.9 Aantal klasgenoten van havo/vwo-schoolverlaters die ook de vervolgoeding zijn gaan volgen

Gekozen opleiding	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Geen (%)	62,2	22,4	52,2	49,1
1-4 klasgenoten (%)	32,4	55,3	42,0	43,1
5 of meer klasgenoten (%)	5,4	20,1	3,4	5,4
Onbekend (%)		2,3	2,5	2,4
Totaal	100	100	100	100
Aantal respondenten	75	228	1.652	1.955

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Daarnaast blijken er ook opmerkelijke verschillen tussen scholen te bestaan in het percentage studenten dat kiest voor een lerarenopleiding. Tabel 3.10 laat zien dat er van bepaalde middelbare scholen uit relatief veel meer studenten de lerarenopleiding kiezen dan vanuit andere scholen. Terwijl er een aanzienlijk aantal middelbare scholen is waar vrijwel niemand een lerarenopleiding kiest, zijn er ook scholen met zeer hoge doorstroompercentages. Dit kan er op duiden dat op sommige middelbare scholen voorlichting gegeven wordt die een gunstiger beeld geeft van het lerarenberoep, maar kan

ook simpelweg het gevolg zijn van de neiging van leerlingen om zich bij de keuze sterk te laten leiden door wat klas- of schoolgenoten doen. Scholen waarbij de doorstroom naar de pabo groter is blijken ook een grotere doorstroom naar de nlo te hebben.

Opvallend is dat in scholen waarvan de leerlingen gemiddeld aangeven meer tevreden te zijn met de hulp die zij gehad hebben bij de keuze van de vervolgopleiding, relatief meer leerlingen de pabo kiezen. Dit geldt niet voor de nieuwe lerarenopleiding. Er kiezen meer studenten voor de pabo in scholen waar veel gebruik wordt gemaakt van de studiekeuzebegeleiding van leraren, mentoren en decanen en minder in scholen waar de studenten gebruik maken van internet bij de studie- en beroepskeuze. In scholen waar informatie gegeven werd over de inhoud van de lessen van de vervolgopleiding, over de hulp bij het kiezen van een vervolgopleiding, over de manier waarop les gegeven wordt in de vervolgopleiding, over de moeilijkheidsgraad en over de kans op werk met de vervolgopleiding kozen relatief minder studenten de nlo.

Tabel 3.10 Verdeling van de doorstroompercentages naar een lerarenopleiding per middelbare school

Doorstroompercentage	Pabo (%)	Nlo (%)
0	30,9	50,6
0-2	1,2	16,1
2-4	16,0	19,8
4-6	17,3	8,6
6-8	8,6	3,7
8-10	9,9	
10-12	3,7	1,2
12-14	2,5	
>14	9,9	
<b>Totaal</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

### Werkmotieven en keuze voor de opleiding

Buiten de mogelijkheid dat studenten een opleiding kiezen omdat zij het vak of de opleiding leuk vinden, is het aannemelijk dat studenten hun opleiding ook kiezen met het oog op hun toekomstige beroepsloopbaan. Studenten hechten in deze loopbaan een verschillend belang aan diverse aspecten. Zo vindt de een bijvoorbeeld een goed inkomen het belangrijkste en vindt de ander het van het grootste belang dat zorgtaken en werk goed gecombineerd kunnen worden.

Informatie over het belang van verschillende werkaspecten is beschikbaar voor zowel 1997 als 2003. Er blijken echter nauwelijks verschillen te bestaan tussen deze jaren. Kennelijk zijn de voorkeuren van studenten die een lerarenopleiding volgen vrij stabiel over de tijd. Om die reden rapporteren we hier alleen de gegevens voor 2003.

In tabel 3.11 wordt studenten gevraagd welke aspecten zij van belang vonden toen zij hun studiekeuze maakten. Opvallend is dat zowel nlo- als pabo-studenten minder belang hechten aan een hoog inkomen en meer belang aan het maatschappelijk nut van de baan ten opzichte van de andere hbo-studenten. Daarnaast vinden vooral de pabo-studenten creativiteit van relatief groot belang. De studenten aan de lerarenopleiding dachten ook minder goed hun doelen met betrekking tot het hebben van een goed inkomen te kunnen verwezenlijken met hun opleiding, terwijl zij dachten dat de opleiding hun een creatiever beroep en een beroep met hoger maatschappelijk nut zou kunnen brengen in vergelijking met de andere hbo-studenten.

Wanneer de verschillen tussen mannen en vrouwen met betrekking tot het belang van de aspecten wordt vergeleken, blijkt dat mannen die een hbo-opleiding kozen (excl. nlo en pabo) inkomen belangrijker vonden en maatschappelijk nut minder belangrijk dan vrouwen. Mannen dachten deze aspecten ook respectievelijk beter en minder goed met hun opleiding te kunnen realiseren. Het verschil tussen het belang dat nlo-vrouwen toedichten aan het hebben van een vaste baan ten opzichte van de vrouwen die een andere hbo-opleiding kozen, is negatiever dan dit verschil bij de mannen. Bij de nlo-mannen is het verschil negatiever wat betreft de aspecten inkomen en erkenning dan bij de vrouwen. De pabo-vrouwen verschillen meer wat betreft het belang van erkenning van de andere hbo'ers dan de pabo-mannen. De pabo-mannen verschillen meer wat betreft het belang van het maatschappelijk nut dan de pabo-vrouwen.

Tabel 3.11 Belang van verschillende aspecten van afgestudeerde havo/vwo-schoolverlaters die niet getwijfeld hebben over de keuze van de vervolgopleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	Nlo	Pabo	Nlo	Pabo
			Belang dat nlo- studenten aan aspect hechten t.o.v. hbo- studenten*	Belang dat pabo- studenten aan aspect hechten t.o.v. hbo- studenten**	Mate waarin nlo-studenten dachten dat met nlo het aspect gerealiseerd kon worden t.o.v. hbo-studenten***	Mate waarin pabo-studenten dachten dat met pabo het aspect gerealiseerd kon worden t.o.v. hbo-studenten****
Zelfstandigheid	3,9	4,0	0,1	0,1	-0,1	0,1
Vaste baan	4,0	3,9	-0,2	0,3	0,1	<b>0,5</b>
Afwisseling	4,1	4,0	0,2	0,2	0,0	<b>0,4</b>
Inkomen	3,4	3,5	<b>-0,9</b>	<b>-0,4</b>	<b>-0,6</b>	<b>-0,6</b>
Verantwoordelijkheid	3,8	4,0	0,0	0,3	0,0	0,3
Creativiteit	3,5	3,7	0,3	<b>0,5</b>	<b>0,4</b>	<b>0,7</b>
Uitdaging	4,1	4,0	0,3	0,2	0,3	0,2
Maatschappelijk nut	3,4	3,5	<b>0,4</b>	<b>0,7</b>	<b>0,6</b>	<b>0,8</b>
Omgang collega's	3,8	3,8	0,2	0,1	0,0	0,3
Combinatie werk/privé	3,5	3,4	0,2	0,0	0,2	0,1
Ontwikkeling expertise	3,7	3,7	-0,1	-0,2	-0,1	-0,2
Erkenning	3,5	3,5	-0,3	-0,2	-0,3	-0,1

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Belang: 1 zeer onbelangrijk...5 zeer belangrijk.

Gekozen opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten het aspect van minder groot belang achtten dan de hbo-studenten.

\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten het aspect van minder groot belang achtten dan de hbo-studenten.

\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten het aspect minder goed dachten te kunnen realiseren met hun opleiding dan de hbo-studenten dat dachten te kunnen met hun opleiding.

\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten het aspect minder goed dachten te kunnen realiseren met hun opleiding dan de hbo-studenten dat dachten te kunnen met hun opleiding.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Als geprobeerd zou worden om de belangstelling voor de lerarenopleiding te vergroten is het natuurlijk vooral van belang te weten welke aspecten de studenten die twijfelden over hun keuze van belang vinden. In tabel 3.12 worden de verschillen tussen de studenten aan de lerarenopleiding die niet twijfelden over hun keuze en de studenten die wel twijfelden geanalyseerd. De nlo-studenten die twijfelden vonden het inkomen in de toekomstige baan en erkenning

door anderen van groter belang dan de nlo-studenten die niet twijfelden. Beide aspecten dachten de nlo-studenten die twijfelden ook beter te kunnen realiseren met de nlo. De pabo-studenten die twijfelden wijkten qua voorkeuren voor de aspecten niet veel af van degenen die zekerder waren van hun zaak.

Op het inkomensaspect na vinden de nlo-studenten hun opleiding op alle aspecten die bevroegd zijn beter dan de opleiding die zij overwogen te gaan doen. Veel beter scoorden onder andere het krijgen van een vaste baan en het maatschappelijk nut van de toekomstige functie. Voor de pabo-studenten waren behalve het inkomensaspect ook de ontwikkeling van expertise en erkenning beter met de alternatieve opleiding te realiseren. Zij vonden vooral het hebben van een vaste baan en creativiteit veel beter te realiseren met de pabo. Een opvallend aspect dat ook goed scoort bij zowel de pabo- als de nlo-studenten is de omgang met collega's (tabel 3.12).

In tabel 3.13 worden de werkmotieven onderzocht van de studenten die een lerarenopleiding zijn gaan volgen en een niet-lerarenopleiding hebben overwogen ten opzichte van de werkmotieven van degenen die niet getwijfeld hebben. Bij de nlo-studenten valt op dat de twijfelaars een veel groter belang toeschrijven aan inkomen en erkenning door anderen en een kleiner belang aan het kunnen combineren van werk en privé. De pabo-studenten hebben ongeveer dezelfde voorkeuren als de studenten die niet getwijfeld hebben.

Ten tweede denken de nlo-studenten die getwijfeld hebben over de opleiding over het algemeen dat de nlo hen beter kan helpen bij het realiseren van hun werkmotieven dan de studenten die niet getwijfeld hebben. Dit geldt vooral voor het krijgen van erkenning door anderen maar juist niet voor creativiteit. Bij de pabo-studenten blijken de verschillen tussen de groepen wederom klein te zijn.

Waarom hebben de studenten nu de lerarenopleiding gekozen en niet hun alternatieve opleiding? De laatste twee kolommen van tabel 3.13 laten zien dat de nlo-studenten bij alle aspecten de nlo hoger inschatten behalve bij het inkomensaspect. Vooral het krijgen van een vaste baan en het dienen van het maatschappelijk nut heeft hen over de streep getrokken om de nlo te volgen. De pabo-studenten dachten met de pabo ook minder hun inkomensambities te kunnen verwezenlijken en dachten ook minder hun expertise te kunnen ontwikkelen en minder erkenning te krijgen van anderen. Zij hebben onder meer gekozen voor de pabo omdat deze hen beter in staat zou kunnen stellen een vaste baan te krijgen en creatief bezig te kunnen zijn.

Tabel 3.12 Belang van verschillende werkaspecten van havo/vwo-schoolverlaters die getwijfeld hebben over hun opleidingskeuze

	Nlo	Pabo	Nlo	Pabo	Nlo	Pabo
			Mate waarin	Mate waarin	Mate waarin	Mate waarin
		Belang dat	nlo-studenten	pabo-studenten	nlo-studenten	pabo-studenten
		pabo-studenten	dachten dat	dachten dat	dachten dat	dachten dat
	Belang dat	studenten	met nlo het	met pabo het	met nlo het	met pabo het
	nlo-studenten	aan aspect	aspect gereali-	aspect gereali-	aspect	aspect
	aan aspect	hechten t.o.v.	seerd kon	seerd kon	gerealiseerd	gerealiseerd
	hechten t.o.v.	pabo-studenten	worden t.o.v.	worden t.o.v.	kon worden	kon worden
	nlo-studenten	studenten	nlo-studenten	pabo-studenten	t.o.v. de	t.o.v. de
	die niet	die niet	zonder	zonder	alternatieve	alternatieve
	twijfelden*	twijfelden**	twijfel***	twijfel****	keuze*****	keuze*****
Zelfstandigheid	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,3
Vaste baan	0,2	-0,1	0,3	0,2	<b>0,7</b>	<b>1,2</b>
Afwisseling	0,0	0,1	0,0	0,0	0,3	0,3
Inkomen	<b>0,6</b>	-0,2	<b>0,4</b>	0,0	-0,2	<b>-0,5</b>
Verantwoordelijkheid	0,0	-0,2	0,1	0,0	0,3	<b>0,4</b>
Creativiteit	-0,2	-0,1	-0,3	0,1	0,1	<b>1,0</b>
Uitdaging	-0,2	0,0	-0,1	0,0	<b>0,5</b>	0,2
Maatschappelijk nut	0,0	0,0	0,1	0,1	<b>0,6</b>	<b>0,7</b>
Omgang collega's	-0,2	-0,1	0,1	-0,2	<b>0,4</b>	<b>0,5</b>
Combinatie werk/privé	-0,2	0,1	0,2	0,1	0,3	0,3
Ontwikkeling expertise	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,3
Erkenning	<b>0,4</b>	-0,1	<b>0,4</b>	-0,1	0,1	-0,2

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Belang: 1 zeer onbelangrijk...5 zeer belangrijk.

Gekozen opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

Alternatieve opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de nlo-studenten die wel twijfelden.

\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de pabo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de nlo dan de nlo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de pabo dan de pabo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de alternatieve opleiding die zij overwogen te gaan doen.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de alternatieve opleiding die zij overwogen te gaan doen.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel 3.13 Belang van verschillende werkaspecten van havo/vwo-schoolverlaters die de lerarenopleiding zijn gaan volgen en getwijfeld hebben om een hbo-opleiding exclusief pabo of nlo te gaan volgen

	Nlo	Pabo	Nlo	Pabo	Nlo	Pabo
			Mate waarin nlo-studenten dachten dat Belang dat met nlo het aspect gereali- seerd kon worden t.o.v. nlo-studenten	Mate waarin pabo-studenten dachten dat met pabo het aspect gereali- seerd kon worden t.o.v. pabo-studenten	Mate waarin nlo-studenten dachten dat met nlo het aspect gereali- seerd kon worden t.o.v. de hbo-opleiding, excl. pabo of nlo****	Mate waarin pabo-studenten dachten dat met pabo het aspect gereali- seerd kon worden t.o.v. de hbo-opleiding, excl. pabo of nlo*****
	Belang dat nlo- studenten aan aspect hechten t.o.v. nlo- studenten die niet twijfelden*	pabo-studenten aan aspect hechten t.o.v. pabo-studenten die niet twijfelden**	zonder twijfel***	zonder twijfel****	excl. pabo of nlo****	excl. pabo of nlo*****
Zelfstandigheid	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,2
Vaste baan	0,1	-0,1	0,3	0,3	<b>0,9</b>	<b>1,3</b>
Afwisseling	0,1	0,1	0,0	0,0	0,3	0,3
Inkomen	0,7	-0,2	0,3	0,0	-0,3	<b>-0,5</b>
Verantwoordelijkheid	0,1	-0,2	0,1	0,1	0,3	<b>0,5</b>
Creativiteit	-0,2	-0,1	<b>-0,4</b>	0,1	0,3	<b>1,1</b>
Uitdaging	-0,2	0,1	-0,2	0,0	<b>0,5</b>	0,1
Maatschappelijk nut	-0,1	0,0	0,0	0,2	<b>0,7</b>	<b>0,7</b>
Omgang collega's	-0,3	-0,1	0,0	-0,1	<b>0,4</b>	<b>0,6</b>
Combinatie werk/privé	<b>-0,4</b>	0,1	0,1	0,2	0,3	<b>0,4</b>
Ontwikkeling expertise	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,2	-0,3
Erkenning	<b>0,6</b>	-0,1	<b>0,5</b>	-0,1	0,0	-0,3

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Belang: 1 zeer onbelangrijk...5 zeer belangrijk.

Gekozen opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

Alternatieve opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de nlo-studenten die wel twijfelden.

\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de pabo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de nlo dan de nlo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de pabo dan de pabo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de opleiding op hbo-niveau, excl. pabo of nlo, die zij overwogen te gaan doen.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de opleiding op hbo-niveau, excl. pabo of nlo, die zij overwogen te gaan doen.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

In tabel 3.14 wordt een zelfde exercitie gedaan maar dan voor de studenten die de pabo hebben overwogen maar deze niet zijn gaan volgen. De hbo-studenten die de pabo hebben overwogen onderscheiden zich ten opzichte van hun medestudenten die niet twijfelden door het hoge belang dat zij aan maatschappelijk nut toekennen. Ditzelfde geldt voor de nlo-studenten die de pabo hebben overwogen. De laatste groep hecht een minder groot belang aan creativiteit dan de nlo-studenten die niet twijfelden. De hbo-studenten die overwogen om de pabo te gaan doen dachten met hun gekozen opleiding ook het maatschappelijk nut meer te kunnen dienen.

De hbo-studenten dachten met hun opleiding een hogere kans op een vaste baan en een beter inkomen te kunnen verwezenlijken. Hun ambities in de richting van creativiteit zouden volgens hun beter kunnen worden vervuld met de pabo. Ook de nlo-studenten dachten creatiever te kunnen zijn met de pabo, maar kozen vooral voor de nlo omdat zij er meer afwisseling door zouden kunnen krijgen.

Tabel 3.14 Belang van verschillende werkaspecten van havo/vwo-schoolverlaters die een hbo-opleiding (excl. pabo en nlo) of een nlo zijn gaan volgen en overwogen hebben de pabo te gaan volgen

	Hbo	Nlo	Hbo	Nlo	Hbo	Nlo
			Mate waarin hbo-studenten dachten dat Belang dat met hbo het aspect gereali-seerd kon worden t.o.v. hbo-studenten die niet twijfelden*	Mate waarin nlo-studenten dachten dat met nlo het aspect gereali-seerd kon worden t.o.v. nlo-studenten zonder twijfel****	Mate waarin hbo-studenten dachten dat met hbo het aspect gerealia-seerd kon worden t.o.v. de pabo*****	Mate waarin nlo-studenten dachten dat met nlo het aspect gereali-seerd kon worden t.o.v. de pabo*****
Zelfstandigheid	0,1	0,0	0,2	0,1	<b>0,4</b>	-0,3
Vaste baan	0,0	0,2	-0,1	0,3	-0,2	-0,3
Afwisseling	0,2	0,3	0,2	0,3	0,3	<b>0,5</b>
Inkomen	-0,2	-0,3	-0,1	0,1	<b>0,6</b>	0,0
Verantwoordelijkheid	-0,1	<b>-0,5</b>	0,1	-0,3	0,0	-0,3
Creativiteit	0,2	<b>-0,4</b>	0,1	-0,3	<b>-0,5</b>	<b>-0,8</b>
Uitdaging	0,2	-0,1	0,2	0,1	0,2	0,3
Maatschappelijk nut	<b>0,5</b>	<b>0,4</b>	<b>0,7</b>	0,2	-0,2	-0,3
Omgang collega's	0,2	0,3	0,2	0,1	0,2	0,3
Combinatie werk/privé	0,1	0,3	0,0	0,2	-0,3	0,3
Ontwikkeling expertise	-0,1	-0,1	-0,1	0,1	0,2	0,3
Erkenning	0,0	0,0	0,0	-0,3	0,0	-0,3

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Belang: 1 zeer onbelangrijk...5 zeer belangrijk.

Gekozen opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

Alternatieve opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

\* Negatief cijfer wil zeggen dat hbo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de hbo-studenten die wel twijfelden.

\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de nlo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat hbo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de hbo-opleiding dan de hbo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de nlo dan de nlo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat hbo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de pabo.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat nlo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de pabo.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tablel 3.15 Belang van verschillende werkaspecten van havo/vwo-schoolverlaters die een hbo-opleiding (excl. pabo en nlo) of een pabo zijn gaan volgen en overwogen hebben de nlo te gaan volgen

	Hbo	Pabo	Hbo	Pabo	Hbo	Pabo	
			Mate waarin hbo-studenten dachten dat Belang dat hbo-studenten aan aspect hechten t.o.v. hbo-studenten die niet twijfelden*	Mate waarin pabo-studenten dachten dat Belang dat met nlo het aspect gereali-seerd kon worden t.o.v. pabo-studenten hbo-studenten zonder twijfel***	Mate waarin pabo-studenten dachten dat Belang dat met nlo het aspect gereali-seerd kon worden t.o.v. pabo-studenten hbo-studenten zonder twijfel****	Mate waarin hbo-studenten dachten dat Belang dat met hbo het aspect gereali-seerd kon worden t.o.v. de nlo*****	Mate waarin pabo-studenten dachten dat Belang dat met pabo het aspect gereali-seerd kon worden t.o.v. de nlo*****
Zelfstandigheid	0,0	0,1	-0,2	-0,1	<b>0,4</b>	0,1	
Vaste baan	-0,3	-0,3	<b>-0,4</b>	-0,3	<b>-0,8</b>	<b>0,7</b>	
Afwisseling	0,2	-0,1	0,3	-0,2	<b>0,5</b>	0,1	
Inkomen	-0,3	-0,2	-0,1	0,0	0,2	-0,3	
Verantwoordelijkheid	-0,2	-0,2	0,1	<b>-0,4</b>	0,1	-0,3	
Creativiteit	0,3	-0,2	<b>0,7</b>	0,0	<b>0,5</b>	<b>1,2</b>	
Uitdaging	0,2	<b>-0,4</b>	<b>0,4</b>	-0,2	<b>0,5</b>	<b>0,4</b>	
Maatschappelijk nut	0,6	0,0	0,3	-0,2	<b>-0,4</b>	<b>0,7</b>	
Omgang collega's	0,2	-0,1	0,1	-0,3	0,0	<b>0,4</b>	
Combinatie werk/privé	0,3	0,0	0,3	-0,1	0,1	0,0	
Ontwikkeling expertise	-0,2	0,0	0,3	-0,2	<b>0,4</b>	0,3	
Erkenning	-0,1	-0,1	<b>0,4</b>	-0,1	0,3	-0,2	

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Belang: 1 zeer onbelangrijk...5 zeer belangrijk.

Gekozen opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

Alternatieve opleiding: 1 helemaal niet...5 zeer sterk.

\* Negatief cijfer wil zeggen dat hbo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de hbo-studenten die wel twijfelden.

\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten die niet twijfelden het aspect van groter belang achtten dan de pabo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat hbo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de hbo-opleiding dan de hbo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten die niet twijfelden het aspect beter dachten te kunnen realiseren met de pabo dan de pabo-studenten die wel twijfelden.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat hbo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de nlo.

\*\*\*\*\* Negatief cijfer wil zeggen dat pabo-studenten dachten het aspect beter te kunnen realiseren met de nlo.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Voor de pabo-studenten geldt dat zij vooral minder belang hechten aan uitdaging dan de pabo-studenten die niet twijfelden (tabel 3.15). De hbo-studenten hebben meer dan de andere hbo-studenten een opleiding gekozen die tot een creatief beroep leidt met meer uitdaging en meer erkenning maar met een kleinere kans op een vaste baan. De pabo-studenten dachten met de pabo vooral minder verantwoordelijkheid op zich te nemen.

De hbo-studenten hebben gekozen voor hun opleiding omdat zij meer zelfstandigheid, afwisseling, creativiteit en uitdaging zochten. De twijfel over de lerarenopleiding is vooral ontstaan door de kans op een vaste baan die daarmee vergroot zou worden en het maatschappelijk nut dat er mee gediend zou worden. De pabo-studenten hebben gekozen voor hun opleiding omdat zij verwachtten met de pabo creatiever te kunnen zijn, beter het maatschappelijke nut te kunnen dienen en een hogere kans op een vaste baan zouden kunnen krijgen. Het hogere inkomen, de hogere verantwoordelijkheid en de erkenning door anderen waren factoren waarvan zij dachten dat hun ambities beter met de nlo zouden kunnen worden vervuld.

#### Argumenten om voor de opleiding te kiezen

Een half jaar na de enquêtering zijn de studenten die aan de lerarenopleiding deelnemen of deze hebben afgerond nogmaals benaderd. In deze enquête zijn onder meer open vragen gesteld aan de respondenten met betrekking tot hun argumenten om voor de opleiding te kiezen. Tabel 3.16 laat de argumenten die de respondenten het meest belangrijk vinden zien. De respondenten van de pabo noemen meestal het werken met de kinderen, of de omgang met de leerlingen als belangrijkste argument. De nlo-studenten noemen vaak dat zij iets met hun favoriete vak wilden gaan doen. Bij de pabo-studenten valt op dat 6% de nabijheid van de school noemt.

**Tabel 3.16** Voornaamste reden om de lerarenopleiding te kiezen. Studenten aan de lerarenopleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Werken met kinderen/leerlingen (%)	18,2	44,8	38,2
Wilde leraar worden (%)	27,3	20,9	22,5
Overig (%)	4,5	13,4	11,2
Vakgebied (%)	22,7	3,0	7,9
Werken met kinderen en het leraar willen worden (%)	4,5	6,0	5,6
Nabijheid van de school (%)		6,0	4,5
Werken met kinderen en vakgebied (%)	9,1	1,5	3,4
Overige aspecten van het onderwijs (%)		4,5	3,4
Het vakgebied en het leraar willen worden (%)	9,1		2,2
Geen alternatief voor handen (%)	4,5		1,1
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>55</b>	<b>181</b>	<b>236</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo of vwo ondervraagd, 2004

Dezelfde vraag werd aan de afgestudeerden van de lerarenopleidingen gesteld. Ook hier komt weer het aspect werken met kinderen als zeer belangrijk naar voren maar ook meer arbeidsmarkt gerelateerde antwoorden blijken te worden gegeven, zoals de baan-zekerheid en onvrede met een eerder beroep.

**Tabel 3.17** Voornaamste reden kiezen opleiding. Afgestudeerden van de lerarenopleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Werken met kinderen (%)	5,2	26,7	21,7
Kinderen helpen in de ontwikkeling (%)	10,4	21,6	19,0
Wilde leraar worden (%)	10,4	16,5	15,1
Overig (%)	19,8	7,9	10,7
Vakgebied (%)	26	1,6	7,3
Baanzekerheid (%)	4,2	7,9	7,1
Creativiteit, afwisseling (%)		6,3	4,9
Wilde leraar worden na uittreden uit ander beroep (%)	3,1	3,8	3,6
Werken met kinderen en vakgebied (%)	12,5	0,3	3,2
Eerdere ervaring/stage (%)	2,1	2,5	2,4
Werken met kinderen en het leraar willen worden (%)		1,9	1,5
Wist niets anders te doen (%)		1,9	1,5
Het vakgebied en het leraar willen worden (%)	4,2		1,0
Nabijheid van de school (%)	2,1		0,5
Op aanraden anderen (%)		0,6	0,5
Vakanties (%)		0,3	0,2
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>96</b>	<b>323</b>	<b>419</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2004

In de enquête werden ook vragen gesteld aangaande de verwachtingen over het lerarenberoep. Na afstuderen denkt 30% van de pabo-studenten een vervolgstudie als voornaamste reden te hebben dat zij niet als leraar gaan werken. Ongeveer 21% van hen denkt dat zij alleen niet als leraar gaan werken als er geen baan te krijgen is. Ook de nlo-studenten noemen vaak een vervolgstudie en het niet kunnen vinden van een baan. Opvallend is dat zij ook vaker het salaris noemen dat zij denken te gaan krijgen.

**Tabel 3.18** Wat zou de voornaamste reden zijn om niet als leraar te gaan werken? Studenten aan de lerarenopleiding

	Nlo	Pbo	Totaal
Vervolgstudie (%)	26,3	29,8	28,9
Geen baan vinden (%)	15,8	21,1	19,7
Gezondheid (%)	10,5	10,5	10,5
Lastige kinderen (%)	5,3	8,8	7,9
Weet niet (%)	10,5	5,3	6,6
Overig (%)	15,8	3,5	6,6
Bij problemen in opleiding (%)	5,3	5,3	5,3
Werkdruk (%)		5,3	3,9
Trouwen of kinderen krijgen (%)		5,3	3,9
Andere geschikte baan met opleiding vinden (%)	5,3	3,5	3,9
Salaris (%)	5,3	1,8	2,6
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>55</b>	<b>181</b>	<b>236</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo of vwo onderwijs, 2004

Het merendeel van studenten uit de lerarenopleiding geeft aan dat men wil gaan werken als leraar omdat men het omgaan met de leerlingen en het beroep zo leuk vindt. Voor de pabo-studenten geldt hetzelfde. Zij noemen vaak ook het hebben van een eigen klas en het feit dat zij bij afstuderen een diploma hebben en daar iets mee willen doen. Erg positief komt de variatie van het beroep naar voren en sommigen noemen ook het hoge startsalaris.

**Tabel 3.19** Wat zou de voornaamste reden zijn om wel als leraar te gaan werken? Studenten aan de lerarenopleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Omgaan met leerlingen (%)	47,6	27,1	32,5
Het beroep leraar is leuk (%)	14,3	32,2	27,5
Variatie (%)	19	10,2	12,5
De investering in de studie (%)		15,3	11,3
Een eigen klas hebben (%)	4,8	6,8	6,3
Overig (%)	9,5	3,4	5,0
Geld verdienen (%)	4,8	5,1	5,0
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>55</b>	<b>181</b>	<b>236</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo of vwo onder-  
vraagd, 2004

De meest aantrekkelijke aspecten met betrekking tot het leraren-  
beroep zijn zowel volgens de nlo- als de pabo-studenten het werken  
met leerlingen en het bijbrengen van vaardigheden aan de leerlingen.  
Afwisseling en creativiteit worden door de pabo-studenten vaak  
genoemd ten opzichte van de nlo-studenten.

**Tabel 3.20** Wat vind jij het aantrekkelijkste aspect van het lerarenberoep? Studenten aan de lerarenopleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Werken met kinderen/leerlingen (%)	50,0	46,2	47,3
Kinderen iets bijbrengen (%)	34,6	29,2	30,8
Afwisseling (%)	7,7	9,2	8,8
Vakanties, vrije tijd (%)	3,8	4,6	4,4
Overig (%)	3,8	4,6	4,4
Creativiteit (%)		3,1	2,2
Baanzekerheid (%)		3,1	2,2
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>55</b>	<b>181</b>	<b>236</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo of vwo onder-  
vraagd, 2004

De minst aantrekkelijke aspecten van het lerarenberoep zijn volgens  
de nlo-studenten meestal dat zij streng moeten zijn, de administratie  
en de vergaderingen. De pabo-studenten noemen vaak de werkdruk,  
de vervelende kinderen en de administratie of organisatie van de  
school. Ook het omgaan met de ouders vindt 11% van de pabo-stu-  
denten onaantrekkelijk.

Tabel 3.2I Wat vind jij het onaantrekkelijkste aspect van het lerarenberoep? Studenten aan de lerarenopleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Werkdruk (incl. nakijkwerk) (%)	11,5	26,2	22,0
Vervelende kinderen, Streng moeten zijn (%)	23,1	16,9	18,7
Administratie, organisatie school (%)	15,4	16,9	16,5
Vergaderingen (%)	19,2	9,2	12,1
Overig (%)	11,5	10,8	11,0
Ouders (%)		10,8	7,7
Salaris (%)	3,8	4,6	4,4
Niets (%)	11,5	1,5	4,4
Op den duur saaie karakter van lessen (%)	3,8	3,1	3,3
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>55</b>	<b>181</b>	<b>236</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen

### Karakteristieken die twijfelaars over de streep trekken

Een belangrijke kwestie is welke van de bovenstaande karakteristieken degenen die twijfelden over hun opleidingskeuze over de streep trokken naar hun definitieve keuze. In tabel A.3 worden de verschillen tussen groepen van twijfelaars geanalyseerd.

De tabel toont het verschil tussen de studenten die overwogen een nlo te gaan volgen maar een hbo-opleiding (excl. pabo en nlo) kozen en de studenten die een hbo-opleiding (excl. pabo en nlo) overwogen maar een nlo zijn gaan volgen. De wat oudere studenten van de havo verkiezen de nlo. De studenten die de nlo kiezen, studeren in de nlo ook minder hard dan hun medestudenten in de andere opleidingen. Deze gegevens, in combinatie met de lagere examen cijfers voor Engels, Geschiedenis, Maatschappijleer en Culturele en kunstzinnige vorming op de havo lijken erop te wijzen dat van de twijfelaars de minder hard studerende of minder goede studenten vaker de nlo verkiezen. Bij het vwo kiezen de wat jongere studenten vaker voor de nlo maar het aantal leerlingen met een vwo-diploma is gering op de nlo. De tabel laat verder zien dat de twijfelaars die de nlo verkozen vaker informatie gekregen hebben over de beroepen die met de opleiding uit te oefenen zijn en dat zij meer tevreden zijn met de informatie over de kans op werk met de opleiding. Dit lijkt erop te wijzen dat de studenten die de nlo verkiezen zekerheid in hun beroepsloopbaan willen hebben.

Bij de gegevens over de alternatieve en de gevolgde opleiding die vervolgens in de tabel getoond worden zijn de alternatieve en



gevolgde opleiding voor de studenten die niet de nlo kozen omgedraaid om de gegevens vergelijkbaar te houden. Voor de duidelijkheid is in de tabel erbij gezet over welke opleiding het oordeel gevraagd wordt.

Voorlichtingsdagen blijken belangrijk te zijn voor de keuze van de nlo. De studenten die kiezen voor de opleiding gaan veel vaker naar de voorlichtingsdag van de nlo. Dit is opvallend omdat het niet andersom zo is dat studenten die een andere opleiding kiezen vaker naar een voorlichtingsdag van deze alternatieve opleiding gaan.

De twijfelaars hechten ongeveer evenveel belang aan de beschreven aspecten die men in het latere beroep kan uitoefenen. Ook denken zij de aspecten met de nlo ongeveer even goed te kunnen realiseren. Echter, wanneer de studenten denken dat met de andere opleiding op hbo-niveau (excl. nlo en pabo) meer afwisseling, creativiteit, uitdaging, betere omgang met collega's of ontwikkeling van de expertise kunnen bereiken, dan kiezen zij vaker voor deze andere opleiding.

De tabel laat een soortgelijke analyse zien voor de pabo-studenten die een andere opleiding op hbo-niveau overwogen en de hbo-studenten die een pabo overwogen te gaan doen. Ook bij deze groep blijkt dat de wat oudere havisten de pabo vaker kiezen. De studenten die voor de pabo kiezen hebben vaker een vader met een hoger opleidingsniveau dan de andere studenten. Er zijn op Engels en Maatschappijleer na geen significante afwijkingen in de examen cijfers tussen de studenten in deze groep. Bij deze punten is het wel opvallend dat de pabo-studenten beter scoren op Engels maar minder goed op Maatschappijleer. De studenten kiezen minder vaak voor de pabo als zij begeleiding op school hebben ontvangen in hun keuzeprocess en vaker voor de pabo als zij de kwaliteit van de informatie over de kans op werk en over de beroepen die ze kunnen uitoefenen met de opleiding hoger inschatten. Ook de voorlichtingsdag is voor de pabo-studenten van belang, maar hetzelfde geldt voor de studenten die kiezen voor een andere opleiding. Daarnaast is het opvallend dat de studenten die kiezen voor een andere opleiding niet minder vroeg in contact kwamen met de pabo maar wel met de opleiding die zij uiteindelijk kozen.

Een belangrijk punt is dat de studenten die twijfelen vaker een andere opleiding gaan doen als zij inkomen of erkenning door anderen belangrijker vinden. De studenten die de pabo kiezen hebben vaker een vader, moeder, broer of zus die in hun alternatieve

opleidingskeuze werkzaam is en de studenten die een andere opleiding gaan doen hebben vaker andere familieleden die deze andere opleiding hebben gevolgd.

De pabo-studenten denken vaker dat zij met de pabo kunnen slagen in de ambities zelfstandigheid, afwisseling, vaste baan, verantwoordelijkheid, uitdaging dan de andere twijfelaars dat denken te kunnen met de pabo. Omgekeerd denken de studenten die toch kiezen voor een andere opleiding dan de pabo dat deze opleiding hun ambities in de richting van zelfstandigheid, vaste baan, creativiteit, omgang met collega's en maatschappelijk nut kan realiseren.

De studenten die twijfelden om de pabo te gaan volgen maar toch de nlo verkozen, hebben veel gemeen met de studenten die de nlo overwogen maar de pabo zijn gaan volgen. Het valt wel op dat de pabo-studenten vaker het profiel Cultuur en Maatschappij hadden en beter waren in wiskunde A. Daarnaast is hun oordeel over de informatie over de mogelijkheden met het vakkenpakket gunstiger en hebben zij vaker informatie gekregen over de pabo door voorlichtingsdagen of het werk van de directe familie. De studenten die toch voor de nlo kozen, denken dat zij met de nlo een hogere kans hebben op een vaste baan dan de pabo-studenten dat denken.

Het is interessant te zien dat de studenten die twijfelen tussen de pabo en een andere hbo-opleiding, vaker de pabo kiezen als er meer andere leerlingen op hun school de pabo kozen. Dit geldt niet voor de nlo-studenten.

Aan een beperkt aantal van deze twijfelaars die niet kozen voor de lerarenopleiding is ook in de additionele enquête gevraagd wat de voornaamste reden was dat zij niet de lerarenopleiding zijn gaan volgen. De antwoorden waren zeer gevarieerd. Een persoon antwoordde bijvoorbeeld dat ze meer mogelijkheden wilde hebben dan alleen voor de klas staan. Een ander antwoordde dat kinderen meestal niet gemotiveerd zijn om iets te leren en dat zij niet iets aan ongemotiveerde mensen wil leren.





4

**Tijdens de opleiding:  
oordeel over de  
opleiding**

## Tijdens de opleiding: oordeel over de opleiding

In tabel 4.1 wordt de studenten gevraagd hoe zij de begeleiding in de eerste anderhalf jaar van hun opleiding hebben gevonden. Studenten aan de pabo blijken de begeleiding gemiddeld beter te vinden dan studenten aan een andere hbo-opleiding.

Tabel 4.1 Begeleiding tijdens eerste jaar van de opleiding van havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgopleiding

	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	Totaal
Gemiddelde score*	3,1	3,2	3,0	3,0
Slecht (%)	4,0	3,5	6,4	6,0
Matig (%)	20,0	13,2	17,6	17,2
Redelijk (%)	38,7	39,5	43,5	42,8
Goed (%)	37,3	43,9	32,5	34,0
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

\* 1 Slecht, 2 Matig, 3 Redelijk, 4 Goed.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel 4.2 geeft een overzicht van de mate waarin studenten aan de nlo, pabo, of een andere hbo-opleiding vinden dat een aantal vaardigheden gebruikt wordt en hoe goed men de vaardigheden beheerst. Studenten van hbo-opleidingen geven bijvoorbeeld gemiddeld onder andere aan dat zij veel samenwerken in de opleiding, over een hoge mate van zelfstandigheid en een flinke dosis communicatieve vaardigheden moeten beschikken.

Studenten aan de nieuwe lerarenopleiding geven aan dat vooral zelfstandigheid, communicatieve vaardigheden en samenwerking belangrijke vaardigheden in hun opleiding zijn, terwijl studenten aan de pabo ten opzichte van de anderen vaker aangeven dat creativiteit een belangrijke vaardigheid is.

Tabel 4.2 Gebruik en beheersing van aspecten van havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgopleiding

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	
	Gebruik in		Gebruik		Gebruik	
	opleiding*	Beheersing**	in opleiding*	Beheersing**	in opleiding*	Beheersing**
Zelfstandigheid	4,4	4,3	4,4	4,3	4,5	4,3
Creativiteit	3,6	4,0	4,5	4,1	3,6	3,9
Initiatief	4,2	4,1	4,3	4,1	4,2	4,0
Communicatieve vaardigheden	4,5	4,3	4,5	4,3	4,4	4,1
Samenwerken	4,4	4,2	4,5	4,4	4,5	4,3
Studieplanning	4,3	3,3	4,2	3,6	4,2	3,4
Informatie verzamelen	4,0	4,1	4,0	4,1	4,2	4,1
Taalvaardigheid	4,1	4,1	4,5	4,3	4,1	4,0
Rekenvaardigheden	2,2	3,4	3,8	3,7	2,9	3,6
Computervaardigheden	3,4	3,9	3,5	3,8	3,7	4,1
Nauwkeurigheid	3,9	3,9	3,8	4,2	3,9	4,0
Analytische vaardigheden	3,9	3,7	3,8	3,8	4,0	3,8

\* Gebruik in opleiding: 1 vrijwel niet...5 heel veel.

\*\* Beheersing van 1-4 negatieve schaal naar 1-5 positieve schaal gehercodeerd: 1 slecht...5 goed.

\*\*\* 1 Geleerd in de havo/vwo-opleiding, 2 Geleerd in de vervolgopleiding, 3 elders geleerd.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Door de mate waarin men bepaalde vaardigheden nodig heeft te vergelijken met de mate waarin men de vaardigheid beheerst, kan worden bepaald of er genoeg aandacht aan het aspect wordt besteed in de opleiding. Dit kan worden gedaan door de cijfers in de eerste kolom af te trekken van de cijfers in de tweede kolom. Tabel 4.3 toont het resultaat van deze rekenexercitie.

Gemiddeld hebben de studenten uit alle drie de groepen grote behoefte aan het beter worden in het plannen van hun studie, terwijl maar weinig aandacht aan dit aspect binnen de studie wordt besteed.

Tabel 4.3 Beheersing ten opzichte van gebruik van vaardigheden en aandacht in de opleiding aan vaardigheden van havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgopleiding

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	
	Gebruik minus beheersing*	Aandacht in opleiding**	Gebruik minus beheersing*	Aandacht in opleiding**	Gebruik minus beheersing*	Aandacht in opleiding**
	Zelfstandigheid	0,1	0,4	0,0	0,6	0,1
Creativiteit	-0,4	-0,2	0,3	0,0	-0,2	0,0
Initiatief	0,0	-0,1	0,2	0,0	0,2	0,0
Communicatieve vaardigheden	0,2	0,1	0,2	0,3	0,3	0,1
Samenwerken	0,1	0,5	0,1	0,5	0,2	0,3
Studieplanning	1,0	0,7	0,6	0,7	0,8	0,6
Informatie verzamelen	-0,2	0,7	-0,1	0,6	0,1	0,6
Taalvaardigheid	0,1	0,7	0,2	0,7	0,1	0,7
Rekenvaardigheden	-1,2	0,8	0,1	0,6	-0,7	0,8
Computervaardigheden	-0,5	-0,1	-0,3	0,0	-0,4	-0,1
Nauwkeurigheid	0,0	0,3	-0,4	0,3	-0,1	0,4
Analytische vaardigheden	0,3	0,3	-0,1	0,3	0,2	0,2

\* Positief cijfer wil zeggen dat men de vaardigheid nog niet genoeg beheerst.

\*\* Hoe dichterbij nul, des te meer heeft men de vaardigheid in de opleiding geleerd. Positief cijfer wil zeggen dat men de vaardigheid meer elders heeft geleerd dan in de opleiding, negatief wil zeggen dat men de vaardigheid meer in de havo-vwo opleiding heeft geleerd.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

In de enquête die een half jaar na de schoolverlatersenquête werd gehouden, werden de studenten ook bevraagd over hun oordeel over de opleiding in de vorm van open vragen. Tabel 4.4 laat zien dat zowel studenten van de pabo als van de nlo stages het leukste aspect vinden van de opleiding.

Tabel 4.4 Wat vind je het leukste aspect van je opleiding? Studenten aan de lerarenopleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Stages (%)	43,5	58,2	54,4
Werken met kinderen (%)	21,7	13,4	15,6
Veelzijdigheid (%)	8,7	10,4	10,0
Sfeer, gezelligheid (%)	13,0	4,5	6,7
Eigen ontwikkeling (%)		6,0	4,4
Met mensen omgaan (%)	8,7	1,5	3,3
Overig (%)		4,5	3,3
Diepgang (%)	4,3	1,5	2,2
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>55</b>	<b>181</b>	<b>236</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo of vwo onder-  
vraagd, 2004

Het minst leuke aspect vinden de studenten van de nlo de organisatie van de opleiding. Er wordt vooral geklaagd over de theorie (pedagogische vakken) en de niet kloppende administratie vanuit de school. Bij de pabo overheerst de afkeer van de onzinnige opdrachten en valt op dat een deel van de studenten klaagt over een hoge werkdruk en dat een andere groep het niveau te laag vindt. Veelal vindt de laatste groep dat het te ver gaat om oefeningen en spelletjes die zij aan kinderen gaan leren (zakdoekje leggen, stoelendans) zelf op een hbo-opleiding ook nog eens te moeten gaan doen. De stof is kortom volgens de respondenten niet moeilijk maar wel veel.

Tabel 4.5 Wat vind je het minst leuke aspect van de opleiding? Studenten aan de lerarenopleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Overig (%)	27,3	11,8	15,6
Organisatie opleiding (%)	22,7	11,8	14,4
Onzinnige opdrachten (%)	4,5	16,2	13,3
Hoge werkdruk (%)	4,5	14,7	12,2
Pedagogische vakken (%)	22,7	5,9	10,0
Schoolse karakter (%)	9,1	7,4	7,8
Verslagen (%)	9,1	7,4	7,8
Laag niveau (%)		8,8	6,7
Niks (%)		8,8	6,7
Tentamens (%)		7,4	5,6
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>55</b>	<b>181</b>	<b>236</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo of vwo onder-  
vraagd, 2004

Tabel 4.6 geeft aan in welke mate de studenten vinden dat er meer of minder nadruk moet worden gelegd op aspecten in de opleiding. De pabo-studenten willen vaker dan de nlo-studenten dat er meer nadruk wordt gelegd op pedagogische en didactische vakken en op het opdoen van praktijkervaring, terwijl de nlo-studenten vaker meer nadruk willen op een breder opleidingsprogramma. Gemiddeld willen beide groepen studenten dat er wat meer aandacht wordt besteed aan de mogelijkheden buiten het vakgebied werk te vinden.

**Tabel 4.6 Nadruk op verschillende aspecten in opleiding. Studenten aan de lerarenopleiding**

		(veel) minder nadruk	evenveel nadruk	(veel) meer nadruk	Totaal	Gemiddelde
Vakinhoud (%)	Nlo	6,3	54,2	39,6	100	3,4
	Pabo	4,0	60,5	35,6	100	3,3
Pedagogische en didactische vakken (%)	Nlo	13,1	63,0	23,9	100	3,1
	Pabo	1,9	62,0	36,1	100	3,4
Breder opleidings- programma (%)	Nlo	4,2	60,4	35,5	100	3,4
	Pabo	9,1	70,5	20,4	100	3,1
Praktische problemen bij vakuitoefening (%)	Nlo	2,1	43,8	54,1	100	3,6
	Pabo	1,7	43,5	54,8	100	3,6
Opdoen praktijkervaring (%)	Nlo		89,6	10,5	100	3,1
	Pabo	1,1	65,5	33,3	100	3,4
Mogelijkheid buiten vakgebied werk vinden (%)	Nlo	2,2	54,3	43,5	100	3,5
	Pabo	2,4	52,1	45,6	100	3,4

Bron: ROA enquête onder studenten die op dit moment een lerarenopleiding volgen, 2 jaar na afstuderen van havo of vwo ondervraagd, 2004

### Overeenkomst beeld van de opleiding met realiteit

Een interessante vraag is of het beeld van de studenten tijdens de eerste anderhalf jaar van hun opleiding veranderd is. Tabel 4.7 geeft aan dat studenten aan een lerarenopleiding hun studie het beste inschatten. 37,1% van de pabo-studenten en 36,5% van de nlo-studenten vindt dat het beeld van de opleiding even gunstig is gebleven. De helft van de pabo-studenten blijkt de opleiding te ongunstig te hebben ingeschat ten opzichte van 46% van de nlo-studenten. Van de laatste groep vindt ongeveer 18% dat het beeld van de opleiding ongunstiger is geworden. Daarmee lijkt het beeld dat studenten aan de nlo hebben wat te gunstig te zijn ten opzichte van het meer realistische beeld van de studenten aan de pabo.

Opgesplitst naar geslacht blijkt dat het beeld dat vrouwen van de pabo hebben vaker even gunstig is gebleven dan het beeld van de mannen. Bij de nlo is dit even vaak. De pabo-vrouwen geven wat vaker aan dat

hun beeld ongunstiger is geworden, terwijl de nlo-vrouwen juist vaker een gunstiger beeld van de opleiding hebben gekregen dan de mannen.

**Tabel 4.7 Algemeen beeld van opleiding gunstiger/ongunstiger ten opzichte van moment keuze, havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgoeding**

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Gemiddelde score	3,3	3,4	3,3	3,3
Veel gunstiger geworden (%)	9,5	9,4	10,6	10,4
Gunstiger geworden (%)	36,5	40,2	34,2	35
Even gunstig gebleven (%)	36,5	37,1	34,5	34,9
Veel ongunstiger geworden (%)	4,1	3,6	4,4	4,3
Ongunstiger geworden (%)	13,5	9,8	16,3	15,5
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Tabel 4.8 laat zien dat de pabo-studenten vooral hadden onderschat dat de opleiding veel afwisseling kent en een behoorlijke uitdaging is. Ook creativiteit, verantwoordelijkheid en zelfstandigheid scoren hoog. De nlo-studenten hadden de aspecten afwisseling en uitdaging ook te laag ingeschat.

**Tabel 4.8 Aspecten die gunstiger zijn geworden, havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgoeding**

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Afwisseling (%)	22,4	20,3	18,3	18,7
Uitdaging (%)	20,9	18,9	16,0	16,5
Zelfstandigheid (%)	6,0	10,4	17,1	15,9
Creativiteit (%)	16,4	10,8	10,0	10,4
Verantwoordelijkheid (%)	7,5	10,8	9,6	9,7
Maatschappelijk nut (%)	10,4	9,4	7,5	7,9
Vaste baan (%)	7,5	4,7	5,3	5,3
Ontwikkeling van expertise (%)	4,5	1,9	5,2	4,8
Omgang met collega's (%)		4,2	4,1	4,0
Hoog inkomen (%)	4,5	2,8	3,5	3,4
Erkenning door anderen (%)		2,4	1,8	1,8
Combineren 'werk-privé' (%)		3,3	1,6	1,7
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

I helemaal niet...5 zeer sterk.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Tabel 4.9 geeft daarnaast aan welke aspecten de studenten te gunstig hadden ingeschat met betrekking tot hun opleiding. De nlo-studenten geven hier vooral aan dat zij een positiever beeld hadden over de mogelijkheden om werk en privé-leven te combineren en om hun expertise te ontwikkelen. Hoewel eerder werd aangegeven dat pabo-studenten geen hoog belang hechten aan het inkomen of aan erkenning door anderen en zij op het moment van de keuze voor de opleiding wisten dat de opleiding hen in mindere mate in staat zou stellen om ambities op dit terrein te realiseren, geven de studenten deze aspecten juist aan in onderstaande tabel. Ook het combineren van werk en privé-leven en de mogelijkheid om een vaste baan te krijgen, blijken door de studenten te rooskleurig te zijn ingeschat.

**Tabel 4.9 Aspecten die ongunstiger zijn geworden, havo/vwo-afgestudeerden naar vervolgopleiding**

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Combineren 'werk-privé' (%)	14,5	17,7	12,9	13,5
Hoog inkomen (%)	11,3	15,1	12,5	12,7
Vaste baan (%)	4,8	10,4	12,3	11,8
Creativiteit (%)	8,1	9,9	10,7	10,5
Afwisseling (%)	8,1	5,2	10,0	9,4
Uitdaging (%)	11,3	8,3	8,3	8,4
Erkenning door anderen (%)	9,7	13,0	7,8	8,4
Maatschappelijk nut (%)	4,8	2,1	7,0	6,4
Zelfstandigheid (%)	8,1	4,7	5,8	5,8
Ontwikkeling van expertise (%)	14,5	6,3	5,0	5,5
Verantwoordelijkheid (%)	1,6	2,6	4,5	4,2
Omgang met collega's (%)	3,2	4,7	3,3	3,4
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>75</b>	<b>228</b>	<b>1.652</b>	<b>1.955</b>

I helemaal niet...5 zeer sterk.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

### Spijt van de opleidingskeuze tijdens de opleiding

Het valt te verwachten dat juist die studenten die een aantal aspecten van de opleiding te gunstig hebben ingeschat vaker spijt hebben van de studiekeuze. Hoewel het aantal respondenten klein is, geeft tabel 4.10 een indicatie welke aspecten studenten met spijt en studenten zonder spijt bij de studiekeuze vooral van belang achtten en in welke mate zij dachten met de gevolgde opleiding de aspecten te realiseren. Bij studenten van de nlo valt op dat studenten met spijt de meeste aspecten onbelangrijker vonden dan de studenten zonder spijt. De

uitzondering hierop is dat zij een hoog inkomen van groter belang achtten dan de studenten zonder spijt. Het hoge inkomen dachten degenen met spijt ook vaker met de opleiding te kunnen realiseren. Bij de pabo is ook het hoge inkomen van groter belang voor degenen met spijt maar zij denken dit niet meer dan de andere studenten met de opleiding te kunnen realiseren.

Tabel 4.10 Spijt van opleidingskeuze en aspecten, havo/vwo-schoolverlaters naar vervolgopleiding

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	
	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt
<b>Belang aspect</b>						
Zelfstandigheid	4,0	3,8	3,9	4,0	4,0	3,9
Vaste baan	3,9	3,9	4,2	4,2	4,0	4,1
Afwisseling	4,3	4,1	4,3	4,4	4,2	4,2
Hoog inkomen	2,9	3,3	2,9	3,2	3,5	3,5
Verantwoordelijkheid	3,8	3,4	3,9	4,1	3,8	3,6
Creativiteit	3,8	3,5	4,0	3,7	3,6	3,7
Uitdaging	4,3	4,3	4,3	4,2	4,2	4,0
Maatschappelijk nut	4,0	3,3	4,2	4,1	3,6	3,4
Omgang met collega's	3,9	3,4	4,0	4,0	3,9	3,8
Combineren 'werk-privé'	3,7	2,9	3,6	3,6	3,6	3,5
Ontwikkeling van expertise	3,7	2,6	3,4	3,6	3,7	3,6
Erkenning door anderen	3,4	3,4	3,3	3,3	3,6	3,5
<b>In welke mate kan gekozen opleiding dit realiseren</b>						
Zelfstandigheid	4,0	3,5	4,1	4,1	4,1	3,9
Vaste baan	4,1	4,3	4,5	4,7	4,0	3,8
Afwisseling	4,0	3,9	4,4	3,8	4,1	3,8
Hoog inkomen	3,1	3,4	2,9	3,0	3,5	3,5
Verantwoordelijkheid	4,1	4,5	4,4	4,5	4,1	3,9
Creativiteit	3,9	3,9	4,5	4,2	3,7	3,6
Uitdaging	4,3	3,9	4,3	4,0	4,1	3,9
Maatschappelijk nut	4,1	4,1	4,4	4,6	3,6	3,4
Omgang met collega's	3,9	4,0	4,1	3,7	3,9	3,7
Combineren 'werk-privé'	3,7	3,1	3,5	3,6	3,4	3,2
Ontwikkeling van expertise	3,7	3,3	3,5	3,2	3,8	3,6
Erkenning door anderen	3,4	3,8	3,5	3,0	3,6	3,5
<b>Aantal respondenten</b>	<b>67</b>	<b>8</b>	<b>206</b>	<b>22</b>	<b>1.394</b>	<b>258</b>

I helemaal niet...5 zeer sterk.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Tabel 4.11 geeft een indicatie dat nlo-studenten met spijt onder andere minder vaak vinden dat creativiteit, initiatief en nauwkeurigheid van belang zijn in de opleiding, terwijl zij vinden dat studieplanning, informatie verzamelen en taalvaardigheid meer nodig zijn in de opleiding. Degenen met spijt geven aan slechter te zijn in samenwerken en studieplanning.

Tabel 4.11 Mate waarin men aspecten nodig acht in opleiding en beheerst, havo/vwo-schoolverlaters naar vervolgopleiding

Mate waarin men vindt dat	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	
	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt
aspecten nodig zijn in opleiding*						
Zelfstandigheid	4,4	4,3	4,4	4,0	4,5	4,4
Creativiteit	3,7	3,1	4,5	4,1	3,7	3,5
Initiatief	4,2	3,8	4,3	4,0	4,2	4,2
Communicatieve vaardigheden	4,5	4,1	4,5	4,2	4,5	4,3
Samenwerken	4,3	4,4	4,5	4,0	4,5	4,4
Studieplanning	4,2	4,5	4,2	4,1	4,2	4,1
Informatie verzamelen	4,0	4,4	4,0	3,9	4,2	4,1
Taalvaardigheid	4,1	4,5	4,5	4,0	4,1	4,0
Rekervaardigheden	2,2	2,0	3,8	3,7	2,9	2,8
Computervaardigheden	3,4	3,4	3,5	3,6	3,7	3,6
Nauwkeurigheid	3,9	3,6	3,8	3,7	3,9	3,7
Analytische vaardigheden	3,9	4,0	3,8	3,5	4,0	3,7
Mate waarin men aspecten beheerst**						
Zelfstandigheid	4,2	4,3	4,3	4,5	4,4	4,2
Creativiteit	4,0	4,3	4,2	3,9	3,9	3,9
Initiatief	4,2	4,2	4,1	4,0	4,1	3,8
Communicatieve vaardigheden	4,3	4,3	4,3	4,5	4,2	3,9
Samenwerken	4,4	3,0	4,4	4,2	4,4	4,1
Studieplanning	3,4	2,8	3,6	3,4	3,5	3,1
Informatie verzamelen	4,1	4,3	4,1	4,0	4,1	4,0
Taalvaardigheid	4,1	4,0	4,3	4,0	4,0	4,0
Rekervaardigheden	3,5	3,3	3,7	3,6	3,6	3,4
Computervaardigheden	3,9	4,0	3,8	4,0	4,1	3,9
Nauwkeurigheid	3,9	3,8	4,2	4,0	4,0	3,8
Analytische vaardigheden	3,7	3,7	3,8	3,9	3,8	3,6
<b>Aantal respondenten</b>	<b>67</b>	<b>8</b>	<b>206</b>	<b>22</b>	<b>1.394</b>	<b>258</b>

\* 1 vrijwel niet...5 heel veel.

\*\* 1 slecht..heel goed.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Tabel 4.12 geeft aan dat de mogelijkheid tot combineren van werk en privé voor nlo-studenten die spijt hebben van hun opleidingskeuze vaak achterblijft bij wat zij gehoopt hadden. De pabo-studenten met spijt geven aan dat de uitdaging ontbreekt. Evenals in bovenstaande twee tabellen gelden deze conclusies als indicaties vanwege het kleine aantal respondenten.

Tabel 4.12 Spijt en aspecten die ongunstiger zijn geworden, havo/vwo-schoolverlaters

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo	
	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt	Geen spijt	Spijt
Zelfstandigheid (%)	7,5	14,3	5,3		5,4	8,0
Vaste baan (%)	3,8	14,3	11,2	5,6	12,8	9,3
Afwisseling (%)	9,4		5,3	5,6	8,4	18,2
Hoog inkomen (%)	11,3		16,0	11,1	13,8	5,8
Verantwoordelijkheid (%)	1,9		3,0		4,1	7,1
Creativiteit (%)	9,4		9,5	11,1	10,9	8,4
Uitdaging (%)	11,3	14,3	4,1	38,9	5,5	21,8
Maatschappelijk nut (%)	3,8	14,3	1,8		7,3	5,3
Omgang met collega's (%)	3,8		3,0	16,7	3,3	2,7
Combineren 'werk-privé' (%)	13,2	28,6	20,1		14,9	4,4
Ontwikkeling van expertise (%)	15,1	14,3	6,5	5,6	4,7	6,7
Erkenning door anderen (%)	9,4		14,2	5,6	8,9	2,2
Totaal	100	100	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>67</b>	<b>8</b>	<b>206</b>	<b>22</b>	<b>1.394</b>	<b>258</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

In de additionele enquête worden specifiekere denkbelden over het lerarenberoep van studenten aan de lerarenopleiding vergeleken met de ervaringen die afgestudeerden met het lerarenberoep hebben opgedaan. Het blijkt dat studenten aan de nlo het belang van met name vakkennis in het lerarenberoep overschatten. Studenten aan de pabo overschatten onder andere het houden aan regels die opgelegd worden door anderen. De som van de absolute verschillen (dat wil zeggen het totaal van de onderschattingen en overschattingen) blijkt groter te zijn voor de nlo-studenten. Dit strookt met de eerdere bevinding dat pabo-studenten een beter beeld van het beroep hebben dan nlo-studenten.

Tabel 4.13 Denkbeelden over en realiteit van het lerarenberoep

	Studenten	Werkenden	Vershil*	Studenten	Werkenden	Vershil*
	Nlo	Nlo	Nlo	Pabo	Pabo	Pabo
Veiligheid overbrengen aan anderen	4,3	4,1	-0,1	4,3	4,2	-0,1
Je eigen standpunt verdedigen	3,3	3,3	0,0	3,5	3,3	-0,2
Zelfvertrouwen uitstralen	4,4	4,2	-0,2	4,4	4,2	-0,2
Vakliteratuur bijhouden	3,8	3,7	-0,1	3,9	3,7	-0,2
Je niet gek laten maken	4,4	4,3	-0,1	4,3	4,3	0,0
Houden aan regels						
opgelegd door anderen	3,5	3,4	-0,2	3,6	3,2	-0,4
Flexibiliteit	4,3	4,4	0,2	4,4	4,5	0,1
Samenwerken met collega's	4,2	4,1	-0,1	4,3	4,4	0,1
Je kunnen inleven in de						
gedachten van anderen	4,4	4,2	-0,2	4,5	4,3	-0,2
Meeleven met anderen	4,2	4,0	-0,2	4,3	4,2	-0,1
Vakkennis	4,4	4,1	-0,4	4,3	4,2	-0,1
Kunnen incasseren	3,9	4,1	0,2	3,9	4	0,1
Grenzen stellen	4,3	4,4	0,2	4,3	4,5	0,2
Geduldig zijn	4,3	4,4	0,2	4,5	4,5	0,0
Eerlijk zijn	4,1	4,4	0,3	4,5	4,4	-0,1
Recht voor de raap zijn	3,3	3,5	0,2	3,4	3,3	-0,1
Vriendelijk	4,1	4,1	0,0	4,3	4,3	0,0
Som van absolute verschillen			2,9			2,2

I helemaal niet... 5 heel veel.

\*Vershil is de denkbeelden over het lerarenberoep van werkenden minus die van studenten. Een negatief verschil geeft aan dat studenten gemiddeld het belang van het aspect in het lerarenberoep overschatten.

Bron: ROA enquête onder studenten en afgestudeerden van de lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van respectievelijk havo/vwo en hbo ondervraagd, 2004

### Voortijdig schooluitval

Een belangrijke vraag is welke aspecten in de opleiding de studenten de opleiding voortijdig doen verlaten. Daarnaast is het interessant te analyseren of de voortijdig schoolverlaters zelf wat betreft bepaalde kenmerken verschillen van de studenten die blijven.

Als reden van het voortijdig verlaten van de opleiding geven de nlo-studenten meestal aan dat ze ongemotiveerd waren. Bij de pabo-studenten was het meer de andere opleiding die hen aantrok.

Tabel 4.14 Reden van voortijdig de opleiding verlaten, havo/vwo-schoolverlaters naar vervolgopleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Andere reden (%)	71,4	53,3	65,7	65,1
Keuze voor andere opleiding (%)	42,9	71,4	62,3	62,6
Motivatie (%)	50,0	52,6	54,5	54,1
Oninteressant (%)	28,6	43,8	53,5	51,7
Te moeilijk, te specialistisch (%)	28,6	7,7	40,9	37,4
Wilde liever gaan werken (%)	16,7		7,0	6,7
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>17</b>	<b>22</b>	<b>263</b>	<b>303</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

Voortijdig schoolverlaters van de nlo zijn vaak teleurgesteld in het inkomen en het combineren van werk en privé. Voortijdig schoolverlaters van de pabo geven aan teleurgesteld te zijn in de uitdaging van de opleiding. Deze antwoorden komen overeen met de eerdere analyse met betrekking tot spijt van de opleiding en aspecten die ongunstiger zijn geworden.

Tabel 4.15 Voortijdig schoolverlaters en aspecten die ongunstiger zijn geworden, havo/vwo-schoolverlaters naar vervolgopleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en		
	Nlo	Pabo	pabo
Zelfstandigheid (%)	6,3		8,3
Vaste baan (%)	12,5	5,6	7,0
Afwisseling (%)	12,5	5,6	16,5
Hoog inkomen (%)	18,8		6,1
Verantwoordelijkheid (%)			6,1
Creativiteit (%)	12,5	16,7	7,8
Uitdaging (%)	6,3	38,9	19,6
Maatschappelijk nut (%)		5,6	6,1
Omgang met collega's (%)		11,1	3,9
Combineren 'werk-privé' (%)	25,0	11,1	5,2
Ontwikkeling van expertise (%)	6,3		7,0
Erkenning door anderen (%)		5,6	6,5
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>17</b>	<b>22</b>	<b>263</b>

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van havo/vwo-opleiding, 2003

In de aanvullende enquête werden aan een beperkte groep open vragen gesteld over de redenen die voortijdig schoolverlaters hadden voor het verlaten van de opleiding. De antwoorden waren zeer gevarieerd maar de meeste studenten gaven aan dat het beroep of de opleiding toch niets voor hen was. Een paar gaven aan dat de opleiding te moeilijk was, terwijl anderen juist weer aangaven dat de opleiding geen uitdaging biedt. Dit patroon is ook terug te zien in de antwoorden op de schoolverlatersenquête. De meeste van de schoolverlaters zullen moeilijk terug te halen zijn naar de lerarenopleiding. Driekwart van de respondenten vindt de lerarenopleiding geen aantrekkelijk alternatief meer. Ruim 55% van hen wil niet terugkomen in het lerarenopleiding, 29% overweegt dit slechts in geringe mate en 14% overweegt sterk om terug te komen. Als zij genoodzaakt zouden zijn om te stoppen waar zij nu mee bezig zijn, geeft ongeveer eenderde deel van de voortijdig schoolverlaters aan dat zij sterk overwegen om weer de lerarenopleiding te gaan doen, 17% is in dubio en de overigen denken dat de kans klein is dat zij terug zullen keren. Wat betreft de reden om in zo'n geval toch weer voor de lerarenopleiding te kiezen geven de respondenten vrijwel unaniem de omgang met de leerlingen aan. Een enkeling noemt ook de zekerheid van de baan. De redenen om niet meer terug te keren zijn onder andere weinig carrièremogelijkheden met de opleiding en het vele schoolwerk.

Tabel A.4 gaat in op de kenmerken van het proces van de studiekeuze van de studenten en de kans op voortijdig schoolverlaten. De tabel laat zien dat zowel de pabo- als de nlo-studenten een hogere kans hebben de opleiding voortijdig te verlaten als zij op latere leeftijd de havo-opleiding hebben verlaten. Dat geldt voor de nlo-studenten ook voor degenen met een vooropleiding in het vwo. Een betere aansluiting tussen de nlo en de vooropleiding reduceert de kans op voortijdig verlaten. Dat geldt niet voor de pabo. Opvallend is dat voor beide groepen studenten met een vooropleiding op de havo hogere examencijfers voor economie en maatschappijleer de kans op voortijdig schoolverlaten vermindert. De studenten van de pabo met een vooropleiding op het vwo die blijven doorstuderen, kenmerken zich door een hoger examencijfer in de buitenlandse talen ten opzichte van de studenten die de pabo verlaten.

De kwaliteit van de informatie gekregen over de studie blijkt van groot belang voor het succesvol afmaken van de pabo. Met name de informatie over de hulp bij de keuze van de vervolgopleiding en de beroepen die men kan uitoefenen met de opleiding blijken een groot effect te hebben op het succes in de opleiding.

Bij het belang dat de studenten toekennen aan verschillende aspecten is te zien dat de studenten die de pabo voortijdig verlaten maatschappelijk nut van het beroep van minder groot belang vinden. Voor de voortijdig schoolverlaters van de nlo blijken inkomen en erkenning van groter belang te zijn dan voor de studenten die blijven.

De pabo-studenten die hun opleiding eerder overwogen hebben, hebben een kleinere kans op het verlaten van de opleiding. De nlo-studenten die blijven hebben vaker het beeld van het beroep gekregen door hun directe familie, terwijl de pabo-studenten die blijven het beeld vaker door hun andere familieleden hebben gekregen. De voorlichtingsdagen blijken ook van belang voor het blijven op de pabo. Daarnaast blijken meeloopdagen tijdens de havo/vwo-opleiding in de opleiding die men als alternatief had voor de pabo-studenten van groot belang om de pabo te verlaten. De nlo-studenten verlaten de nlo eerder als zij andere familieleden in de opleiding van hun alternatieve keuze hebben werken of door de media een beeld krijgen van deze opleiding.

De pabo-studenten die hun opleiding blijven volgen denken vaker met de pabo de aspecten afwisseling, omgang met collega's en erkenning te kunnen realiseren. Ten slotte is opvallend dat van de pabo-studenten die blijven meer schoolgenoten van hun havo/vwo-vooropleiding ook de pabo zijn gaan doen dan van de voortijdig schoolverlaters.



# 5

**Na afstuderen: oordeel  
studie en beroep**

## Na afstuderen: oordeel studie en beroep

### Oordeel over de studie na afstuderen

Aan de schoolverlaters van de hbo-opleidingen zijn ook vragen gesteld over de kwaliteit van de opleiding. Tabel 5.1 laat zien dat afgestudeerden van de nlo achteraf gezien hun opleiding vaker dan de andere groepen wat te smal vinden. Ongeveer 20% van de afgestudeerden van de nlo vindt de opleiding te smal. Daar staat tegenover dat zowel de pabo- als de nlo-afgestudeerden de opleiding vaker dan andere hbo-afgestudeerden precies goed vonden. Ongeveer 38% van de afgestudeerden van andere hbo-opleidingen vindt de opleiding te breed.

Tabel 5.1 Oordeel over de breedte van de opleiding, afgestudeerden van hbo-opleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Veel te smal (%)	3,4	3,5	1,0	1,4
Te smal (%)	17,3	13,0	7,7	8,6
Niet te breed, niet te smal (%)	60,7	64,0	53,0	54,4
Te breed (%)	16,2	17,0	31,0	29,1
Veel te breed (%)	2,4	2,6	7,2	6,6
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Bij het oordeel over de diepgang in de opleiding scoort de pabo opvallend minder vaak dat er genoeg diepgang is. Tabel 5.2 laat zien dat de nlo op dit punt beduidend beter scoort. Dit lijkt overeen te komen met de eerdere ideeën van de pabo-studenten over het niveau van de opleiding.

Tabel 5.2 Oordeel over de diepgang van de opleiding, afgestudeerden van hbo-opleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Te weinig diepgang (%)	9,5	12,0	8,0	8,5
	32,9	40,9	38,6	38,7
Niet te weinig, niet te veel diepgang (%)	47,6	40,4	45,5	45,0
	8,7	6,6	7,6	7,5
Te veel diepgang (%)	1,3	0,1	0,3	0,3
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Zowel de pabo-afgestudeerden als de nlo-afgestudeerden vinden dat de opleiding hen een betere kans biedt om te starten op de arbeidsmarkt dan de andere hbo-afgestudeerden. De pabo-afgestudeerden hebben nog een betere uitgangspositie dan de nlo-afgestudeerden. Voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden biedt de opleiding echter minder mogelijkheden dan de andere hbo-opleidingen. Daarnaast is opvallend dat de afgestudeerden van de lerarenopleidingen zeer tevreden zijn met de voorlichting over de beroepsmogelijkheden met de opleiding.

Tabel 5.3 Andere oordelen opleiding, afgestudeerden van hbo-opleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
<b>Mate waarin opleiding een goede basis biedt om:</b>				
Starten op arbeidsmarkt*	3,8	3,9	3,5	3,6
Verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden*	3,8	3,7	3,8	3,8
Tevredenheid met voorlichting beroepsmogelijkheden*	3,1	3,5	2,8	2,9
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

\*1 Helemaal niet...5 in sterke mate

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

In tabel 5.4 wordt ingegaan op het vereiste niveau van een aantal aspecten in de functie van de afgestudeerden. Gemiddeld lijken pabo-afgestudeerden hun functie vrij zwaar te vinden aangezien zij van veel competenties aangeven dat het vereiste niveau in de functie

hoog is. In tabel A.5 is deze tabel opgesplitst voor mannen en vrouwen om na te gaan of er sprake is van een sekse-effect. Dit blijkt nauwelijks het geval te zijn. De kennis van het eigen vakgebied moet hoog zijn volgens de pabo-afgestudeerden, maar opvallend genoeg ook de kennis van andere vakgebieden. Dit laatste is voor de afgestudeerden van de nlo duidelijk van minder belang. De afgestudeerden van de pabo geven vaker dan de nlo-afgestudeerden aan dat zij problemen of kansen moeten signaleren. Het vereiste niveau om nieuwe ideeën of oplossingen te bedenken moet hoger zijn van de pabo-afgestudeerden, wat goed overeenkomt met het beeld dat de studenten hebben dat zij creatief moeten zijn. Daarnaast moeten zij een hoger niveau hebben wat betreft het productief kunnen samenwerken, nieuwe dingen leren, de capaciteiten aanspreken, nek uitsteken, ideeën ter discussie stellen, opkomen voor het eigen standpunt en begrip tonen voor andermans standpunten. De afgestudeerden van de nlo maar vooral ook van de pabo moet een hoger niveau hebben wat betreft het toepassen van hun vakkennis in de praktijk en een lager niveau met betrekking tot het communiceren in buitenlandse talen.

Tabel 5.4 Vereist niveau in functie aangaande verschillende aspecten, afgestudeerden van hbo-opleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			
	Nlo	Pabo	pabo	Totaal
<b>Vereist niveau in huidige functie van:*</b>				
Zelfstandig werken	4,3	4,4	4,3	4,3
Anderen duidelijk maken	4,3	4,3	4,1	4,1
Problemen/kansen signaleren	3,9	4,3	3,9	4,0
Onder druk goed functioneren	3,9	4,0	4,0	4,0
Productief samenwerken	3,9	4,2	4,0	4,0
Verbanden leggen	3,8	3,9	3,9	3,9
Hoofd- van bijzaken onderscheiden	3,8	3,9	3,9	3,9
Logisch redeneren	3,8	3,9	4,0	3,9
Nieuwe dingen leren	3,8	4,1	3,8	3,9
Begrip tonen andere standpunten	4,0	4,1	3,9	3,9
Informatie vergaren	3,6	3,8	3,8	3,8
Nieuwe ideeën/oplossingen bedenken	3,9	4,2	3,8	3,8
Nek uitsteken	3,7	4,0	3,8	3,8
Ideeën ter discussie stellen	3,7	4,0	3,7	3,8
Opkomen voor eigen standpunt	3,8	4,0	3,8	3,8
Vakkennis in praktijk toepassen	3,9	4,2	3,6	3,7
Knopen doorhakken	3,6	3,8	3,6	3,7
Capaciteiten aanspreken	3,7	3,8	3,6	3,7

Vervolg tabel 5.4

	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en	
			pabo	Totaal
<b>Vereist niveau in huidige functie van:*</b>				
Eigen vakgebied	3,7	4,0	3,6	3,6
Conform richtlijnenwerken	3,3	3,4	3,6	3,5
Informatie- & communicatietechnologie	3,1	3,2	3,5	3,4
Andere vakgebieden	2,9	3,2	3,1	3,1
Buitenlandse talen communiceren	2,1	1,8	2,5	2,4
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

\* 1 Matig...5 Uitmuntend.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

In tabel 5.5 wordt getoond in hoeverre de schoolverlaters vinden dat hun niveau op deze aspecten overeenkomt met het vereiste niveau in de functie. Op het eerste oog valt in deze tabel op dat pabo-schoolverlaters hun eigen niveau ten opzichte van het vereiste niveau vaker te laag vinden met name vergeleken met de nlo-schoolverlaters. Dit vinden zij onder andere voor de aspecten: kennis van het eigen vakgebied, vermogen om vakkennis in de praktijk toe te passen, problemen/kansen te signalen, nieuwe ideeën/oplossingen bedenken. De afgestudeerden van de nlo vinden dat zij een hoger niveau moeten krijgen voor de aspecten: problemen/kansen signaleren, onder druk goed functioneren en anderen dingen duidelijk maken.

Tabel 5.5 Vereist niveau van aspecten minus het eigen niveau, afgestudeerden van hbo-opleiding

	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en	
			pabo	Totaal
<b>Vereist niveau in huidige functie minus het eigen niveau van:*</b>				
Anderen duidelijk maken	0,2	0,3	0,2	0,3
Problemen/kansen signaleren	0,1	0,3	0,1	0,1
Hoofd- van bijzaken onderscheiden	0	0,1	0,1	0,1
Onder druk goed functioneren	0,1	0,2	0,1	0,1
Capaciteiten aanspreken	0,1	0,2	0	0,1
Zelfstandig werken	0,1	0,1	0,1	0,1
Verbanden leggen	0	0,1	0	0
Conform richtlijnenwerken	-0,2	0	0	0
Knopen doorhakken	-0,1	0,1	0	0

Vervolg tabel 5.5

	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en	
			pabo	Totaal
Nieuwe ideeën/oplossingen bedenken	0	0,2	0	0
Productief samenwerken	-0,1	0,1	0	0
Ideeën ter discussie stellen	-0,1	0,2	0	0
Opkomen voor eigen standpunt	-0,2	0,2	0	0
Eigen vakgebied	-0,1	0,2	-0,1	-0,1
Andere vakgebieden	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Vakkennis in praktijk toepassen	0	0,2	-0,1	-0,1
Informatie vergaren	-0,3	0	-0,1	-0,1
Logisch redeneren	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Nek uitsteken	-0,2	0	-0,1	-0,1
Begrip tonen andere standpunten	0	0,1	-0,1	-0,1
Informatie- & communicatietechnologie	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2
Nieuwe dingen leren	-0,2	0	-0,3	-0,2
Buitenlandse talen communiceren	-0,9	-0,9	-0,6	-0,7
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

\* Vereist niveau van aspecten minus het eigen niveau. Negatieve waarden geven aan dat het eigen niveau te hoog is voor de functie, positieve waarden geven aan dat het eigen niveau te laag is voor de functie.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Voor bepaalde aspecten zal de opleiding het niveau wellicht niet makkelijk hoger kunnen maken, aangezien men de vaardigheden in de praktijk moet opdoen. Echter, er zijn wel cursussen te bedenken die bijvoorbeeld een persoon leren assertiever te worden. Tabel 5.6 laat zien dat afgestudeerden hun kennis ongeveer voor de helft hebben opgedaan in de opleiding en voor de helft buiten de opleiding. De pabo- en nlo-afgestudeerden geven wat meer aan deze vaardigheden buiten de opleiding te hebben opgedaan.

Tabel 5.6 Leren van aspecten buiten ten opzichte van in de hbo-opleiding, afgestudeerden van hbo-opleiding

Aspecten:*	Nlo	Pabo	Hbo-opleiding, excl. nlo en	
			pabo	Totaal
Productief samenwerken	3,3	3,4	3,5	3,5
Informatie vergaren	3,1	3,1	3,3	3,3
Eigen vakgebied	3,4	3,5	3,1	3,2
Problemen/kansen signaleren	3,1	3,3	3,2	3,2
Verbanden leggen	3,0	3,0	3,3	3,2
Anderen duidelijk maken	3,3	3,1	3,2	3,2
Capaciteiten aanspreken	3,1	3,0	3,2	3,2
Ideeën ter discussie stellen	3,0	3,0	3,2	3,2
Vakkennis in praktijk toepassen	3,2	3,4	3,1	3,1
Hoofd- van bijzaken onderscheiden	3,0	2,9	3,2	3,1
Nieuwe ideeën/oplossingen bedenken	3,0	3,1	3,1	3,1
Nieuwe dingen leren	3,2	3,1	3,1	3,1
Zelfstandig werkzaamheden uitvoeren	3,0	3,1	3,1	3,1
Opkomen eigen standpunt	2,8	2,9	3,1	3,1
Begrip tonen voor andere standpunten	2,9	3,0	3,2	3,1
Logisch redeneren	2,9	2,7	3,1	3,0
Informatie- & communicatietechnologie	2,8	2,8	3,0	2,9
Conform budgetwerken	2,6	2,7	2,9	2,9
Knopen doorhakken	2,5	2,5	2,7	2,7
Nek uitsteken	2,5	2,6	2,7	2,7
Andere vakgebieden	2,4	2,5	2,6	2,6
Onder druk functioneren	2,4	2,5	2,7	2,6
Communiceren in buitenlandse talen	1,9	1,7	2,3	2,3
gemiddeld over de aspecten	2,9	2,9	3,0	3,0
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

\* 1 Buiten de opleiding aspect geleerd...5 In hbo-opleiding aspect vooral geleerd.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

De afgestudeerden werd daarnaast gevraagd welke aspecten zij te weinig en te veel aan bod vonden gekomen in de opleiding. Tabel 5.7 toont dat nlo-studenten meer dan de andere groepen geen aspect noemen bij de eerste vraag. Zowel de pabo- als de nlo-afgestudeerden vinden dat ICT-vaardigheden, communiceren in buitenlandse talen en conform budgetten werken te weinig aan bod zijn gekomen gedurende de opleiding. Pabo-afgestudeerden geven vaak aan dat problemen/kansen signaleren en onder druk functioneren niet

genoeg aan bod zijn gekomen. Het is ook opvallend dat bijna 12% van de pabo-afgestudeerden vindt dat zij hun capaciteiten onvoldoende hebben hoeven aanspreken.

**Tabel 5.7 Aspecten die te weinig aan bod zijn gekomen in hbo-opleiding (meerdere antwoorden mogelijk), afgestudeerden van hbo-opleiding**

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			
	Nlo	Pabo	pabo	Totaal
Geen aspect genoemd (%)	25,5	16,1	19,2	19,0
Communiceren in buitenlandse talen (%)	19,9	21,4	25,9	25,2
Conform budgetwerken (%)	18,9	19,8	24,1	23,4
Vakkennis in praktijk toepassen (%)	13,0	12,9	17,2	16,6
Informatie-&communicatietechnologie (%)	19,7	20,1	15,6	16,2
Andere vakgebieden (%)	13,8	13,0	13,1	13,1
Onder druk functioneren (%)	12,1	17,7	11,3	12,1
Knopen doorhakken (%)	13,2	8,1	11,5	11,1
Eigen vakgebied (%)	10,2	10,2	11,1	10,9
Problemen/kansen signaleren (%)	11,5	19,4	8,8	10,1
Capaciteiten aanspreken (%)	7,9	11,9	8,8	9,2
Verbanden leggen (%)	6,1	7,4	9,1	8,8
Nieuwe ideeën/oplossingen bedenken (%)	6,6	7,3	9,0	8,7
Hoofd- van bijzaken onderscheiden (%)	6,2	7,4	7,6	7,5
Anderen duidelijk maken (%)	2,8	4,6	6,1	5,8
Logisch redeneren (%)	4,5	4,3	5,9	5,7
Nek uitstekende (%)	4,4	3,2	5,4	5,1
Informatie vergaren (%)	5,3	4,3	5,0	4,9
Zelfstandig werkzaamheden uitvoeren (%)	2,7	3,5	5,0	4,8
Ideeën ter discussie stellen (%)	2,3	6,2	4,7	4,8
Opkomen eigen standpunt (%)	3,0	7,3	4,4	4,7
Nieuwe dingen leren (%)	4,0	2,9	3,1	3,1
Productief samenwerken (%)	2,8	4,5	2,9	3,1
Begrip tonen voor andere standpunten (%)	1,0	1,8	1,7	1,6
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Ook bij de aspecten die te veel aan bod zijn gekomen tijdens de opleiding scoort de nlo opvallend goed. Maar liefst 54% van de afgestudeerden vindt dat geen van de aspecten te veel aan bod zijn gekomen. Samenwerken wordt bij zowel de pabo als de nlo genoemd als aspect dat te veel tijdens de opleiding werd gedaan. Van de nlo-afge-

studeerden geeft 6% aan dat er te veel aandacht aan het eigen vakgebied werd gegeven. Dit lijkt in overeenkomst met de eerdere resultaten dat de afgestudeerden van de nlo vinden dat zij te smal worden opgeleid.

**Tabel 5.8** Aspecten die te veel aan bod zijn gekomen in hbo-opleiding (meerdere antwoorden mogelijk), afgestudeerden van hbo-opleiding

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Geen aspect genoemd (%)	54,3	46,2	44,4	44,9
Productief samenwerken (%)	18,0	21,2	23,5	23,1
Informatie vergaren (%)	7,6	12,1	12,4	12,2
Informatie- & communicatietechnologie (%)	4,9	5,1	6,6	6,4
Zelfstandig werkzaamheden uitvoeren (%)	4,9	7,7	5,9	6,0
Conform budgetwerken (%)	2,8	3,2	5,9	5,5
Ideeën ter discussie stellen (%)	5,1	6,1	5,4	5,5
Begrip tonen voor andere standpunten (%)	5,3	3,9	5,1	5,0
Problemen/kansen signaleren (%)	2,3	5,4	5,0	4,9
Nieuwe ideeën/oplossingen bedenken (%)	4,5	8,9	4,4	4,9
Anderen duidelijk maken (%)	4,4	5,4	4,8	4,9
Capaciteiten aanspreken (%)	4,0	3,0	4,9	4,6
Onder druk functioneren (%)	2,3	4,3	4,0	4,0
Andere vakgebieden (%)	2,1	2,8	4,2	3,9
Eigen vakgebied (%)	6,2	3,5	3,4	3,5
Vakkennis in praktijk toepassen (%)	4,9	3,5	3,3	3,4
Hoofd- van bijzaken onderscheiden (%)	3,2	2,4	3,1	3,0
Verbanden leggen (%)	2,7	2,4	2,9	2,8
Logisch redeneren (%)	1,7	2,0	2,9	2,8
Opkomen eigen standpunt (%)	2,7	2,0	2,9	2,8
Nieuwe dingen leren (%)	2,3	4,1	2,6	2,7
Communiceren in buitenlandse talen (%)	0,6	0,6	2,5	2,2
Nek uitstekende (%)	1,5	1,6	1,3	1,4
Knopen doorhakken (%)	2,5	0,9	1,3	1,3
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

In de additionele enquête zijn zowel aan de studenten als aan de afgestudeerden specifieke capaciteiten die te maken hebben met het lerarenberoep bevraagd. De nlo-studenten kunnen volgens henzelf minder goed samenwerken dan de afgestudeerden en stralen minder

zelfvertrouwen uit. Zij hebben een grotere behoefte aan feedback. De pabo-studenten kunnen ook minder goed samenwerken, zijn minder assertief en vinden ook feedback belangrijker.

**Tabel 5.9 Capaciteiten studenten lerarenopleiding en werkende leraren**

	Studenten Nlo	Werkenden Nlo	Verschiil* Nlo	Studenten Pabo	Werkenden Pabo	Verschiil* Pabo
Kun je je makkelijk verplaatsen in de gedachten van anderen?	3,9	3,9	0,0	3,9	3,9	0,0
Vind je het leuk om met kinderen te werken?	4,1	4,2	0,1	4,7	4,6	0,0
Kun je in het algemeen goed samenwerken met anderen?	3,7	4,0	0,3	3,9	4,0	0,2
Straal je zelfvertrouwen uit?	3,6	3,8	0,2	3,6	3,6	0,0
Als iemand je iets vraagt, vind je het dan moeilijk om nee te zeggen?	2,9	3,0	0,1	2,9	3,1	0,2
Stel iemand doet iets waar jij niet achter staat. Kun je dan meestal wel begrijpen waarom hij het doet?	3,4	3,3	-0,1	3,4	3,3	-0,1
Spreek je in de praktijk wel eens mensen op storend gedrag of denkbeelden aan?	3,5	3,7	0,1	3,1	3,1	-0,1
Is feedback op jouw gedrag/prestaties voor jou belangrijk?	4,2	3,9	-0,3	4,2	4,0	-0,2

I helemaal niet... 5 heel veel.

\*Verschiil is de capaciteiten van werkenden minus die van studenten. Een positief verschiil geeft aan dat studenten op dat capaciteitsaspect nog moeten groeien en een negatief dat studenten zich zullen moeten aanleren het belang van het aspect te verminderen (bijv. feedback).

Bron: ROA enquête onder studenten en afgestudeerden van de lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van respectievelijk havo/vwo en hbo ondervraagd, 2004

Verder werd de schoolverlaters gevraagd in welke mate de nadruk op verschillende werkvormen werd gelegd tijdens de opleiding en of men vindt dat de nadruk meer of minder zou hebben moeten zijn. Tabel 5.10 geeft aan dat vooral de pabo- maar ook de nlo-studenten veel groepsopdrachten moesten maken en veel aan zelfstudie deden. De pabo-studenten hadden daarnaast veel schrijfopdrachten en stages en de nlo-studenten veel vaardigheidstrainingen. Bij de meeste aspecten is men gemiddeld tevreden over de aandacht tijdens de opleiding aan de werkvorm behalve bij de groepsopdrachten. In alle drie de groepen vindt men gemiddeld dat er teveel aandacht aan groepsopdrachten wordt geschonken. Pabo- en nlo-afgestudeerden geven daarnaast aan dat zij meer nadruk zouden willen hebben op de

vaardigheidstrainingen, practica en stages ten opzichte van de gemiddelde hbo-afgestudeerde.

Tabel 5.10 Nadruk en gewenste nadruk tijdens opleiding op werkvormen in hbo-opleiding, afgestudeerden van hbo-opleiding

	Nadruk tijdens opleiding*				Gewenste nadruk**			
	Hbo-opleiding,				Hbo-opleiding,			
	Nlo	Pabo	excl. nlo en pabo	Totaal	Nlo	Pabo	excl. nlo en pabo	Totaal
Hoorcolleges	2,6	3,0	3,0	3,0	2,2	2,0	2,1	2,1
Werkcolleges	3,6	3,5	3,4	3,4	2,1	2,2	2,2	2,2
Groepsopdrachten	4,0	4,2	4,1	4,1	1,8	1,8	1,9	1,9
Vaardigheidstrainingen	3,5	3,1	3,2	3,2	2,5	2,6	2,5	2,5
Practica	3,4	3,3	3,1	3,2	2,3	2,3	2,4	2,4
Computersimulaties/ games	1,9	2,0	2,0	2,0	2,2	2,2	2,3	2,3
Schrijf/ onderzoeksopdracht	3,4	3,6	3,3	3,4	2,1	2,0	2,2	2,2
Zelfstudie	3,9	3,9	3,7	3,7	2,1	2,1	2,1	2,1
Stages	3,7	4,2	3,5	3,6	2,3	2,3	2,2	2,3
Afstudeerscriptie	3,2	3,6	3,6	3,6	2,2	2,1	2,2	2,2
Anders	2,7	3,0	2,8	2,8	2,2	2,1	2,2	2,2

\* 1 zeer weinig...5 zeer veel.

\*\* 1 minder; 2 gelijk, 3 meer.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

In de additionele enquête werd de hbo-schoolverlaters ook gevraagd welk aspect zij het leukst vonden aan de opleiding. Het beeld dat in tabel 5.11 geschetst wordt strookt met de eerdere bevindingen. De meeste pabo-afgestudeerden vonden de stages het leukst, hetgeen ook geldt voor een kwart van de nlo-afgestudeerden. Ongeveer 39% van de nlo-afgestudeerden vond het het leukst om zichzelf te ontwikkelen en 8% vond de diepgang in de opleiding het meest interessant. Opvallend is verder dat een groot aantal schoolverlaters de sfeer in de opleiding noemt. Dit is in lijn met de eerdere resultaten dat leerlingen van de pabo vaker de opleiding blijven volgen als meer van hun schoolgenoten van de havo/vwo-vooropleiding de opleiding volgen.

Tabel 5.11 Wat vond je het leukste aspect van de opleiding? Afgestudeerden van hbo-opleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Stages/praktijk (%)	25,0	56,5	49,2
Eigen ontwikkeling/theoretische kennis (%)	38,5	12,1	18,3
Veelzijdigheid (%)	7,3	9,8	9,3
Sfeer, gezelligheid (%)	8,3	9,2	9,0
Werken met kinderen/leerlingen (%)	3,1	5,1	4,6
Overig (%)	7,3	2,5	3,7
Diepgang (%)	8,3	1,6	3,2
Met mensen omgaan/collegialiteit/samenwerken (%)	1,0	1,6	1,5
Lessen bedenken (%)	1,0	1,6	1,5
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>96</b>	<b>322</b>	<b>418</b>

Bron: ROA enquête onder afgestudeerden van een lerarenopleiding, 2 jaar na de hbo-opleiding ondervraagd, 2004

Uit tabel 5.12 blijkt dat de afgestudeerden van de nlo vooral de theorie en de organisatie van de opleiding het minst goed vonden. Ook storen veel afgestudeerden zich aan bepaalde specifieke vakken. Bij de pabo worden vakken genoemd als punniken, tekenen en blok-fluiten. Daarnaast wordt het lage niveau weer door ongeveer 10% van de pabo-afgestudeerden genoemd.

Opgesplitst naar geslacht, blijken nlo-mannen de onzinnige opdrachten, het lage niveau en de aansluiting van theorie op praktijk vaker te noemen dan vrouwen. Bij de pabo noemen de vrouwen vaker het lage niveau, de theorie en het schoolse karakter en minder vaak het tekort aan diepgang dan de mannen.

Tabel 5.12 Wat vond je het minst leuke aspect van de opleiding? Afgestudeerden van hbo-opleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Organisatie opleiding (%)	12,8	12,4	12,5
Theorie (%)	16,0	8,3	10,1
Verslagen/werkstukken/administratie/reflectie (%)	6,4	8,9	8,3
Laag niveau/standaard niveau/te sociaal karakter (%)	5,3	9,2	8,3
Specifieke vakken (%)	7,5	8,3	8,1
Onzinnige opdrachten (%)	4,3	8,6	7,6
Theorie sluit niet goed aan op praktijk (%)	8,5	6,4	6,9
Schoolse karakter/hoorcolleges (%)	3,2	7,3	6,4
Overig (%)	9,6	5,4	6,4
Niks (%)	8,5	3,8	4,9
Te weinig diepgang (%)		5,4	4,2
Begeleiding leraren (%)	4,3	3,2	3,4

Vervolg tabel 5.12

	Nlo	Pabo	Totaal
Hoge werkdruk (%)	5,3	2,6	3,2
Tentamens (%)	2,1	3,2	2,9
Te veel stage (%)	4,3	1,9	2,5
Samenwerkend leren (%)	2,1	2,6	2,5
Te weinig stage (%)		2,6	2,0
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>96</b>	<b>322</b>	<b>418</b>

Bron: ROA enquête onder afgestudeerden van een lerarenopleiding, 2 jaar na de hbo-opleiding ondervraagd, 2004

In de additionele enquête werd gevraagd de lerarenopleiding te beoordelen op een aantal aspecten. Tabel 5.13 laat zien dat pedagogische en didactische vakken, praktische problemen bij de vakuitoefening en opdoen van praktijkervaring volgens de pabo-afgestudeerden meer nadruk moeten krijgen ten opzichte van de nlo-afgestudeerden.

Tabel 5.13 Hoe beoordeel je achteraf gezien de lerarenopleiding op de volgende aspecten? Afgestudeerden van hbo-opleiding

		(veel)	evenveel	(veel)	Totaal	Gemiddelde
		minder nadruk	nadruk	meer nadruk		
Vakinhoud (%)	Nlo	7,3	39,6	53,1	100	3,5
	Pabo	9,3	44,2	46,5	100	3,5
Pedagogische en didactische vakken (%)	Nlo	7,3	51,0	41,7	100	3,5
	Pabo	1,9	34,0	64,2	100	3,8
Breder opleidingsprogramma (%)	Nlo	16,7	46,9	36,5	100	3,2
	Pabo	14,1	51,9	34,1	100	3,2
Praktische problemen bij vakuitoefening (%)	Nlo	2,1	25,0	72,9	100	3,9
	Pabo	1,6	17,1	81,3	100	4,1
Opdoen praktijkervaring (%)	Nlo	3,1	58,3	38,5	100	3,5
	Pabo	0,3	56,4	43,3	100	3,6
Mogelijkheid buiten vakgebied werk vinden (%)	Nlo	19,0	40,0	41,0	100	3,3
	Pabo	18,0	43,9	38,1	100	3,3

Bron: ROA enquête onder afgestudeerden van een lerarenopleiding, 2 jaar na de hbo-opleiding ondervraagd, 2004

Afgestudeerden van de pabo hebben daarnaast de overstap van school naar werk als een grotere stap beschouwd dan de nlo-afgestudeerden. Dit onderstreept het bovenstaande beeld dat er in de opleiding niet voldoende aandacht wordt besteed aan aspecten die nodig zijn om de baan uit te voeren.

Tabel 5.14 Hoe heb je de overstap van school naar werk ervaren? Afgestudeerden van hbo-opleiding

	Nlo	Pabo	Totaal
Een kleine stap (%)	50,6	40,9	43,1
Een redelijk grote stap (%)	40,5	45,3	44,2
Een zeer grote stap (%)	9,0	13,9	12,7
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>96</b>	<b>322</b>	<b>418</b>

Bron: ROA enquête onder afgestudeerden van een lerarenopleiding, 2 jaar na de hbo-opleiding ondervraagd, 2004

Tabel 5.15 geeft aan dat ongeveer 85% van zowel de nlo- als de pabo-studenten verwacht dat zij als leraar zullen gaan werken na afstuderen. Vooral de pabo-studenten hebben zin om te werken. Over het algemeen zijn de studenten trotser op hun latere beroep dan de afgestudeerden. De omgeving reageert over het algemeen positiever op de mededeling van de pabo-studenten om hun opleiding te gaan volgen dan op de mededeling van de nlo-studenten.

Tabel 5.15 Informatie over de tevredenheid met de opleidingskeuze, studenten en afgestudeerden van hbo-opleiding

Studenten	Afgestudeerden			Nlo	Pabo	Totaal
	Nlo	Pabo	Totaal			
Hoe groot acht je de kans dat je na de opleiding als leraar gaat werken? (%)	85,9	85,0	85,0			
Heb je zin om te werken?*	4,0	4,1	4,1			
Als je aan vrienden uitlegt wat je later wil worden (cq wat voor beroep je uitoefend), vertel je dat dan met een zekere mate van trots?*	4,1	4,1	4,1	3,8	3,9	3,9
Hoe stonden mensen in je omgeving destijds voordat je ging studeren tegenover jouw opleidingskeuze?*	3,9	4,3	4,3	3,9	4,2	4,1

\* 1 Helemaal niet, 2 Nauwelijks, 3 Redelijk, 4 Sterk, 5 Heel sterk.

\*\* 1 Zeer afwijzend, 2 Afwijzend, 3 Neutraal, 4 Positief, 5 Zeer positief.

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

## Oordeel over het beroep na de opleiding

Tabel 5.16 geeft de huidige situatie van de afgestudeerden van een hbo-opleiding. Ondanks dat studenten van de pabo vaak na afloop van de studie denken door te willen studeren, blijkt uit de tabel dat 85% van hen aan het werk is na de opleiding. Ook de nlo-studenten gaan vaker werken dan de andere hbo'ers.

Tabel 5.16 Huidige situatie hbo-afgestudeerden

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Betaald werk (%)	79,8	85,4	70,0	72,2
Student (%)	4,9	4,2	13,9	12,4
Combinatie opleiding-werk (%)	8,7	5,2	7,8	7,6
Werkloos (%)	2,0	1,7	3,5	3,3
Anders (%)	4,7	3,7	4,7	4,6
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

Ongeveer 80% van alle afgestudeerde pabo-studenten gaat na afloop werken als leraar in het basisonderwijs. Voor de nlo-afgestudeerden geldt dat 63% als leraar eerste of tweede graads gaat werken. Ongeveer 15% van hen geeft aan een andere functie te hebben gekregen na afloop van hun studie en 5% is gaan werken als leraar basisonderwijs.

Tabel 5.17 Aan het werk als leraar, hbo-afgestudeerden

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Leraar tweedegraads (%)	59,6	2,2	3,0	4,8
Leraar basisonderwijs (%)	5,3	80,1	0,4	9,7
Leraar eerstegraads (%)	3,6	0,2	0,3	0,4
Overige beroepen (%)	14,6	3,2	75,4	65,2
Niet werkend (%)	17,0	14,3	20,9	20,0
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>529</b>	<b>1.776</b>	<b>13.296</b>	<b>15.601</b>

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

In de additionele enquête die gehouden werd onder de afgestudeerden bleek dat 67% van de schoolverlaters die anderhalf jaar na het afstuderen in de schoolverlatersenquête aangaven niet te werken, een

half jaar later werkt. Van degenen die als leraar werkten, werkt inmiddels 1,5% niet meer. Dat geldt voor 2,7% van de leraren basisonderwijs.

**Tabel 5.18 Werk je momenteel? Hbo-afgestudeerden**

Situatie ten tijde van schoolverlatersenquête	Een half jaar later:		
	Ja	Nee	Totaal
Leraar tweedegraads (%)	95,7	4,3	100
Leraar basisonderwijs (%)	97,3	2,7	100
Leraar eerstegraads (%)	100,0		100
Overige beroepen (%)	94,1	5,9	100
Niet werkend (%)	67,2	32,8	100
<b>Totaal</b>	<b>92,3</b>	<b>7,7</b>	<b>100</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

Tabel 5.19 toont bovendien aan dat 93% van de schoolverlaters die niet werkten maar nu aangeven wel te werken, aan het werk zijn als leraar. Een kwart van de schoolverlaters die een ander beroep aangeven zijn inmiddels overgestapt op een beroep als leraar en ongeveer 5% van de leraren 2de graads werken inmiddels niet meer als leraar. Dit geldt voor slechts 1,6% van de leraren basisonderwijs.

**Tabel 5.19 Werk je als leraar? Hbo-afgestudeerden**

Situatie ten tijde van schoolverlatersenquête	Een half jaar later:		
	Ja	Nee	Totaal
Leraar tweedegraads (%)	94,0	6,0	100
Leraar basisonderwijs (%)	98,4	1,6	100
Leraar eerstegraads (%)	100,0		100
Overige beroepen (%)	25,0	75,0	100
Niet werkend (%)	93,0	7,0	100
<b>Totaal</b>	<b>94,0</b>	<b>6,0</b>	<b>100</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

De tweedegraads leraren vinden dat de aansluiting tussen hun functie en de opleiding veel beter is dan de algemene werkende hbo-afgestudeerde, dat hun kennis en vaardigheden beter benut worden en zij zijn meer tevreden over hun functie. Datzelfde geldt in nog sterkere mate voor de leraren basisonderwijs. De carrièremogelijkheden zijn daarentegen voor de tweedegraads leraren minder dan voor de andere afgestudeerden en die voor een leraar basisonderwijs zijn nog minder goed.

Tabel 5.20 Oordeel over functie, hbo-afgestudeerden

	Aansluiting functie aan opleiding*	Kennis en vaardigheden benut**	Kennis en vaardigheden schieten tekort**	Carrière- mogelijk- heden***	Tevreden over functie****	Aantal respon- denten
Leraar tweedegraads	3,4	4,0	1,9	2,9	4,0	749
Leraar basisonderwijs	3,5	4,3	2,0	2,5	4,2	1.499
Leraar eerstegraads	3,4	3,9	1,9	3,1	4,0	61
Overige beroepen	3,0	3,6	1,9	3,2	3,7	10.165
<b>Totaal</b>	<b>3,1</b>	<b>3,7</b>	<b>1,9</b>	<b>3,1</b>	<b>3,8</b>	<b>12.474</b>

\*1 slecht, 2 matig, 3 voldoende, 4 goed.

\*\*1 helemaal niet...5 in sterke mate.

\*\*\*1 nauwelijks...5 heel veel.

\*\*\*\*1 zeer ontevreden...5 zeer tevreden.

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

Tabel 5.21 geeft aan dat de tweedegraads leraren, evenals de leraren basisonderwijs zoals verwacht veel vaker in loondienst werken dan degenen met een ander beroep.

Tabel 5.21 Soort dienstverband, hbo-afgestudeerden

	Loondienst	Uitzend-, oproep- kracht	Zelf- standige	Free- lancer	Anders	Totaal	Aantal respon- denten
Leraar tweede graads (%)	92,0	1,3	3,1	1,6	2,0	100	749
Leraar basisschool (%)	94,1	2,1	0,9	0,1	2,7	100	1.499
Leraar eerstegraads (%)	84,0	6,0	2,0	2,0	6,0	100	61
Ander wilde leraar worden (%)	86,4	6,9	2,9	1,6	2,3	100	10.165
<b>Totaal</b>	<b>87,7</b>	<b>5,9</b>	<b>2,7</b>	<b>1,4</b>	<b>2,3</b>	<b>100</b>	<b>12.474</b>

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

Ook hebben de tweedegraads leraren vaker een vast contract. Dit geldt nog meer voor de leraren basisonderwijs. Ongeveer driekwart van hen is (in proeftijd voor een) vaste baan. Daarnaast heeft nog ongeveer 6% van de leraren een tijdelijk contract met uitzicht op een vaste baan.

Tabel 5.22 Soort aanstelling, hbo-afgestudeerden

	Tijdelijk		Tijdelijk	n.v.t.	Totaal	Aantal respon- denten
	(In proeftijd	met uitzicht	zonder			
	voor) vaste	op vaste	uitzicht op			
	baan	baan	vaste baan			
Leraar tweedegraads (%)	66,1	5,1	18,1	10,7	100	749
Leraar basisonderwijs (%)	74,3	5,7	13,7	6,3	100	1.499
Leraar eerstegraads (%)	62,7	9,8	17,6	9,8	100	61
Overige beroepen (%)	56,4	8,7	22,1	12,8	100	10.165
<b>Totaal</b>	<b>59,2</b>	<b>8,1</b>	<b>20,8</b>	<b>11,9</b>	<b>100</b>	<b>12.474</b>

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

De werkende schoolverlaters van de nlo en pabo krijgen banen die zij goed vinden aansluiten op hun niveau. Ongeveer 94% van de pabo-schoolverlaters krijgt een baan op hbo-niveau ten opzichte van ongeveer 87% van de nlo-schoolverlaters en 70% van de overige schoolverlaters van een hbo-opleiding.

Tabel 5.23 Vereiste opleidingsniveau door werkgever, hbo-afgestudeerden

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Wo (%)	1,2	0,5	1,3	1,2
Hbo (%)	87,5	94,4	69,7	73,5
Mbo (%)	7,3	2,9	22,7	19,7
Havo, vwo (%)	1,4	1,7	2,4	2,3
Mavo, lbo /vbo of lager (%)	2,6	0,5	3,9	3,4
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>422</b>	<b>1.517</b>	<b>9.307</b>	<b>11.264</b>

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

Ook de opleidingsrichting sluit goed aan op de vaardigheden die men in de opleiding heeft opgedaan. Ongeveer 85% van de pabo-afgestudeerden stelt dat de functie uitsluitend de eigen opleidingsrichting vereist. Bij de nlo is dit 57%, hetgeen nog altijd significant meer is dan 26% van de overige hbo-afgestudeerden.

Tabel 5.24 Vereiste opleidingsrichting door werkgever, hbo-afgestudeerden.

	Hbo-opleiding, excl. nlo en			Totaal
	Nlo	Pabo	pabo	
Uitsluitend mijn eigen richting (%)	57,4	85,0	26,5	34,9
Mijn eigen of verwante richting (%)	31,5	9,9	49,0	43,5
Een geheel andere richting (%)	4,7	2,4	4,6	4,3
Geen specifieke richting (%)	6,4	2,7	20,0	17,3
Totaal	100	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>422</b>	<b>1.517</b>	<b>9.307</b>	<b>11.264</b>

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

De leerkrachten op zowel basisschool als de tweedegraads leerkrachten geven ongeveer even vaak aan dat hun vakgebied aan verandering onderhevig is dan andere hbo'ers. Daarnaast stellen zij wel dat zij meer leren in de werksituatie. De tweedegraads leerkrachten geven gemiddeld meer aan dat de hoofdverantwoordelijkheid voor competentieontwikkeling bij henzelf ligt dan bij de werkgever.

Tabel 5.25 Andere functiekarakteristieken, hbo-afgestudeerden.

	Vakgebied aan verandering onderhevig*	Leren in praktijk van werksituatie*	Hoofdverantwoordelijkheid competentieontwikkeling op werk ligt bij werkgever**
Leraar tweedegraads (%)	3,9	4,3	2,2
Leraar basisonderwijs (%)	3,9	4,6	2,3
Leraar eerstegraads (%)	3,8	4,4	2,4
Overige beroepen (%)	3,9	4,2	2,4
<b>Totaal</b>	<b>3,9</b>	<b>4,3</b>	<b>2,3</b>

\* 1 helemaal niet..5 in sterke mate.

\*\* 1 bij mijzelf...5 bij mijn werkgever.

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

Het is ten slotte opvallend hoe gelukkig de leerkrachten van het basisonderwijs zijn met het leven dat zij leiden, hoewel hun gezondheid gemiddeld wat minder goed is dan die van de anderen.

Tabel 5.26 Levensvisies, gezondheid en tevredenheid met het leven, hbo-afgestudeerden

	Stellingen met betrekking tot levensvisies*					
	Als je niet voortdurend uitkijkt zullen mensen van je profiteren	De meeste mensen zijn te vertrouwen	Om in de maatschappij vooruit te komen hangt voornamelijk af van inzet en niet van geluk	Ik heb het gevoel dat ik weinig heb over wat er in mijn leven gebeurt	Gezondheid over het algemeen**	Mate tevredenheid met leven zoals dat wordt geleid***
Leraar tweedegraads (%)	2,6	3,5	3,7	1,8	4,1	3,7
Leraar basisonderwijs (%)	2,8	3,5	3,7	1,9	4,0	3,7
Leraar eerstegraads (%)	2,6	3,8	3,5	1,7	4,2	3,7
Overige beroepen (%)	3,0	3,3	3,7	1,9	4,1	3,5
<b>Totaal</b>	<b>2,9</b>	<b>3,4</b>	<b>3,7</b>	<b>1,9</b>	<b>4,1</b>	<b>3,5</b>

\* 1 helemaal mee oneens...5 helemaal mee eens.

\*\* 1 slecht...5 goed.

\*\*\* 1 niet zo tevreden...5 buitengewoon tevreden.

Bron: ROA schoolverlatersenquête, 1,5 jaar na afstuderen van hbo-opleiding ondervraagd, 2003

### Oordeel over het lerarenberoep van de werkende leraren

Ook onder de leraren werden vragen gesteld in de additionele enquête over hun beroep. Tabel 5.27 laat zien dat werken met kinderen en kinderen iets bij brengen ook bij de werkende leerkrachten de belangrijkste aspecten van het lerarenberoep blijven. In vergelijking met de antwoorden die de studenten aan de lerarenopleiding geven, komen er bij de leerkrachten ook meer antwoorden in voor die verband houden met de secundaire arbeidsvoorwaarden, zoals de vakanties die met de vakantietijden van de kinderen aansluit en de regelmatige werktijden.

Tabel 5.27 Wat vind je het aantrekkelijkste aspect van het lerarenberoep? Hbo-afgestudeerden

	Nlo	Pabo	Totaal
Werken met kinderen (%)	35,4	41,5	40,1
Kinderen iets bijbrengen (%)	36,5	29,8	31,3
Afwisseling (%)	14,6	19,0	18,0
Vakanties, vrije tijd (%)	4,2	3,5	3,6
Eigen baas zijn (%)	2,1	3,8	3,4
Overig (%)	5,2	1,6	2,4
Regelmatige tijden (%)	2,1	0,6	1,0
Creativiteit (%)		0,3	0,2
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>96</b>	<b>322</b>	<b>418</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

Ook bij de onaantrekkelijke aspecten van het lerarenberoep voeren de bekende antwoorden de overtoon. Vervelende kinderen in de klas hebben, de vele vergaderingen, de hoge werkdruk en de ouderavonden zijn belangrijke negatieve aspecten. Het valt op dat de geringe doorgroeimogelijkheden en het verkeerde imago van het beroep als antwoorden worden gegeven. Met het laatste doelt men op het idee dat de omgeving van de leraren heeft dat leraar zijn geen hoge werkdruk met zich meebrengt.

Tabel 5.28 Wat vind je het onaantrekkelijkste aspect van het lerarenberoep? Hbo-afgestudeerden

	Nlo	Pabo	Totaal
Vergaderingen (%)	20,8	27,2	25,7
Werkdruk (incl. nakijkwerk) (%)	14,6	23,1	21,1
Administratie, organisatie school (%)	7,3	12,7	11,4
Vervelende kinderen, streng moeten zijn (%)	33,3	4,4	11,2
Ouders (%)	2,1	11,4	9,2
Salaris (%)	9,4	3,5	4,9
Overig (%)	3,1	5,4	4,9
Geringe doorgroeimogelijkheden (%)	2,1	2,9	2,7
Samenwerking met collega's (%)		3,2	2,4
Onflexibele werktijden, gebonden aan vakanties (%)	5,2	1,3	2,2
Imago van het beroep (%)		2,9	2,2
Niets (%)	2,1	1,3	1,5
Op den duur saaie karakter van lessen (%)		1,0	0,7
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>96</b>	<b>322</b>	<b>418</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

In tabel 5.29 wordt duidelijk gemaakt dat maar liefst 19% van degenen die nu werken als leraar aan een basisschool over vijf jaar verwacht niet meer te zullen werken als leraar, bij de nlo-afgestudeerden is dit zelfs 25%. Van degenen die nu niet werken als leraar maar wel de opleiding nlo of pabo hebben gedaan verwacht respectievelijk 37% en 57% dat zij ooit als leraar zullen werken.

Tabel 5.29 Kansen werken als leraar en werken in ander beroep van hbo-afgestudeerden die respectievelijk niet en wel werkzaam zijn als leraar.

	Hoe schat je de kans in dat je binnen 5 jaar in een ander beroep dan het lerarenberoep werkzaam zult zijn? (Voor degenen die werken als leraar.) (%)	Hoe schat je de kans in dat je ooit als leraar werkzaam zult zijn? (Voor degenen die niet als leraar werkzaam zijn).
Nlo	24,8	37,1
Pabo	19,1	57,0
<b>Totaal</b>	<b>20,3</b>	<b>50,3</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

In tabel 5.30 worden de factoren besproken die leraren zouden kunnen doen overstappen naar een ander beroep. De behoefte aan afwisseling wordt in deze hypothetische situatieschets als de belangrijkste reden genoemd. Ook zouden maar liefst 30% van de leraren een overstap overwegen als er nieuwe mogelijkheden zouden komen om ander werk te krijgen. Het salaris wordt door ongeveer 29% van de nlo-afgestudeerden genoemd en door ongeveer 19% van de pabo-afgestudeerden. De inhoud van het lerarenberoep wordt maar door weinig afgestudeerden genoemd, terwijl de inhoud van een ander beroep hen eerder naar dat beroep zou doen gaan.

Tabel 5.30 Van welke factoren verwacht je dat ze voor jou een belangrijke reden kunnen zijn om naar een ander beroep over te stappen (meerdere antwoorden mogelijk)? Hbo-afgestudeerden

	Nlo	Pabo	Totaal
Behoeftte aan afwisseling (%)	46,8	32,6	35,6
De inhoud van een ander beroep (%)	37,7	33,0	34,0
Nieuwe mogelijkheden om ander werk te krijgen (%)	31,2	29,1	29,6
Het salaris (%)	28,6	19,3	21,3
Problemen om mijn werk als leraar te behouden (%)	13,0	22,8	20,7
De inhoud van het lerarenberoep (%)	16,9	17,2	17,1
Anders (%)	13,0	16,5	15,8
De secundaire arbeidsvoorwaarden (%)	11,7	7,0	8,0
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>77</b>	<b>285</b>	<b>362</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

Voor de schoolverlaters die momenteel niet als leraar werken, blijkt de inhoud van het lerarenberoep erg vaak genoemd te worden als barrière om er naar over te stappen. Hoewel het maar kleine aantallen respondenten betreft, geeft de tabel een indicatie dat voor de pabo-afgestudeerden geldt dat nieuwe mogelijkheden om werk als leraar te krijgen hen zou kunnen overhalen leraar te worden. Behoeftte aan afwisseling wordt door een groot deel van de nlo-schoolverlaters genoemd.

Tabel 5.31 Van welke factoren verwacht je dat ze voor jou een belangrijke reden kunnen zijn om naar het lerarenberoep over te stappen (meerdere antwoorden mogelijk)? Hbo-afgestudeerden

	Nlo	Pabo	Totaal
De inhoud van het lerarenberoep (%)	47,4	62,2	57,1
Behoeftte aan afwisseling (%)	57,9	32,4	41,1
Problemen om mijn huidige werk te behouden (%)	31,6	18,9	23,2
Nieuwe mogelijkheden om werk als leraar te krijgen (%)	15,8	27,0	23,2
Het salaris (%)	26,3	16,2	19,6
De inhoud van het huidige beroep (%)	15,8	21,6	19,6
Anders (%)	21,1	10,8	14,3
De secundaire arbeidsvoorwaarden (%)	15,8	8,1	10,7
Totaal	100	100	100
<b>Aantal respondenten</b>	<b>12</b>	<b>11</b>	<b>23</b>

Bron: ROA enquête onder studenten aan een lerarenopleiding, 2 jaar na afstuderen van havo/vwo en hbo-opleiding ondervraagd, 2004

Tabel A.6 laat zien welke karakteristieken de studenten hebben die een andere opleiding gaan volgen na de lerarenopleiding of die na de lerarenopleiding in een ander beroep werkzaam zijn.

In de tabel is te zien dat de afgestudeerden van de nlo die een andere vervolgopleiding gaan volgen vaak aangeven dat ze meer geleerd hebben dan anderen. Het gaat hierbij om aspecten zoals kennis van het eigen vakgebied, kennis van andere vakgebieden, informatie verzamelen en productief samenwerken. Bij de pabo valt op dat de betere studenten (hoger gemiddeld cijfer) vaker doorstuderen. Deze studenten geven ook aan dat zij de diepgang in de pabo minder goed vonden. Ook vinden de pabo-studenten die door gaan studeren vaker dat zij kennis hebben opgedaan in de pabo wat betreft aspecten als productief samenwerken en anderen zaken duidelijk maken. Daarnaast valt op dat zij vaker aangeven te hebben geleerd om vak-kennis in de praktijk toe te passen. De eerder gebleken afkeer van de pabo-studenten van hoorcolleges, schrijfp opdrachten, zelfstudie en de afstudeerscriptie blijkt hen ook ervan af te houden verder te studeren. Daarentegen geven meer stages een hogere kans dat de student verder studeert. Dit resultaat geeft aan dat het aantrekkelijker maken van de opleiding weliswaar de studenten meer tevreden maakt, maar ook dat de student na afloop van de opleiding dan vaker wil doorstuderen. Studenten die onderwijs kregen met de studiesystemen PGO, projectonderwijs en competentiegericht onderwijs studeren minder vaak door.

Zowel voor de nlo- als de pabo-afgestudeerden blijkt dat degenen die vinden dat de opleiding een goede basis biedt om te starten op de arbeidsmarkt vaker in het lerarenberoep terecht komen. Hetzelfde geldt voor degenen die meer tevreden zijn met de voorlichting tijdens de opleiding over de beroepsmogelijkheden. Mannen die afstuderen van de pabo gaan vaker buiten het basisonderwijs werken.

Hoewel een hoger gemiddeld cijfer de respondent niet een hogere kans op een beroep in een andere sector geeft, blijkt wel dat de studenten die op bepaalde aspecten hoger zeggen te scoren, een hogere kans hebben om in een ander beroep te werken. Deze aspecten zijn onder andere verbanden leggen en capaciteiten aanspreken voor de pabo-afgestudeerden en kennis van andere vakgebieden voor de nlo-afgestudeerden. De respondenten die zeggen hun kennis van het eigen vakgebied meer op hun hbo-instelling te hebben opgedaan, hebben een hogere kans op een beroep als (basisschool)leraar.

Pabo-afgestudeerden die les hebben gehad met het PGO-systeem krijgen vaker een baan als basisschoolleraar. Nlo-afgestudeerden die vaker les hebben gehad met projectonderwijs krijgen vaker een baan buiten het onderwijs. De pabo-afgestudeerden die zich bij de studie-keuze lieten leiden door de locatie van de school krijgen minder vaak een baan als basisschoolleraar. Dit kan ermee te maken hebben dat zij niet bereid zijn te verhuizen voor hun baan.

Zoals verwacht leidt een hogere mate van twijfel bij zowel de pabo als de nlo vaker tot de keuze voor een nieuwe opleiding en voor de keuze voor het werken in een ander beroep.



6

## **Appendix**

## Appendix

Tabel A1 Vakkenpakket en examencijfers havo naar vervolgopleiding

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo		Totaal	
	Gemiddeld examen- cijfer	Aantal studenten (%)	Gemiddeld examen- cijfer	Aantal studenten (%)	Gemiddeld examen- cijfer	Aantal studenten (%)	Gemiddeld examen- cijfer	Aantal studenten (%)
Nederlands	6,6	100	6,8	100	6,6	100	6,6	100
Engels	6,6	100	6,4	100	6,5	100	6,5	100
Frans	6,4	35,1	6,2	39,8	6,5	32,9	6,4	33,8
Duits	6,7	45,6	6,3	48,3	6,5	49,6	6,5	49,2
Wiskunde A	6,4	61,4	6,6	63,1	6,4	54,8	6,4	56,1
Wiskunde B	6,5	22,8	6,6	14,2	6,7	34,2	6,7	31,4
Natuurkunde	6,8	21,1	6,6	14,2	6,8	32,5	6,8	29,8
Scheikunde	6,6	19,3	6,8	13,6	6,7	31,8	6,7	29,2
Biologie	6,4	31,6	6,4	39,2	6,4	32,9	6,4	33,6
Economie	6,1	84,2	6,3	88,1	6,4	77,7	6,4	79,2
Management en organisatie	6,8	22,8	6,9	19,3	6,8	33,9	6,8	31,7
Geschiedenis	6,6	78,9	6,7	90,9	6,6	69,6	6,6	72,5
Aardrijkskunde	6,6	59,6	6,3	51,1	6,4	47,3	6,4	48,2
Maatschappijleer	6,7	38,6	6,8	40,9	6,8	46,7	6,8	45,7
Culturele en kunstzinnige vorming	6,6	22,8	6,9	19,9	7,0	15,8	6,9	16,5
Muziek	6,0	3,5	7,2	10,2	7,0	5,0	7,0	5,6
Tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen	6,8	22,8	6,5	27,3	6,7	15,3	6,7	17,0
<b>Totaal</b>	<b>6,6</b>	<b>100</b>	<b>6,5</b>	<b>100</b>	<b>6,6</b>	<b>100</b>	<b>6,6</b>	<b>100</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel A.2 Vakkenpakket en examencijfers vwo naar vervolgopleiding.

	Nlo		Pabo		Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo		Totaal	
	Gemiddeld	Aantal	Gemiddeld	Aantal	Gemiddeld	Aantal	Gemiddeld	Aantal
	examen- cijfer	studenten (%)	examen- cijfer	studenten (%)	examen- cijfer	studenten (%)	examen- cijfer	studenten (%)
Nederlands	7,0	100	6,8	100	6,6	100	6,6	100
Engels	6,4	100	6,3	100	6,4	100	6,4	100
Frans	6,3	58,3	6,0	67,7	6,4	53,2	6,3	54,7
Duits	6,6	83,3	6,3	58,1	6,5	59,4	6,5	60,1
Latijn	6,0	16,7	5,7	9,7	6,4	10,0	6,3	10,2
Grieks		0,0	5,0	3,2	6,8	4,2	6,6	4,0
Wiskunde A	7,2	50,0	6,2	71,0	6,4	62,3	6,4	62,6
Wiskunde B	6,5	50,0	7,1	32,3	6,3	40,3	6,4	39,9
Natuurkunde	6,7	58,3	6,3	29,0	6,5	36,1	6,5	36,3
Scheikunde	6,7	50,0	6,0	29,0	6,4	33,5	6,3	33,7
Biologie	6,8	50,0	6,2	32,3	6,6	39,7	6,6	39,4
Economie	7,0	16,7	6,3	35,5	6,3	48,7	6,3	46,5
Management en organisatie	6,5	33,3	6,7	19,4	6,6	33,9	6,6	32,6
Economie I	6,0	16,7	5,3	9,7	6,5	13,5	6,4	13,3
Geschiedenis	7,0	58,3	6,5	71,0	6,7	72,3	6,7	71,7
Aardrijkskunde	6,5	16,7	6,4	54,8	6,6	53,5	6,6	52,4
Maatschappijleer	8,0	41,7	7,1	25,8	7,1	31,6	7,1	31,4
Culturele en kunstzinnige vormgeving 2	8,5	16,7	7,7	9,7	6,7	9,0	6,9	9,3
Filosofie	8,0	16,7	7,0	6,5	7,6	5,5	7,6	5,9
Muziek	8,0	8,3		0,0	7,5	2,6	7,6	2,5
Tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen	7,3	33,3	6,9	25,8	7,1	19,7	7,1	20,7
<b>Totaal</b>	<b>6,8</b>	<b>100</b>	<b>6,4</b>	<b>100</b>	<b>6,5</b>	<b>100</b>	<b>6,5</b>	<b>100</b>

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel A.3 Welke karakteristieken hebben de studenten die twijfelen over de ene opleiding maar toch de anderen volgen? havo/vwo-schoolverlaters

	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar nlo gaan volgen ten opzichte van vice versa*	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa**	Twijfel over nlo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa***
Vrouw			
Havo vooropleiding			
Gemiddelde leeftijd			
1,5 jaar na diploma havo	+	+	
Gemiddelde leeftijd			
1,5 jaar na diploma vwo	--		
Aantal studie jaren havo			
Aantal studie jaren vwo	--		
Opleidingsniveau vader			+
Opleidingsniveau moeder			
Aansluiting havo/vwo aan vervolgopleiding			++
Gemiddeld aantal uren besteed aan opleiding per week in vervolgopleiding	-		
<b>Profiel havo-vwo</b>			
Cultuur en maatschappij			++
Economie en maatschappij			
Natuur en gezondheid			
Natuur en techniek			
<b>Havo-examencijfer:</b>			
Nederlands			
Engels	-	+	
Frans			
Duits			
Wiskunde A			++
Wiskunde B			
Natuurkunde			
Scheikunde			
Biologie			
Economie			
Management en organisatie			
Geschiedenis	--		

Vervolg tabel A.3

	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar nlo gaan volgen ten opzichte van vice versa*	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa**	Twijfel over nlo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa***
Aardrijkskunde			
Maatschappijleer	--	--	
Culturele en kunstzinnige vorming	--		
Muziek			
Tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen			
<b>Vwo-examencijfer</b>			
Nederlands			
Engels			
Frans			
Duits			
Latijn			
Grieks			
Wiskunde A		--	
Wiskunde B			
Natuurkunde			
Scheikunde			
Biologie			
Economie			
Management en organisatie			
Economie I			
Geschiedenis			
Aardrijkskunde			
Maatschappijleer			
Culturele en kunstzinnige vormgeving 2			
Filosofie			
Muziek			
Tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen			

Vervolg tabel A.3

	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar nlo gaan volgen ten opzichte van vice versa*	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa**	Twijfel over nlo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa***
<b>Informatiebronnen gebruikt bij studiekeuze (meerdere antwoorden mogelijk)</b>			
Begeleiding op school (leraar, mentor, decaan)		--	
Open dagen bij vervolgopleiding			
Meeloopdagen bij vervolgopleiding			
Folders			
Computer/internet			
Anders			
Oordeel hulp bij keuze vervolgopleiding/beroep			
<b>Informatie verkregen in havo/vwo-opleiding over:</b>			
Mogelijkheden vakkenpakket		+	
Keuze vakkenpakket			
Vergoopleidingen			
Hulp bij keuze vervolgopleiding		+	
Inhoud lessen vervolgopleiding			
Manier lesgeven in vervolgopleiding			
Moeilijkheidsgraad vervolgopleiding			
Beroepen die je kunt uitoefenen met opleiding	++		
Kans op werk			
Oordeel kwaliteit van informatie over:			
Mogelijkheden vakkenpakket			+++
Keuze vakkenpakket			
Vergoopleidingen			

Vervolg tabel A.3

	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar nlo gaan volgen ten opzichte van vice versa*	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa**	Twijfel over nlo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa***
Hulp bij keuze vervolgopleiding			
Inhoud lessen vervolgopleiding			
Manier lesgeven in vervolgopleiding			
Moeilijkheidsgraad vervolgopleiding			
Beroepen die je kunt uitoefenen met opleiding		+++	
Kans op werk	+	+++	
Belang aspect			
Zelfstandigheid			
Vaste baan			
Afwisseling			
Inkomen		--	
Verantwoordelijkheid			
Creativiteit			
Uitdaging			
Maatschappelijk nut			
Omgang collega's			
Combinatie werk/prive			
Ontwikkeling expertise			
Erkenning		-	
Aantal leerlingen op school die pabo gaan volgen		++	
Aantal leerlingen op school die nlo gaan volgen			
Bij onderstaande informatie is steeds de gekozen en de alternatieve opleiding voor degenen met een waarde van de afhankelijke variabele van 0 omgedraaid.			

Vervolg tabel A.3

	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar nlo gaan volgen ten opzichte van vice versa*	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa**	Twijfel over nlo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa***
Leeftijd gekozen opleiding voor het eerst overwogen			
Leeftijd alternatieve opleiding voor het eerst overwogen		---	
Naar voorlichtingsdag opleiding geweest	++	+++	
Naar voorlichtingsdag alternatieve opleiding geweest		---	
<b>Beeld gekozen opleiding</b>	nlo	pabo	pabo
Werk/opl pa, ma, broer, zus			+
Werk/opl andere familie			
Uit de media (tv/krant)			
Werkervaring/stage			
Vakken op school		--	
Open-/voorlichtingsdagen	+++	+++	+
Informatie schooldecaan			
Andere wijze			
<b>Beeld alternatieve opleiding</b>	hbo-opleiding	hbo-opleiding	nlo
Werk/opl pa, ma, broer, zus		+++	
Werk/opl andere familie		--	
Uit de media (tv/krant)	+		
Werkervaring/stage			
Vakken op school			
Open-/voorlichtingsdagen		--	
Informatie schooldecaan			
Andere wijze			
<b>Realisatie aspect met gekozen opleiding</b>	nlo	pabo	pabo
Zelfstandigheid		++	
Vaste baan		+++	
Afwisseling		+++	
Inkomen			
Verantwoordelijkheid		++	
Creativiteit			

Vervolg tabel A.3

	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar nlo gaan volgen ten opzichte van vice versa*	Twijfel over hbo- opleiding, excl. nlo en pabo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa**	Twijfel over nlo maar pabo gaan volgen ten opzichte van vice versa***
Uitdaging			++
Maatschappelijk nut			
Omgang collega's			
Combinatie werk/privé			
Ontwikkeling expertise			
Erkenning			
<b>Realisatie aspect met alternatieve opleiding</b>	<b>hbo-opleiding</b>	<b>hbo-opleiding</b>	<b>nlo</b>
Zelfstandigheid		---	
Vaste baan		---	-
Afwisseling	-		
Inkomen			
Verantwoordelijkheid			
Creativiteit	---	-	
Uitdaging	---		
Maatschappelijk nut		--	
Omgang collega's	-	---	
Combinatie werk/privé			
Ontwikkeling expertise	--		
Erkenning			

\* 0 nlo overwogen, hbo-opleiding gekozen. | hbo-opleiding overwogen, nlo gekozen.

\*\* 0 pabo overwogen, hbo-opleiding gekozen. | hbo-opleiding overwogen, pabo gekozen.

\*\*\* 0 pabo overwogen, nlo gekozen. | nlo overwogen, pabo gekozen.

Voor elk aspect zijn afzonderlijke regressies gedraaid.

+ Significant positief op 10% niveau.

++ significant positief op 5% niveau.

+++ significant positief op 1% niveau.

- Significant negatief op 10% niveau.

— significant negatief op 5% niveau.

— significant negatief op 1% niveau.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel A.4 Welke karakteristieken hebben de studenten die de school verlaten ten opzichte van de studenten die de opleiding blijven volgen? havo/vwo-schoolverlaters

	Kans op voortijdig verlaten van nlo*	Kans op voortijdig verlaten van pabo**
Vrouw		
Havo vooropleiding		
Gemiddelde leeftijd 1,5 jaar na diploma havo	+	+++
Gemiddelde leeftijd 1,5 jaar na diploma vwo	++	
Aantal studie jaren havo		
Aantal studie jaren vwo		
Opleidingsniveau vader		
Opleidingsniveau moeder		
Aansluiting havo/vwo aan vervolgopleiding	---	
Gemiddeld aantal uren besteed aan opleiding per week in vervolgopleiding		
<b>Profiel havo-vwo</b>		
Cultuur en maatschappij		
Economie en maatschappij		
Natuur en gezondheid		
Natuur en techniek		
<b>Havo-examencijfer:</b>		
Nederlands	-	
Engels		
Frans	+	
Duits		
Wiskunde A		
Wiskunde B		
Natuurkunde		
Scheikunde		
Biologie		
Economie	-	---
Management en organisatie		
Geschiedenis		
Aardrijkskunde		
Maatschappijleer	---	-
Culturele en kunstzinnige vorming	-	
Muziek		
Tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen		

Vervolg tabel A.4

	Kans op voortijdig verlaten van nlo*	Kans op voortijdig verlaten van pabo**
<b>Vwo-examencijfer</b>		
Nederlands	+	
Engels		--
Frans		--
Duits		--
Latijn		
Grieks		
Wiskunde A	-	
Wiskunde B		
Natuurkunde		
Scheikunde		
Biologie		
Economie		
Management en organisatie		
Economie I		
Geschiedenis		
Aardrijkskunde		
Maatschappijleer		
Culturele en kunstzinnige vormgeving 2		
Filosofie		
Muziek		
Tekenen, handenarbeid, textiele werkvormen		
<b>Informatiebronnen gebruikt bij studiekeuze (meerdere antwoorden mogelijk)</b>		
Begeleiding op school (leraar, mentor, decaan)		-
Open dagen bij vervolgopleiding		
Meeloopdagen bij vervolgopleiding		
Folders		
Computer/internet	+	+
Anders		-
Oordeel hulp bij keuze vervolgopleiding/beroep		---
<b>Informatie verkregen in havo/vwo-opleiding over:</b>		
Mogelijkheden vakkenpakket		---
Keuze vakkenpakket		
Vulgoopleidingen		
Hulp bij keuze vervolgopleiding		
Inhoud lessen vervolgopleiding		

Vervolg tabel A.4

	Kans op voortijdig verlaten van nlo*	Kans op voortijdig verlaten van pabo**
Manier lesgeven in vervolgopleiding		
Moeilijkheidsgraad vervolgopleiding		
Beroepen die je kunt uitoefenen met opleiding		
Kans op werk		--
<b>Oordeel kwaliteit van informatie over:</b>		
Mogelijkheden vakkenpakket		--
Keuze vakkenpakket		-
Vergoedingen		--
Hulp bij keuze vervolgopleiding		---
Inhoud lessen vervolgopleiding		
Manier lesgeven in vervolgopleiding		
Moeilijkheidsgraad vervolgopleiding		
Beroepen die je kunt uitoefenen met opleiding		---
Kans op werk	+	-
Belang aspect		
Zelfstandigheid		
Vaste baan		
Afwisseling		
Inkomen	++	
Verantwoordelijkheid		
Creativiteit		
Uitdaging		
Maatschappelijk nut		--
Omgang collega's		
Combinatie werk/privé		
Ontwikkeling expertise	-	
Erkenning	+	
Aantal leerlingen op school die pabo gaan volgen		---
Aantal leerlingen op school die nlo gaan volgen		
Leeftijd gekozen opleiding voor het eerst overwogen		+
Naar voorlichtingsdag opleiding geweest		
<b>Beeld gekozen opleiding</b>		
Werk/opl pa, ma, broer, zus	-	
Werk/opl andere familie/kennissen		-
Uit de media (tv/krant)		

Vervolg tabel A.4

	Kans op voortijdig verlaten van nlo*	Kans op voortijdig verlaten van pabo**
Werkervaring/stage		
Vakken op school		
Open-/voorlichtingsdagen		–
Informatie schooldecaan		
Andere wijze		
<b>Beeld alternatieve opleiding</b>		
Werk/opl pa, ma, broer, zus		
Werk/opl andere familie/kennissen	++	
Uit de media (tv/krant)	+++	
Werkervaring/stage		+++
Vakken op school		
Open-/voorlichtingsdagen		
Informatie schooldecaan		
Andere wijze	++	
<b>Realisatie aspect met gekozen opleiding</b>		
Zelfstandigheid		
Vaste baan		
Afwisseling		--
Inkomen		
Verantwoordelijkheid		
Creativiteit		
Uitdaging		
Maatschappelijk nut		
Omgang collega's		---
Combinatie werk/prive		
Ontwikkeling expertise		
Erkenning		--

\* 0 nlo gecontinueerd, 1 nlo voortijdig verlaten.

\*\* 0 pabo gecontinueerd, 1 pabo voortijdig verlaten.

Voor elk aspect zijn afzonderlijke regressies gedraaid.

+ Significant positief op 10% niveau.

++ significant positief op 5% niveau.

+++ significant positief op 1% niveau.

– Significant negatief op 10% niveau.

-- significant negatief op 5% niveau.

--- significant negatief op 1% niveau.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de havo of het vwo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel A.5 Verschillen tussen mannen en vrouwen aangaande het vereiste niveau in de functie wat betreft verschillende aspecten, afgestudeerden van hbo-opleiding

	Nlo			Pabo			Hbo-opleiding, excl. nlo en pabo		
	Man	Vrouw	Vershil	Man	Vrouw	Vershil	Man	Vrouw	Vershil
<b>Vereist niveau in huidige functie van:*</b>									
Zelfstandig werken	3,8	3,7	0,1	3,9	4,0	-0,1	3,6	3,6	0,0
Anderen duidelijk maken	2,9	2,9	0,0	3,3	3,2	0,1	3,1	3,1	0,1
Problemen/kansen signaleren	3,8	3,8	0,0	4,1	4,2	-0,1	3,6	3,7	-0,1
Onder druk goed functioneren	3,2	3,0	0,2	3,3	3,2	0,1	3,5	3,3	0,2
Productief samenwerken	2,0	2,1	-0,1	2,1	1,7	0,3	2,7	2,3	0,5
Verbanden leggen	3,6	3,6	0,0	3,8	3,8	0,1	3,8	3,8	0,0
Hoofd- van bijzaken onderscheiden	3,8	4,0	-0,2	4,2	4,3	-0,1	3,9	4,0	-0,1
Logisch redeneren	3,7	3,8	-0,1	4,0	4,0	0,0	3,8	3,9	-0,1
Nieuwe dingen leren	3,7	3,8	0,0	3,8	3,9	0,0	3,8	3,9	-0,1
Begrip tonen andere standpunten	3,8	3,7	0,1	3,9	3,9	0,0	3,9	3,9	0,0
Informatie vergaren	3,2	3,3	-0,1	3,4	3,4	0,0	3,6	3,6	0,0
Nieuwe ideeën/oplossingen									
bedenken	3,9	3,9	0,0	4,0	4,1	0,0	4,0	4,1	-0,1
Nek uitsteken	3,6	3,6	0,0	3,8	3,8	0,0	3,6	3,7	-0,1
Ideeën ter discussie stellen	3,9	3,9	0,0	4,1	4,2	-0,1	3,8	3,8	-0,1
Opkomen voor eigen standpunt	3,8	3,9	-0,1	4,1	4,1	0,0	3,8	3,8	-0,1
Vakkennis in praktijk toepassen	4,4	4,3	0,1	4,3	4,3	-0,1	4,0	4,1	-0,1
Knopen doorhakken	3,9	3,9	0,0	4,1	4,2	0,0	3,9	4,1	-0,1
Capaciteiten aanspreken	3,8	3,7	0,0	3,8	3,8	0,0	3,6	3,7	-0,1
Eigen vakgebied	4,4	4,4	0,1	4,2	4,4	-0,2	4,2	4,4	-0,2
Conform richtlijnenwerken	3,7	3,8	-0,1	3,9	4,0	-0,1	3,7	3,8	-0,1
Informatie- &									
communicatietechnologie	3,6	3,7	-0,1	3,9	4,0	-0,1	3,7	3,8	-0,1
Andere vakgebieden	3,8	3,8	0,0	4,0	4,0	0,0	3,8	3,9	0,0
Buitenlandse talen communiceren	4,0	4,0	0,0	4,2	4,1	0,0	3,8	4,0	-0,1

\* 1 Matig...5 Uitmuntend.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van het hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003

Tabel A.6 Welke karakteristieken hebben de schoolverlaters die een andere opleiding of beroep gaan volgen ten opzichte van de schoolverlaters die gaan werken als leraar?

	Kans op nieuwe opleiding volgen na nlo*	Kans op nieuwe opleiding volgen na pabo**	Kans op ander beroep na nlo***	Kans op ander beroep na pabo****
Vrouw		+		---
Gemiddeld examencijfer hbo-opleiding		+++		
Aantal maanden stage tijdens hbo-opleiding				
Oordeel over basis die hbo-opleiding biedt om te starten op de arbeidsmarkt			---	---
Oordeel over basis die hbo-opleiding biedt voor het verder ontwikkelen van kennis en vaardigheden			-	
Oordeel over breedte hbo-opleiding				
Oordeel over diepgang hbo-opleiding		---	-	
Tevredenheid met voorlichting over beroepsmogelijkheden tijdens hbo-opleiding			---	---
<b>Niveau van de respondent van het:</b>				
Eigen vakgebied			-	
Andere vakgebieden			++	
Vakkennis in praktijk toepassen			---	
<b>Informatie- &amp; communicatietechnologie</b>				
Communiceren in buitenlandse talen			+	++
<b>Informatie vergaren</b>				
Problemen/kansen signaleren			+	
Verbanden leggen				+++
Hoofd- van bijzaken onderscheiden				+++
Logisch redeneren		-		
Conform budget werken				++
Onder druk functioneren				++
Knopen doorhakken		-		
<b>Nieuwe ideeën/oplossingen bedenken</b>				
<b>Nieuwe dingen leren</b>				
Anderen duidelijk maken				++
Productief samenwerken				+++
Capaciteiten aanspreken				+++
Zelfstandig werkzaamheden uitvoeren				++
Nek uitsteken	--		+	++
Ideeën ter discussie stellen				
Opkomen eigen standpunt				++

Vervolg tabel A.6

	Kans op nieuwe opleiding volgen na nlo*	Kans op nieuwe opleiding volgen na pabo**	Kans op ander beroep na nlo***	Kans op ander beroep na pabo****
Begrip tonen voor andere standpunten				+
<b>Waar heeft de respondent kennis opgedaan van: (1 buiten de hbo opl...5 in de hbo opl)</b>				
Eigen vakgebied	++		---	---
Andere vakgebieden	++			
Vakkennis in praktijk toepassen		+++	---	-
Informatie- & communicatietechnologie	++			
Communiceren in buitenlandse talen				
Informatie vergaren	+++			
Problemen/kansen signaleren				-
Verbanden leggen				--
Hoofd- van bijzaken onderscheiden				---
Logisch redeneren				
Conform budget werken				
Onder druk functioneren		++		
Knopen doorhakken			+	
Nieuwe ideeën/oplossingen bedenken				
Nieuwe dingen leren				---
Anderen duidelijk maken	++	+++		
Productief samenwerken	++	+++		-
Capaciteiten aanspreken		++		+
Zelfstandig werkzaamheden uitvoeren				
Nek uitsteken	+		++	
Ideeën ter discussie stellen	+			
Opkomen eigen standpunt				
Begrip tonen voor andere standpunten			+	
<b>Nadruk tijdens opleiding:</b>				
Hoorcolleges		---		
Werkcolleges		+		
Groepsopdrachten				
Vaardigheidstrainingen		++		
Practica		+		
Computersimulaties/games	+	+		
Schrijf-/onderzoekopdracht		---		-
Zelfstudie	---	---		
Stages		+		--

Vervolg tabel A.6

	Kans op nieuwe opleiding volgen na nlo*	Kans op nieuwe opleiding volgen na pabo**	Kans op ander beroep na nlo***	Kans op ander beroep na pabo****
Afstudeerscriptie		---		
Les gehad met PGO		--		---
Les gehad met projectonderwijs		--	+++	
Les gehad met competentiegericht onderwijs		-		
Mate van twijfel over de opleiding	+	++	++	++
<b>Factoren die rol speelden bij de keuze:</b>				
Locatie opleiding				+++
Uitgeloot/niet toegelaten tot andere opleiding			++	
Interesse voor de inhoud van de studie				
Arbeidsmarktperspectieven				
Goed passen opleiding bij eigen capaciteiten				

\* 0 geen nieuwe opleiding na nlo, 1 nieuwe opleiding na nlo.

\*\* 0 geen nieuwe opleiding na pabo, 1 nieuwe opleiding na pabo.

\*\*\* 0 Lerarenberoep (1,2,3-graads) | Ander beroep of leraar basisonderwijs.

\*\*\*\* 0 Leraar basisonderwijs | Ander beroep.

Voor elk aspect zijn afzonderlijke regressies gedraaid.

+ Significant positief op 10% niveau.

++ significant positief op 5% niveau.

+++ significant positief op 1% niveau.

- Significant negatief op 10% niveau.

-- significant negatief op 5% niveau.

--- significant negatief op 1% niveau.

Respondenten zijn 1,5 jaar na afstuderen van de hbo ondervraagd.

Bron: ROA Schoolverlatersenquête, 2003